

„LEVÉLLÉ VÁLVA“

„LEVÉLLÉ VÁLVA”

Ujfalvi Krisztina verselő köre

(1795–1797)

A szövegeket sajtó alá rendezte, a bevezetőt írta
EGYED EMESE

Kolozsvár, 2017

A tanulmány az NKFI K 120197 számú pályázatának támogatásával készült.

A kötet megjelenését a Communitas Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alap, a Bethlen Gábor Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatta.

© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2017

Felelős kiadó
BIRÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztette
BIRÓ ANNAMÁRIA

Korrektúra
ANDRÁS ZSELYKE

Műszaki szerkesztés, borítóterv
BODÓ ZALÁN

Nyomdai munkálatok
IDEA Nyomda, Kolozsvár

Felelős vezető
NAGY PÉTER

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
„Levéllé válva” : Ujfalvi Krisztina verselő köre : (1795–1797) /

sajtó alá rendezte Egyed Emese. - Cluj-Napoca : Erdélyi
Múzeum-Egyesület, 2017

ISBN 978-606-739-094-0

I. Egyed, Emese (ed.)

821.511.141

Tartalomjegyzék

Ujfalvi Krisztina verslevelező társasága. Bevezető	7
Levelek:	
I. Ujfalvi Krisztina Torma Krisztinának.....	43
II. Visky Pál Ujfalvi Krisztinának.....	45
III. Ujfalvi Krisztina Visky Pálnak	47
IV. Ujfalvi Krisztina: <i>A Holdhoz</i>	49
V. Tsizi István Ujfalvi Krisztinának	52
VI. Ujfalvi Krisztina gróf Haller Jánosnének	55
VII. Ujfalvi Krisztina Tsizi Istvánnak	57
VIII. Tsizi István Ujfalvi Krisztinának	61
IX. Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának	67
X. Ujfalvi Krisztina Tsizi Istvánnak	70
XI. Ujfalvi Krisztina Kászoni Teréziának	76
XII. Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának	80
XIII. Ujfalvi Krisztina Kászoni Teréziának	84
XIV. Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának	88
XV. Sipos Pál Ujfalvi Krisztinának	90
XVI. Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának	91
XVII. Újvári József Ujfalvi Krisztinának	93
XVIII. Ujfalvi Krisztina Kászoni Teréziának	94
XIX. Ujfalvi Krisztina Újvári Józsefnek.....	98
XX. (Visszá hozhatatlan napok...)	99
XXI. Ujfalvi Krisztina gróf Teleki Ferencnek.....	100
Jegyzetek	101
Mutatók	119
Képmelléletek.....	125

Ujfalvi Krisztina verslevelező társasága Bevezető

„Sőt verset nem írnék ha magam esmérném”

(Kászoni Terézia)

Kéziratgyűjtést mutatunk be (Ujfalvi Krisztina és barátai verseit); többszerzős erdélyi verses útinaplót, amely a csoportidentitás 18. századi létrehozásának folyamatára is példaként szolgálhat. A gyűjtemény több, egymást részben ismerő szerző többnyire keltezett verses leveleit tartalmazza, és van központi lelkesítő alakja Ujfalvi – vagy ahogyan ő nevezte magát: Ujjfalvi – Krisztina (1761–1818) erdélyi költőasszony személyében.

Az emberi kapcsolatok történetének irodalmi értékkel is bíró bizonyítékai a levelek – az elküldöttek vagy csak megfogalmazottak is –, és különös szerencse, ha ezek fenn is maradnak a közvetlenül érintettek – a levélszerzők, címzettek és a levelekben említettek – elhunytja után. Az összefüggő levelek az egyéni nyelvhasználat, ezáltal a korabeli nyelvállapot megismerésének forrásai lehetnek, és az egyes ember gondolkodásmódjának komplex jelei; megfejtésük kísérletei az átírással, a közreadással el is kezdődhetnek. Hiszen újfajta nyilvánosságot nyernek több mint kétszáz év távlatából. Megírásuk éveit óta a társadalmi változások nem csak a felejtést hozták; a versben való levelezés szokását is valamivel jobban értjük, és az itt „összeolvasott” levelek szerzőinek egyik-másikáról pedig ma már több ismerettel rendelkezünk, mint a kétszáz évvel ezelőtti olvasók.

A verselő társaság központi személye

„Ki az az Ujfalvi Cristina? leány e? Asszony e? hány esztendő? szép e? ki leánya, felesége? Mit ír versben?” – Kazinczy érdeklődik így levélben Döbrentei Gábortól 1811 júliusában.¹ Két hónappal korábban kapott olyan levelet az ifjú Gyulai Lajos nevelőjétől, amelyben Döbrentei az „az én kedves Magyar Poétriám, vagy Költőném” megnevezéssel utalt Ujfalvi Krisztinára.² Ugyanazeket kérdezi aztán kevéssel később az irodalmi véleményvezér Kazinczy Berzsenyitől Dukai Takács Juditról – és végül őt, nem az erdélyi verselő asszonyt nevezi a magyar Szapphónak.

Ujfalvy Sándor mesél arról, hogyan táncolt nagynénje magyar nemzeti táncot (palotás lehetett) 1799-ben a dési főbíróval, Alsó Lászlóval Palatkay László Márton-napi mulatságán Kackón.³ (A költőnő anyjának első férje származott a Palatkai családból.)

Általánosabban véve a kérdést: az író nő nem akármilyen közegekben mozgott. Főnemesi családokban, magas rangú hivatalnokok, egyházi személyek körében is otthonos volt. A levelei tanúsága szerint a hölgyek társaságát is kedvelte.

Az erdélyi költőasszony neve ma sem ismeretlen, életéről azonban nem rendelkezünk sok adattal. Írásai – a Molnár Borbálával közös kötetben 1804-ben Kolozsváron megjelent verses és prózai levelektől eltekintve – többnyire másolatban vagy filológiaiailag nem mindig megbízható szövegközlésekben maradtak ránk. Alakja bizonyára jelentősebb volt a 18. század vége és a 19. század eleje irodalmi nyilvánosságában – főként Erdélyben –, mint gondolnók; egy-egy hivatkozás a nevére, egy-egy elejtett szó azt jelzi, hogy személye és versbeszéde Erdély szellemi arcképéhez, eredetiségéhez hozzátartozott.

¹ Kazinczy Ferenc Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1811. júl. 6, KAZINCZY Ferenc, *Levelezése*, kiad. (I–XXI:) VÁCZY János, (XXII:) HARSÁNYI István, (XXIII:) BERLÁSZ Jenő és mások, (XXIV:) ORBÁN László, (XXV:) Soós István, 25 köt. Budapest–Debrecen, 1890–2013. A továbbiakban KazLev. KazLev 9:3.

² Döbrentei Gábor Kazinczy Ferencnek. 1811. május 20. KazLev 8:531.

³ MEZŐKÖVESDI UJFALVY Sándor *Emlékiratai*, s. a. r. Dr. GYALUI Farkas, Kolozsvár, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1941, 79.

Ha a századvég Kolozsvár vagy Marosvásárhely környéki „irodalmi mindeneseire” figyelünk, meglepő, hogy nem jelennek meg ebben a leveleskönyvben. Aranka György, az évtized erdélyi magyar irodalomszervezője, költője versei között nem találunk Ujfalvi Krisztinának ajánlottat. A fáradhatatlan szervező és hungarológus versben dicséri Daniel Istvánné Mikes Borbálát,⁴ akinek Kolozsvárt is volt lakóháza, és akinek a nevét mint jótévőjét gyakran emlegeti Molnár Borbála, de Ujfalvi Krisztina is. A most azonosított verselevelek között sincsen Arankával kapcsolatos.

Gyöngyösi János tordai lelkész és poéta saját verselni kezdő lánya általa irányított, hagyományosabb nevelését mentegette – szintén Kazinczyhoz szólva – kora költő hölgyeinek is megadja a tiszteletet –; mindössze három nevet említ, ezek között ott van Ujfalvi Krisztinái is. Mégis mintha az irodalmi munkálkodás és az élet gyakorlati oldalát tekintő erényes élet között, legalábbis nőket illetően, erős különbséget sugallna:

„Bizony vékony takaró a Magyar Hazában a Verses dicsőség. Megfázik az alatt, sőt mezítelen is marad az minden napi élet-módja és ház-tartás. Én úgy kívántam őtet nevelni, hogy a leg-szükségesebb tételre alkalmas lehessen. A virtusnak tanulása és gyakorlása, a jó tzipó sütés, jó-ízű ételek főzése, tsinos varrás, fonás, szövés, köntösöknek készítése: Ezeket tartottam illendőbbnek és hasznosabbnak-is az életre. Takáts Juditnak, Molnár Borbárának, Ujfalvi Kristinának munkásságait magasztalom. A különböző körülmény-állások formálják a lelket különböző tzelokra”.⁵

„Kalandosan és botrányosan élt, talán többet demonstrálva, mint amennyi valójában történt, hogy a szűkösség és képmutató ál-erkölcsben zszugorgókat felháborítsa, a tisztességben rabos-

⁴ Mlgs Gr. Mikes Anna, Özv. B. Daniel Istvánné Exllya Születése öröm Innepe Napjára Mart 12ére 1812. Aranka György gyűjteménye, Román Állami Levéltár kolozsvári fiókja, fond 258, 26-os csomó, 47a.

⁵ Gyöngyösi János Kazinczy Ferencnek. 1816. december 15., KazLev 14: 473–478, itt: 477.

kodó erdélyi társadalmat zaklassa. Ma úgy fogalmazhatjuk: a nők jogaiért küzdött. És mint a korabeli anekdoták mutatják, meg akarta nevelni a férfiakat, egyenességre, helytállásra.”

– írja róla Weöres Sándor *Három veréb hat szemmel* című magyar irodalmi antológiájában.⁶ Kitűnő regénye, a *Psyché. Egy hajdani költőnő írásai* (1973) arra utal, hogy Weöresnek ismernie kellett a *Barátságai vetélkedést*, de a szórványosan később közölt Ujfalvi-verseket is; az eredeti költői hangot kihallotta a nem nagyszámú, Ujfalvitól olvasható nyomtatott versből.

Kőváry László közöl alig több, mint egy tucat verset *Ujfalvi Krisztina és kiadatlan versei* címmel.⁷ Az Ujfalvi-kéziratokról ez olvasható Somkuti Gabriella tanulmányában: „Prózaí műveit és költeményeit unokaöccse, Ujfalvy Sándor 1846-ban átadta Döbrentei Gábornak kiadás céljából, ezt azonban a hadiesemények és Döbrentei 1851-ben bekövetkezett halála megakadályozták. Az átadott írások elvesztek”⁸

Döbrentei alakja az Ujfalvi Krisztináról írott pályaképekben gyakran felbukkan. A háromkötetes Erdély történetében éppen-séggel az olvasható, hogy a költőasszony Döbrentei hatására kezdett verseket írni. Ez így nem áll, Döbrentei Gábor a 19. sz. elején (pontosan 1807-ben) érkezett Erdélybe, addigra Ujfalvi Krisztina művei egy része már elkészült. Az általa szerkesztett folyóiratban, az *Erdélyi Muzéumban* Döbrentei Gábor 1815-ben publikálja Kiss János írását, aki – az *ubi sunt* toposzt alkalmazva – kora hölgyeit a régi jó erkölcsök elhagyásával vádolja, nem nevesít, de az sincs kizárva, hogy közlendőjét Ujfalvi Krisztinára értették a korabeli erdélyi olvasók:

⁶ WEÖRES SÁNDOR, *Három veréb hat szemmel*, Bp., Helikon Kiadó, 2010, 2. kötet, 226.

⁷ Vö. KŐVÁRY LÁSZLÓ, *Ujfalvy Krisztina és kiadatlan versei*, Figyelő XII(1882), 228–236.

⁸ SOMKUTI GABRIELLA, *Ujfalvy Krisztina és könyvtára. Egy elfeledett 18. századi költőnő*, Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, Bp., Országos Széchényi Könyvtár, 1981, 449–484.

„A mi nagyanyjaink (...) nem terjeszkedtek úgy ki, nem voltak mindig házaikon kívül. (...)”⁹ A mi asszonyaink nem esmérnek nagyobb gyötrelmet a rendes és egyforma életnél, ők a hiúságnak és a pompának szemfényvesztő játékaik nélkül nem lehetnek el, szüntelen a társaságokat bújják, s mindenkor gond nélkül, s mindenkor mulatságban akarnak élni”.¹⁰

A *Honművész* 1833-ban emlékezik Ujfalvi Krisztinára a költőnő verseivel: *Tavaszkor, Szüreti posták* („Döbrentei Gábor szívességéből”).

Csaknem ötven évvel később Kóváry László adja közre a költőasszonynak Ujfalvi Sándortól megszerzett műveit.¹¹ A közleményben a következő versek olvashatók: *Néma barát* (Felolvadt lelkem kedvese...); *A tavaszhoz* (1803); *A barát; Ez az élet úgy se sok; Anyai fájdalom* (1812); *Szenvedd szívem, szenvedd unalmadat!; A magánossághoz; Az estvéhez; Nyájás hold...; Emlékezet; A hold; Mi a szíó?; Komor idők, vasszín napok...; Hogy az éltető álomnak...; Nyugodalma a szívemnek...* Verses levelek nem kerültek a közleménybe.

Versényi György is hozzá kívánt járulni az Ujfalvi-szövegek rekonstrukciójához. Utal egy *Elegyes tárgyú ábrázolatok* című kéziratot füzet vázlatára.¹² A füzet ajánlásának címettje: „Nagy Asszony!” Nem tudható, ki ez a személy. A Versényi által közölt versek: *Gondolatok; Hazudni nem szabad; Mindegy; Szüreti posták; Bajos állapot; Holdvilág; Tavasz és nyár is; És az eső, havaz is; Élj sokáig!; Bajos tagadni*. Közleménye inkább hipotézis megfogalmazása, nem bizonyítható a szövegek szerzősége, bár tematikus egyezések az Ujfalvi-versek és az *Elegyes tárgyú ábrázolatok* egyes darabjai – a *Holdvilág*, a *Szüreti posták* – között kimutathatók.

Ujfalvi Krisztinának a korban – nő létére – kivételesnek számító sok utazása (szabad mozgása), íráshasználata az erdélyi nemesi életvilágba enged betekintést; a Hallerek, a Petrichevich

⁹ [Kis János superintendens] *A' mi nagy anyjaink*, Erdélyi Múzeum III. kötet (1815), 30.

¹⁰ *Uo.*, 31.

¹¹ KÓVÁRY László, *i. m.*

¹² VERSÉNYI György, *Ujfalvy Krisztina*, Erdélyi Múzeum XIV. kötet 1897/10 füzet, 561–568.

Horváthok, Danielek és udvari embereik, a hivatalt is vállaló erdélyi nemesek, lelkészek társasági életébe. Hasonló életszerűséget közvetítenek Rettegi György prózai naplói a 18. század derekáról (megjelenésük: 1970) és Teleki Domokos, a tordai főispán 1815-ben kiadott, versekbe foglalt önéletrajzi följegyzései, versei.

Az egyre ismertebb érzékeny klasszikusok mellett a kisebb verselő csoportokra is érdemes odafigyelnünk a 18–19. század fordulóján. A verselő hölgyek például többnyire egy-egy „szép-lelkű”, az episztolaszerzésben járatos férfiút is bevontak körükbe (például Gvadányi Józsefet, Horváth Ádámot, Kónyi Jánost).

A Tokajban letelepedett, kvietált katona, Tsizi István versíró erdélyi vagy ott tartózkodó barátnői sajátosan örökítik meg olvasmányaik és hangulati hullámzásaik mellett a korabeli erdélyi nemesi életforma mozzanatait.

A nők megszokott és elvárt életformája a 18. században a család és ritkább esetben a (családi) gazdaság szolgálatát jelenti, és ez a birtokok nemességére vonatkoztatva többnyire a birtok központjában lakással jár; a gazdálkodó özvegyek vagy (ideiglenesen) családfőként viselkedő asszonyok, a hivatalra jutott erdélyi nemesek vidéken maradt asszonyai például szükség esetén nyári időben utaztak. Ilyen útra kelési alkalomnak kell tekintenünk a családi eseményekre való utazást; az esküvőre vagy temetésre a meghívottaknak illetl személyesen megjelenniük. Csak úgy kedvtelésből nem volt szokás felkerekedni; az utazgató hölgy jó hírét kockáztatta. Önmagára alkalmazva ezt az elvárást – férje halálát hírré tevő gyászjelentésében – Ujfalvi Krisztina önálló életmódjáról mint tilalom alá esőről vall:

„Szomorú győzelem! ... mert jó hírem s nevem vesztiibe került! Mi fájhat inkább, mint a mikor kárunkért senkire se haraghatunk? ... s egy *minduntalan járó-kelő s házáat kerülő* asszonyról ki vélekedhet másként?”¹³

¹³ MEZŐKÖVESDI UJFALVY Sándor *Emlékiratai*, s. a. r. Dr. GYALUI Farkas, Kolozsvár, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1941, 15. Kiemelés: E. E.

Az erdélyi versíró asszony szépsége, megjelenésének egyedisége több följegyzésben megjelenik. Maguk a levelek is utalnak szerencsés fizikumára, bár arra is, hogy a szépség maradandóságát illetően nem voltak illúziói.

Pályája vázolásához forrásként szolgálhat egy-két verse, levele is és szüksézávú kalendáriumi emlékeztetője, sőt az általa összeállított, egyik utóda, Kispál Mihály által 1886-ban publikált könyvtárjegyzéke is (Szőkefalván őrzött, kizárólag magyar nyelvű könyveiről); felhasználható továbbá a Molnár Borbála által kiadott, kettejük kapcsolatát tanúsító levelezés – ez az, ami maig rendelkezésünkre állt, mondjuk így: tőle. Nem róla. Mert róla a csodálat és a megvetés írásos megállapításaival egyaránt rendelkezünk. Sokkal ritkábban van szó verseiről; többnyire életvitele, modora adott okot a róla való véleményformálásra.

Harmincöt éves volt, amikor a Tokajban élő nyugállományú katona, Tsizi István barátságkezdeményező lefelére felelt (1796-ban); Klára nevű, 1784-ben született leányát nem ő, hanem anyja nevelte (Szőkefalván); férjétől, a Mezőcsáváson gazdálkodó Máté Jánostól évekig távol élt. Beteg férje ápolását magára vállalta (1813–1815). Életútját édesanyja, majd férje halálát hírül adó szomorújelentéseiben ő maga értelmezi; visszapillantásaiban szigorúan ítéli meg saját életvitelét.

„... az erőszak művét a kötelesség mikor tehette kedvessé? Létem legyőzhetlen unalmi s a magam iránti tartozás bús harcza kínyzák lelkeket folytonosan. De hogy férjemnek azon egy kívánatát, hogy nevét ne vetkezzem le, teljesíthessem, legyőzve az önszeretet nem kis erőszakát, határozatom természetére ért s utóbb is állandóvá tehetém azon páros életet, avagy csak pusztá hangba. De a mit mégis csak úgy tartogathattam fel, ha e hosszú idő alatt házunkon kívül leheték”.¹⁴

¹⁴ Szomorújelentése férje haláláról. Idézi VERSÉNYI György, *i. m.*, 565.

A fenti önéletrajzi megállapítások Ujfalvi Krisztinának a férje haláláról és temetéséről tudósító levelében olvashatók. Valami titokzatosság mindenkor körüllegte a szép költőasszony alakját.

A keltezés mint kulcs

Ha a *Barátsági vetélkedés* Kolozsvárt (1804-ben) kinyomtatott leveleinek Molnár Borbála és Ujfalvi Krisztina által jegyzett darabjait a többszerzős, kéziratos levélgyűjtemény szövegeivel egybevetjük, sorozatszerű egységet látunk az 1795 és 1799 közötti időből; feladói vagy címzettjei a következők: Kászoni Terézia (Kiss Andrásné), Molnár Borbála, Nemes Zsuzsanna (özv. Haller Jánosné), Sipos Pál, Torma Krisztina (Kozma Ferencné), Ujfalvi Krisztina (Máté Jánosné), Újvári József, Visky Pál. Az eredetileg Ujfalvi Krisztina levelesládájában bizonyára együtt őrzött verses üzenetek egyes tételeinek – egész pontosan a Molnár Borbála–Ujfalvi Krisztina-levelezésnek: versbe szedett és prózai daraboknak – megadatott 1804-ben a nyomtatott nyilvánosság. A többi azonban – kettő kivételével – mint valami maradék, mostanig kéziratos állapotban és a felejtésben „rekedt”.

A versek és levelek datálása követhetővé teszi, hogy rekonstruáljuk Ujfalvi Krisztina és egyes levelezőtársai tartózkodási helyét, részben útvonalait.

Doktori disszertációjában¹⁵ Nagy Zsófia Borbála Ujfalvi Krisztina munkásságával is foglalkozik. Többek között a Torma Krisztinához és egyike Tsizihez címzett levél variánsát közli (ezek a Daniel család anyagában megőrzött gyűjteményben levőktől csak egy-két betű helyesírása tekintetében térnek el).

Szövegeink tanulmányozása szempontjából fontosak Ujfalvi Krisztina kalendáriumi bejegyzései – a költőasszony az 1798-as naptárba a levelekben megjelenőkkel sokban megegyező helyszíneket sorol fel –, ezek azt mutatják, hogy néhány éven át ismeretségi köre és életvitele alig változott. Ez a téli időszakra vonat-

¹⁵ NAGY Zsófia Borbála, *Női szerzők a 18–19. század fordulójának magyar irodalmában (1772–1825)*, 2005.

koztatva Kolozsvárt jelenti, nyárra pedig Szolnok-Dobokában (a Mezőségeen), a Küküllő vidékén levő, a számára ismerős kúriákat.

Az előzmény

Molnár Borbálának Ujfalvi Krisztinával a kolozsvári Református Kollégium nyomdájában 1796. július 6. és 1799. július 4. közötti időben keltezett levélváltását tartalmazza az a kötet, amely gróf bethleni Bethlen László és N. kászoni L. báró Bornemisza József mint patrónusok, illetőleg Mártonfi József püspök mint helyi cenzor jóindulatú támogatása révén jelenhetett meg 1804-ben; címe *Barátságai vetélkedés vagy Molnár Borbálának Máté Jánosné aszszonyal a' két nem' hibái és érdemei felől folytatott levelezései* (a kötet utolsó harmada korábbi vegyes anyagot tartalmaz Molnár Borbálától – másokhoz szóló verses leveleket, versműveket). A kétszerzős kötet rész a két költőnőtől húsz levelet hoz: négy verses levél mint felvezetés és kettő mint zárlat között olvashatók a prózában megírt levelek. A sorozat keletkezése 1796. júliusa–októbere, ill. 1799. júniusa–júliusa közé tehető. Jól szerkesztett anyag.

„Éppen nincs időm, hogy sokat versbe levelezzek” – írja barátnőjének – kenyéradó gazdája, gróf Daniel Istvánné Mikes Anna környezetéből – Molnár Borbála. A hír- és a véleménycserét fontosnak tartja, a verses forma használatát itt mint valami (szabad-idős) fényűzést azonosítja.

A levelezés kezdeményezése (1795. július 6.) és az első prózalevél (1796. okt. 8.) egyébként e szövegek alapján Ujfalvi Krisztinától származik. Molnár Borbála és Ujfalvi Krisztina levelezése tartalmát tekintve kisebb arányban személyes beszámoló (a levelezők elfoglaltsága, családi problémák); nagyobb része egyéni elmélkedés a nők műveltségéről, a férfiak és nők közti hasonlóságokról és különbségekről és ezek okairól (közvélekedés, nevelési tradíciók). Ez a kiadvány – mert Molnár Borbála neve korábbi verspublikációi révén már ismert volt –, elég széles körben elterjesztette Ujfalvi Krisztina mint szerző nevét. Bár ez a név sok alakváltozatot mutat: Újfalvy, Ujfalvi, Ujjfalvi, Új-Falvi, Ujjfalvi.

Molnár Borbálának Tsizi Istvánnal váltott, moralizáló verses levelei (Pozsony 1797) keletkezésük (1794) után nem sokkal meg is jelentek. A költőasszonynak Ujfalvi Krisztinával folytatott levelezése is viszonylag korán elhagyta a sajtót: az utolsó levél keltezése, 1799 után négy évvel már a kötet bevezetése, sőt a cenzori jóváhagyás is készen állt.

Meglepő, hogy ezt a magyar nyelvű kiadványt (Döbrenteinek írott levele alapján ítélve) Kazinczy nem ismerte.

A kéziratról

A nők társadalmi szerepét általában vetik fel azok a magyar nyelvű röpiratok, amelyek áttekintésekor Biró Annamária, aki a magyar nyelvű röpiratokat a nők társadalmi szerepe felől értelmezte, mint az irodalomtörténet nagy veszteségét ismeri fel, hogy Ujfalvi Krisztina munkáiból csak töredék maradt fenn.¹⁶

Az említett töredékjellegesen most némileg módosít a levelezőkör írásos anyaga, amely verselőkörrel tudósít, és egyes esetekben lánc-, sőt hálójellegű szöveghatárolt modelljében ad jelentést a formai újításra nem törekvő, mégis legalábbis Erdélyben újszerűnek számító verses levelekről. A többszerzős levélgyűjtemény a Daniel család gyűjteményében maradt fenn (Román Állami Levéltár Csíkszeredai Igazgatóság, 1040 Daniel család, 53). A nyomtatott könyvek olvasóközönsége számára mostanáig ismeretlen maradt. Az a levél, amelyet Teleki Ferenc grófnak címez Ujfalvi Krisztina, és amelyből a versek utólagos összegyűjtésének szándékát megértjük, datálatlan. A 19. század első felében valakinek tehát eszébe jutott az Ujfalvi Krisztina-versek kinyomtatása, akkorra azonban már alábbhagyott a csoportos verslevelező kedv; a verseket magukat Ujfalvi Krisztinának kellett összegyűjtenie. A jelek szerint egybeszerkesztésükhöz is hozzálátott.

¹⁶ Vö. BIRÓ Annamária, „Szabjatok ki a haza templomában részünkre egy helyet – de csak elég polcosan.” *Nők és politika. Diskurzusok a 18–19. század fordulóján = Mesél(het)ő női történetek. Női narratívák irodalomban, tudományokban és művészetekben*, szerk. CZIBULA Katalin–KORDICS Noémi, Nagyvárad–Budapest 2011, 22.

Különböző méretű papírszeletekre följegyzett, eredeti kézírású versek és korabeli másolatok adják ki az itt közreadott leveleskönyvet. Többféle számozás ismerhető fel az egyes leveleken (korabeli is), és az utóbbi időben az egyes leveleket sietősen sorba rakva, egybekötötték, fóliózták.¹⁷ Nem tartjuk kizártnak, hogy néhány levél el is kallódott a gyűjteményből az idők folyamán.

A kézirat egyes verseit a jelek szerint tehát maga Ujfalvi Krisztina gyűjtötte egybe –Teleki Ferenc, Döbrentei Gábor pártfogoltja kérésére –, nem tudjuk, mikor, de feltételezhető, hogy a *Barátságai vetélkedés* megjelenése, tehát 1804 után (ezzel magyarázzuk, hogy egyetlen Molnár Borbála-levél nincsen a gyűjteményben), és ez 1818-nál (a költőné halála événél) nem történhetett később.

A Daniel-anyagban csak 21 tételt azonosítottunk, nem tudjuk, hányat nyújtott át a költőné Teleki Ferencnek szerényen „olykori időtöltésecskéi”-nek nevezve a műveket, amelyek közül kettő van, ami elvontabb, az emberélet és akarat behatároltságát kifejező episztola: *A Holdhoz* mint az emberélet tanújához és – a *Visszáhozhatatlan napok* kezdetű – a múlt idő örömeihez címzettek.

A gyűjtemény egy baráti kör irodalmi játékának képét mutatja: levelekkel keresik fel egymást (kezdeményezik a kapcsolatot, elfogadják, fenntartják), egymásnak az arra érdemesnek vélt lehetőség verslevelező társat bemutatják: egyetlen szabály van: a versben való rendszeres érintkezés és az ehhez illő barátságos hangnem használata.

E sajátos kolligátum levelei 1795–97-ben születtek. Verses üzenetek: a távolságot és a találkozást avatják poétikai eseménnyé. A levélírók különböző helyszínekről kelteznek az üzeneteiket, amelyek az ismerős kör eseményeiről (többek között tényleges utazásokról), de főleg érzelmi történésekről adnak hírt. A levélírók közül kevesen voltak vagy lettek a magyar irodalmi kánon részévé – s akik lettek, azokat is inkább a második-harmadik vonalában emlegeti az irodalomtörténet –: a magyarországi születésű szerzők közül Tsizi István költő, Erdélyből Sipos Pál református lelkész, matematikus, filozófus, versek szerzője. A többi levélszerző vagy

¹⁷ Bicsok Zoltán levéltáros szóbeli közlése. Itt mondok köszönetet a kutatásban nyújtott segítségéért.

címzett neve a magyar irodalomtörténetben kevésbé ismert: Torma Krisztina (Kozma Ferencné), Kászoni Terézia (Kiss Andrásné), Újvári József, Visky Pál református lelkész. A kört az emlegetett személyekkel is ki kell egészítenünk: Szegedi Ignác, Danielné, Szeredainé, Horvát Terézia¹⁸, Vizi páter neve fordul elő a levélszövegekben.

Molnár Borbálát e levélírók közül többen emlegetik, e sorozatban azonban sem hozzá szóló, sem általa írott levél nem olvasható.

A füzet eredeti leveleket és másolatokat vegyesen tartalmaz. A környezetét határozottságával, társalgó modorával, könnyed verselésével bizonyára lekötelező (némileg magával is ragadó) asszony e levelek vallomásai alapján valósággal sugárzik. Nem is Molnár Borbálát tekinti a mindnyájuk számára tiszteletre méltó példaképnek, hanem annak kenyéradóját, „Danielnét” (értsd ifj. Daniel István özvegyét, Mikes Annát).¹⁹ Ennek a Danielnének néhai férjével együtt a Kúria döntésével való szembe fordulása mint valami (egyesek szerint hősi, mások szerint javíthatatlanságot jelző) társadalmi jel azonosítható a korabeli erdélyi közbeszédben.²⁰ A levelek után olvasható az összegyűjtés indoklása a költőnőtől – szintén levélformában: a levelek megírása után jóval kérte tőle Teleki Ferenc a verseit.

A sajnos datálatlan, de a versek környezetében fennmaradt, Teleki Ferenc grófnak szóló levél alapján mégis állíthatjuk, hogy csaknem bejutott a magyar szerzők korabeli világába az íróként nem tehetségtelen, művelt szépasszony.

Hogyan lesz azonban verselgető személyből az írást öntudatalt, sőt a nyelvre is figyelve művelő szerző?

¹⁸ Horváth Terézia (Kissné szerint 1797-ben Léva Lászlóhoz készült feleségül, egyszer Danielnéként említi).

¹⁹ Zabolai Mikes Anna grófnő (1736–1817) Bornemisza Pál, majd vargyasi Daniel István felesége volt, a levelezés (1795–1797) idején már kétszeres özvegy; második férje mellett reformátussá lett; Daniel Istvánnal a székelyföldi és bukovinai református eklézsiák támogatója volt. Férje a bécsi udvar előtt gyanúba keveredett mint id. Wesselényi Miklós bujtatója (az ő dátosi udvarában is fogták el Wesselényit 1785-ben).

²⁰ Kazinczy is meglátogatja erdélyi utazásakor 1816. aug. 26-án. Vö. KAZINCZY Ferenc, *Erdélyi levelek*, s.a.r. SZABÓ Ágnes, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2013, 177–179.

A költőasszony életét férje haláláról és temetéséről tudósító gyászjelentéséből²¹ és Ujfalvy Sándor emlékiratából²² ismerjük leginkább. Abafi Lajos *Figyelője* 1882-ben Kóváry László sajtó alá rendezésében közölte Ujfalvi Krisztina korábban kiadatlan verseit,²³ a költőnő unokaöccse, Ujfalvy Sándor jóvoltából; összesen tizennégy költeményt. A publikálásuk sorrendje és a (harmadik személyeket illető) kommentárok azonban nem teremtenek koherenciát a versek között, hacsak a központi versíró, levélváró asszony és a magányosság-téma alapján nem. Mégis a beszédmód, az önkéntes üzenő játéknak tulajdonított kizárólagos figyelem összefüggés-teremtő erővel bír.

Molnár Borbála bemutatja Ujfalvi Krisztinát...

A már elismert költő, Molnár Borbála (1760–1825) csak egy évvel volt Ujfalvi Krisztinánál idősebb. Kassán közölte műveit négy kötetben, 1793-ban, Fűskuti Landerer Mihály betűivel (a második nyomtatás nyomdahelyjelölése: Pozsonyban és Pesten). Magánéleti boldogtalanságát tájainkon korábban szokatlan bátorsággal tette közzé; e kötetekből is megtudható, hogy az érzékeny írástudó asszony válása nehezen zajlott, II. József rendeleteinek visszavonása is lassította. Férje halála után jött Erdélybe, 1794-ben, ettől kezdve főleg Egeresen, illetőleg Kolozsvárt élt mint Mikes Anna grófnő társalkodója,²⁴ Tsizi Istvánnal,²⁵ Édes Gergely papköltővel, Ujfalvi Krisztinával folytatott verses és önálló kötetekben publi-

²¹ UJFALVI Krisztina, *Szomorújelentése férje haláláról* = VERSÉNYI György, *i. m.*

²² MEZŐKÖVESDI UJFALVY Sándor *Emlékiratai*, *i. m.*

²³ KÓVÁRY László, *i. m.*

²⁴ Szinnyei Józsefnél (*Magyar írók élete és munkái*) és a nyomában másoknál is Apafi jelenik meg, mint Molnár Borbála erdélyi tartózkodási helye. Félreolvasásról lehet szó: Abafáján volt a Mikes családnak kastélya. A költőasszony 22 év után költözött egyik gyermekéhez Hajdúbogosra, ott is hunyt el.

²⁵ [Tsizi István], *Csizi István főstrázsamesternek nemes Molnár Borbálával az erkölcs paléozását tárgyazó verses levelezései, melyek leginkább beteges állapotjában munkáltattak*, Pozsony, 1797.

kált levelezése²⁶ bekerült a magyar irodalmi szövegkincsbe. Másokkal is váltott verses leveleket.²⁷

Mint Ujfalvi Krisztinát, a tehetséges magyar író 1804-ben a nyilvánosság elé vezető személynek, Molnár Borbálának nagy része volt abban, hogy az erdélyi verselő asszonyt a magyarul olvasók megismerhették. A *Barátsági vetélkedés*ben megjelenő barátságstörténet egy lehetséges képe Ujfalvi Krisztina íróvá érésének. Molnár Borbála többször is a nyilvánosság elé tárta levelező barátnője költői képességeit. Először saját ismeretségi körében, kézíratos formában terjesztette verseit. Végül új, Erdélyben publikált könyvébe is bevette: voltaképpen szerzőtársnak.

Molnár Borbála Ujfalvi Krisztinával folytatott levelezése megjelenését két erdélyi politikus, Bethlen László, Doboka vármegye adminisztrátora²⁸ és N. Kászoni L. Báró Bornemisza József császári és királyi kamarás, Hunyad megye főispánja támogatta.²⁹ Az utóbbi a Molnár Borbálának évekre otthont és kenyeret adó Mikes Anna grófnő első házasságából született fia; részt vállalt bizonyára a könyvkiadás anyagi terheiből is. A kötet ajánlása Molnár Borbála tollából Kolozsvárt 1803. október 10-én kelt. Ebben szerzője elsősorban Ujfalvi Krisztinára kívánja az olvasó figyelmét felhívni, jelezve, hogy költőnőnek sok kiadatlan és értékes munkája van, és biztatni kellene a publikálásukra. A *Barátsági vetélkedés* első fejezetének címe *Égy erdélyi jeles Asszonyssággal folytatott levelezésem*. Két nő levelezésének közreadása példa nélkül való a korábbi magyar irodalomtörténetben (ezt Fábri Anna is hangsúlyozza a magyar íróknak történetének száz esztendejét összefoglalva³⁰). A barátságot, a kötet levélszövegei alapján ítélve, az erdélyi hölgy – Ujfalvi

²⁶ *Barátsági vetélkedés*, i. m.

²⁷ HÁSZ-FEHÉR Katalin, *Molnár Borbála levelező társasága*, Irodalomismeret 1/2(1996), 38–44.

²⁸ Bethleni Bethlen László Doboka vármegye adminisztrátora volt.

²⁹ Kászoni Bornemisza József báró (1734–1810), császári és királyi kamarás, Hunyad megye főispánja, maga is író: *Estvéli időtöltés* című kötete 1777-ben jelent meg Kolozsváron.

³⁰ „Ez az első alkalom a magyar irodalomban, hogy egy nőt egy másik nő pártfogása vezet a közönség elé...” – írja Fábri Anna. Uő, *A szép tiltott táj felé. A magyar íróknak története két századforduló között (1795–1905)*, Kortárs Kiadó, h. n., 1996, 21.

Krisztina – kezdeményezte, éspedig azért, mert bosszantotta egy kijelentése Molnár Borbálának – munkái második darabjában:

Mivel még Aszszonyra olyanra nem kapott
Kinek verselésen uja s tolla kopott.³¹

A nyomtatott levélsorozat első darabja 1796. július 6-án kelt; ez filológiai kapcsolatot teremt kéziratossá Visky Páltól származó darabjával (a református lelkész kéziratossá levelében arra utal, hogy Molnár Borbála megmutatta neki Ujfalvi Krisztina verseit). S ha ehhez hozzátesszük, hogy Tsizi Istvánnak is Molnár Borbála küldött Ujfalvi-verseket és leveleket, egyértelművé válik, hogy ő, Mikes Anna társalkodónője volt Ujfalvi Krisztina költészetének egyik legszorgalmasabb népszerűsítője.

Ujfalvi Krisztina a mezőségi Szőkefalváról keltezi Molnár Borbálához szóló levelét, indoklása egyértelműen a nők társadalmi jelenlétének szándékát fejezi ki, ha tréfás-önironikus, mentegetőző formulaként hangzik is:

A sok Férjfi Barát közzé kell Aszszony is,
Hát ha az elegyből jó izesbb haszon-is.³²

A barátság kölcsönös érzelme levelekben bontakozik ki, és személyes, illetőleg közérdekű témák levélbeli megvitatását jelenti. Az, hogy hogyan nevezi saját magát a feladó, hogyan szólítja meg a címzettet, a helyi hagyományok és a szabadságképzetek szembesülésére is fényt vet. Molnár Borbála tíz nap múlva küldi válaszát a kalotaszegi Egeresről, szignóval („MB. M. Jánosnéhoz”), a már ismert írasszony induló költőtársát asszonynevével nevezi; az emberi együttérzésre való alkalmasságot és írói magatartást pedig a képzelődés metaforával jelzi:

³¹ *Barátsági vetélkedés*, 2.

³² *Barátsági vetélkedés*, 3.

Úgy látom, hogy szíved néked is termékeny:
S lesz a képzelődés kettőnk közt termékeny ...³³

Ujfalvi Krisztina szeptember 9-én, a nők tudatlanságban tartásának szándékával és gyakorlatával vádolja a férfiakat; a nők függetlenné válásának ezáltal ők lesznek az okai:

Oszol a vastag köd, mosolyog a Nap fény,
Lelkesitti mejjem' egy éltető remény,
Hogy már valahára, jó vize malmára
Nemünknek-is: s kél a ditsőség halmára;
A' honnan is tsak a más nem kevésysége
Zárta el, s előttem be unt kevésysége';
Ki tsak azért rejté a' Nap-fényt el tőllünk,
Hogy rab szolgálókat tehessen belöllünk.³⁴

Ez a vízimalom-metaphora aztán az Ujfalvi Krisztina körüli csoport leveleiben is felbukkan.

Ujfalvi Krisztina úgy látja, a szerelmi gerjedelemből rendszerint kigyógyuló férfiak vélekedése a nők teremtésbeli rendeltetéséről egyértelműen felismerhető, továbbá férfiatól származik és általuk terjedt el a meggyőződés és elvárás, hogy az asszonyok hagyományos női munkák és (búfelejtésre) alkoholfogyasztás között osztják/osszák meg életidejüket:

... illik tsak Asszony kézbe orsó,
Gu'saly és matolla, 's aquavitás korsó – –
Ez a történet hát játszik mostan velem.³⁵

A negyedik levél Molnár Borbála válasza Egeresről (1796. július 25.); a levél a női nem határaitól szól, a nő ezek szerint filozófiára nem való, bár művelt társalgásra alkalmas; és nem a férfiak zárják el a művelődéstől, hanem a rossz hagyományú női nevelés

³³ *Barátsági vetélkedés*, 9.

³⁴ *Barátsági vetélkedés*, 13.

³⁵ *Barátsági vetélkedés*, 1.

(az anyák csak a külső csinosítására törekednek). Másrészt itt kezdődik a levelező költőasszonyok közti első személyes találkozás megszervezése.³⁶ Mezőcsávásról érkezik a válasz (1796) október 28-án, a korabeli egyik magyar nyelvváltozat, a precióz nyelvi illem kanyargós mondataival:

Barátném! Minthogy az én vonszódásom unszólta elébb szívét szeretetem' költsönözésére, igaz vagyok mikor kevesebbet kívánok annál a' mit adok. Tsak ugyan semmi féle mód nem tudna elegendő erőt költsönözni író tollamnak, annak meg-fejtésére, millyen sajnosan érzem a' szerentsének Egeresbe nem mehetésem ki-eszközlő irigységét, 's leg szivesebb intézésim-nek-is újabb újabb akadályokkal lett semmisítését. Most közelebről Kolosvárig már el-jutván, Édes Anyám betegsége hí-rén fel ijedtet szívem, éjjet napot egynek véve kergetett a' Nagy Szamos mellé, holott négy hetekig tartván édes kötelelőségem, midőn házi gondoskodásim haza kívántak, mint kedves vendéget kaptam itthon az Asszonyok Levelét.³⁷

A korabeli udvariassági szabályokat ismerve meglepő ez a körülményes fogalmazás. Ehelyt hadd emlékeztessünk az adatra, amely szerint Aranka György olvasnivalókat adott kölcsön Ujfalvi Krisztinának, az általa olvasásra adott művek között A *Bácsmegyei levelei*³⁸ is szerepel (e Kazinczy magyarította levélregény 1789-ben jelent meg, új könyvnek számított³⁹).

A kötet bevezetője szerint tehát a magyarországi szerző mutatja be a kezdő költőt, Ujfalvi Krisztinát; de a levelek figyelmesebb olvasásából az derül ki, hogy nemcsak magát a levelezést kezdeményezte az erdélyi poéta, hanem azt is, hogy mikor fordítsák

³⁶ „Örvendek hogy kedves leveledből értem, / Hogy Egeresbe jössz, bár nem éppen értem.” *Barátságai vetélkedés*, 26.

³⁷ *Barátságai vetélkedés*, 28.

³⁸ Vö. Ujfalvi Krisztina levele Aranka Györgyhöz, OSZK Kézirattár Quart. Hung. 1994/f. 138r. Vö. NAGY Zsófia Borbála, *i. m.*, 2005. Függelék 129.

³⁹ Az első kiadásról van szó: *Bácsmegyeynek öszve-szedett levelei*. Költött történet. Kassa, Fűskuti Landerer Mihály, 1789. A mű forrása: *Adolf's gesammelte Briefe*. Leipzig, Weygand, 1778.

prózára a társalgást vagy fordítsák ismét versre – és az elmélkedés tárgyait is többnyire ő diktálta.

Olvasás, színházismeret

Az időtöltés színvonalassága: pozitív volta (és ellentéte, az unalom) foglalkoztatja Ujfalvi Krisztinát; az olvasást értelmes időtöltésnek véli. Az utalások rendszere megvilágítja az élményszerű történeteket és a költőasszony olvasói érdeklődése alakulását.

Itt említjük meg, hogy Somkuti Gabriella elemzése nyomán értékelnünk kell a költő magyar nyelvű könyvekből álló, saját könyvtárát. Jó érzékkel összeválogatott, nem nagy, de színvonalas könyvanyag ez, amely a 18. században és a 19. század első évtizedeiben megjelent irodalmi olvasmányokat (érzelmes regényeket, moralizáló és szórakoztató írásokat, fordításokat, drámákat) tartalmaz, de a magyar történelemmel kapcsolatos műveket és magyar nyelvű vallásos kiadványokat is. Az olvasó költő bizonyára bátrabb a nyilvánosság szövegformáinak kiválasztásában, és megszólalásmódja akaratlanul is tartalmazhatja az olvasottak (stiláris) tanulságait.

A levelezés helyes módjáról szóló könyvek is találhatóak a gyűjteményben (például Femer Kilián műve). A költőasszony levelei azonban nem követnek görcsösen semmilyen levéltípust, bár megszólítás és búcsúformula, aláírás szerepel az általa mintegy mintaként elküldött bemutatkozó levelekben.

Hász-Fehér Katalin Molnár Borbála köréről szólva foglalkozik Ujfalvi Krisztina személyével. Ő is jelentést tulajdonít a költőasszony könyves műveltségének, érzékeny magyar, angol, felvilágosult francia, sőt az érzékenységre révén felfedezett ókori szerzők ismeretét észleli szövegeiben; „Bárótzsi, Pétzeli, Decsi, Aranka György, Kónyi János, Kazinczy, Ovidius, Révai, Dugonics, Besse nyei, Szentjóni, Cicero, Voltaire, Young, Hervey, hogy csak a legfontosabbakat említsük”⁴⁰ – írja. E szerzők többsége a női szereppel, a női érzelmességgel is foglalkozott. A költőnő leszármazottja,

⁴⁰ HÁSZ-FEHÉR Katalin, *i. m.*

Kispál Mihály közleményéből⁴¹ és Somkuti Gabriella kutatásaiból tudjuk, hogy Ujfalvi Krisztina könyvtárában megvolt Dugonics-tól az *Etelka*, sőt *Az arany perecek is*; Aranka György fordítása, a *Júlia császárlány Ovidiushoz intézett szerelmes levelei* (Kassa, 1790.) és az érzékeny történelmi regényfordítás, a *Budai Basa* is. Bizonyára Aranka Györgytől, az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság titkárától származott az ötlet, hogy Ujfalvi Krisztina költeményeinek megvitatására a Társaság egyik gyűlésében sort kerítsenek.

A költőasszony könyvtára részét képezte az Aranka György által fordított Fenouillot Falbaire-mű is⁴² (*L'honnête criminel* – magyar címe az *Újjmódi gonosztevő*). Megjegyzendő, hogy Ujfalvi Krisztinára mint kolozsvári tudósítójára hivatkozik 1811. május 20-án Döbrentei Gábor egyik, Kazinczyhoz szóló levelében; a költőnőtől tudja meg, mi (és miért) történik a kolozsvári színházban.⁴³ (Döbrenteinek a háromkötetes *Erdély története* szerzői jelentős szerepet tulajdonítanak Ujfalvi Krisztina mint költő ismertté válásában.⁴⁴)

Ujfalvi Krisztina helyi versíró környezete

Labádi Gergely az 1770-es–80-as évek hasonló poétikai elvek jegyében levelező csoportjaiba nem veszi fel Molnár Borbála és Ujfalvi Krisztina publikált leveleit, mert „más természetűnek”

⁴¹ KISPÁL Mihály, *Egy régi magyar írók könyvtára*, Egyetemes Philológiai Közlöny 1887. febr., 184–188.

⁴² A francia nyelvű mű eredetije: *L'honnête criminel*, Amsterdam, 1767.

⁴³ Döbrentei Gábor Kazinczy Ferencnek 1811. május 20-án: „Vándza, a kolozsvári magyar teátrum igazgatója annyira igyekszik, hogy a gubernátor neve napján győzelmet víva, amint Ujfalvy Krisztina írja. *Orfeusz és Euridice* adatott.” Levelét Döbrentei a bonyhói remeteházból, vagyis a Bethlen-kastélyból küldi. *A vándorszínessétől a nemzeti színházig*, Vál., szöveggond., utószó, jegyzetek KERÉNYI Ferenc, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987, 91 (Magyar Levelestár). Ebben a levélben Döbrentei az én kedves magyar poétriámként emlegeti a költőasszonyt.

⁴⁴ „Az ő biztatására ír verseket az erdélyi magyar költők közül Ujfalvi Krisztina, Buczy Emil.” *Erdély története I–III.*, szerk. MAKKAI László, SZÁSZ Zoltán, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986, II. kötet, 1134.

tartja ezeket.⁴⁵ Gvadányi Józsefnek Fábián Juliánával váltott levelei 1798-ban jelennek meg nyomtatásban. E kötetet megelőzte Gvadányinak más hölgyekkel való levélváltása 1790-ben.⁴⁶

Röviddel ezután, az 1790-es évek második felében zajlott az erdélyi, nőkből is álló kör évődő-társalgó levelezése. (Nem kell ki-zárnunk annak a lehetőségét, hogy olvastak magyar vagy francia, német érzelmes prózát, levélregényeket.) Van tehát viselkedési és versíró minta: magyarul főleg Gvadányi József, Tsizi István és világi tárgyokról társalgó hölgybarátaik nyomtatásban megjelenített kapcsolata.

Az erdélyi közép- és főnemesség és hivatalnokréteg az, ahonnan Ujfalvi Krisztina levelezőtársai származnak, akikkel 1795 és 1797 között a kéziratos füzetbe írott versek tanúsága szerint kapcsolatban állt. Vidéki udvarházak, városi paloták, sőt fürdők adták a levélírás vagy a találkozások színhelyét. Alsóbajom, ahol Torma Krisztina tartózkodott gyakorta, Déva, Lesnyek, Mikeszáz-sza, ahol Kászoni Terézia telet-nyaralt, (Kalota)szentkirály, Visky Pál papi szolgálata helye, Kolozsvár, Kolozsbós, Marosvásárhely, Kackó, Mezőcsávás, Szőkefalva, Kapjon helyneve jelzi, hol kelteztek levelet vagy hol időztek egymás vagy mások társaságában a kör levelezői.

A következőkben röviden áttekintjük a feladó-címzett levél-váltó párosokat. Feltűnően hiányzik innen a Molnár Borbála-Ujfalvi Krisztina páros, de az a levélváltás nyomtatásban létezik (kéziratáról nincs tudomásunk).

Torma Krisztina–Ujfalvi Krisztina

A versesfüzet keltezett darabjai között az első Ujfalvi Krisztina levele Kozmáné Torma Krisztinához, 1795. Krisztina napjáról (július 24. lehet). Eddig ez a legkorábban keltezhető Ujfalvi-ver-

⁴⁵ *Barátságos mulatozások. Episztologyjűtemények az 1770–1780-as évekből*, Sajtó alá rendezte LABÁDI Gergely, Budapest, Universitas Kiadó, 2012, 16 (Régi Magyar Költők Tára, XVIII. század).

⁴⁶ Gvadányi József, *A nemes magyar dámákhoz és kisasszonyokhoz szóló versek*, Poczsony–Komárom, 1790.

sünk. Amikor megszólította Molnár Borbálát (1796. júl. 6.), Ujfalvi Krisztina is gyakorlott verslevelező volt már, Torma Krisztinával szórakoztatták egymást ezen az episztolázó módon:

Kolosvárt voltam, ott (: a hová mondhatom
Unszolva mehettem, okát nem adhatom:).⁴⁷

Mit jelenthet ez a titkolózó kelletlenség? Ujfalvi Krisztina „vesztett szerentséjű” asszonyoknak nevezi magát és Molnár Borbálát egyik levelében. A sorsközösség kijelentésével indul tehát a verslevelező barátság.

Nagy Zsófia Borbála, aki a 18–19. század fordulóján létrejött magyar nyelvű női költészet bemutatására kísérletet tett doktori disszertációjában, az 1798-as kalendáriumbejegyzései alapján Ujfalvi Krisztina utazásai rendszerére is rávilágít;⁴⁸ a literátorokkal kapcsolatot kereső művelt asszony képét rajzolja meg 2004-ben megjelent írásában. Levelezéséről Tsizi Istvánnal és Döbrenteivel való, kevés nyomot hagyó ismeretségéről szólva Ujfalvi Krisztinának az irodalmi diskurzusban meghatározó szerepű férfiakkal való szóértését tematizálja, és egy Torma Krisztinának szóló levele alapján azonosítja egyik barátnőjét az Alsóbajomban élő Kozma Ferencnében.⁴⁹ Ez az 1795-re datált levél (annak a Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött kézírata is) a legkorábbinak számít a Teleki Ferenc számára összegyűjtött levélsorozatból.

Korai vers ez, de a tiszta rímek játékos ekhózása, Ujfalvi Krisztina versbeszédének egyik jellegzetessége már ebben megmutatkozik:

Játtzik iro tollam mert festek jo kedvel
Annak irván, a kit tiszta lelkem kedvel;

⁴⁷ *Barátsági vetélkedés*, 1.

⁴⁸ NAGY Zsófia Borbála, *i. m.*, 2005.

⁴⁹ NAGY Zsófia Borbála, *Ujfalvi Krisztina szöveg hagyatékához = Új narratívák(?) Fialat kutatók tanulmányai az irodalom- és társtudományok köréből. A Romániai Magyar Doktorandusok és Fialat Kutatók Szövetségének (RODOSZ) IV Tudományos Konferenciáján – 2003. április 11–12-én elhangzott előadások*, Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó 2004, 85–100.

Majd mikor tágulást vehetek bajomba
S mehetek ölelni Barátném Bajomba;
Melyikünk töltötte frissebben mát, én-é
Vagy pedig Kozmáném? Meg kérdi Máténé

Válaszlevélről nincsen tudomásunk.

A rímhelyzetű aláírás Ányos Pál kedvelt megoldása volt másfél évtizeddel korábban. E Krisztina-napi köszöntőben az utazás tervében már láthatjuk az alkalmiság vállalását – a helynevek nemcsak a fizikai távolságokat, hanem a leveles barátságok távlatait is jelzik. Molnár Borbála azt a gyakorlatot folytatja, amelyet az irodalomtörténetből (és a Tsizi István–Ujfalvi Krisztina levelezés esetéből is) ismerünk: a címzett másnak is megmutatja az igényesen megírt levelet. Torma Krisztinát mint beszélő nevű (értsd: csipős nyelvű) hölgyet Tsizinek szóló levelében is említi Ujfalvi Krisztina. (A stílusból sejthető, hogy a Tokajba való elküldés előtt meg is mutatta neki a strázsamesternek címzett episztolát.)

Visky Pál–Ujfalvi Krisztina

A 18–19. század fordulóján Visky F. Pál református lelkész személyében azonosítjuk az Ujfalvi Krisztinát levélben megszólító személyt. Visky Pál neve mint drámák, drámafordítások szerzőjéé bukkan fel a 19. század első évtizedében.

Molnár Borbála némelyik üzenetét melléklettel küldte a címzetteknek, valóságos protokollumát csillantva fel így a korabeli ismerkedésnek (a bemutatásnak), például az alábbi esetben, amely – a *Barátságai vetélkedésben* – Visky Pál egeresi látogatására és levélbeli bemutatkozására utal:

Im válaszom hozzád nem egyedül mégyen,
Hanem társul viszen egy olyan Barátot,
Kit saját szemem-is most először látott
A' ki leveledet midőn meg-szemlélte,
Tudós Apollóhoz méltónak ítélte;

S' Minthogy Én siettem mindjárt válaszolni
Ö-is egy-két versel kívánt udvarolni...⁵⁰

Kedves Borbálánknak irt levelem tettzet
Néked a mint látom, s reád fel ugy tettzet
Engem fel kereső, jó kedved sugára...⁵¹

– így felel Ujfalvi Krisztina Visky Pálnak a kéziratos levélgyűjteményben. Legalább ennyire fontos a versíró asszonynak a protestáns lelkész általi, levélbeli megítélése; ebben első a levélíró női kéz fantáziaképe, utána következik a kellemes arckifejezése, ezek után jöhet az érzelmek és az ízlés értékelése...

Visky Pál, aki lelkészként bizonyára jól ismerte és gyakorolta az elhunyt méltatásának szokását, ebben az esetben az élőt dicséri:

Ditsérem tsinoson rajzoló kezedet
S szép vonásaidban mosolygo képedet
Betsüllöm vers onto gerjedezésidet
És nem közönséges tsinos izléседet...

Visky (vagy Viski) Pál nevű személy több is volt a 18–19. században a kiterjedt Visky családban, ezek közül ketten református lelkészek. A levélíró szentkirályi prédikátorként írja alá a levelet. (Szilágyszentkirály vagy Kalotaszentkirály lehet a jelzett hely.)

⁵⁰ „V. P. ur a' ki már ez előtt esméretlen levelezett velem, ekor jött leg-előszször Személyes látogatásomra” írja Molnár Borbála. *Barátságai vetélkedés*, 10.

⁵¹ Visky Pálnak Ujfalvi Krisztina.

A szerkezet egyébként emlékeztet Báróczi Sándor Barcsay Ábrahámhoz szóló *Ajánlására Dusch erkölcsi meséi* fordítása előtt.⁵² Az ízlés definiálása és fejlesztése és a művészi szépség személyes megítélése Kazinczy Ferenc irodalmi programjának lesz a későbbiekben része. A játékoság azonban, amelyet Ujfalvi Krisztina verses leveleiben azonosíthatunk, inkább a 70-es–80-as évek magyar verslevelezői (Orczy, Barcsay, Bessenyei György, Kreskay, Ányos),⁵³ a paszkvillusszerzők, az úgynevezett mesterkedő költők (Édes Gergely, Gvadányi, Csokonai) és Dugonics András írói magatartására jellemző. A játékoság tanult viselkedésforma is lehet Ujfalvi Krisztinánál, mindenesetre figyelemre méltó, hogy egyházi személlyel bizalmas-játékos hangnemben társalog az írás – többé-kevésbé korlátozott – nyilvánosságában:

Meg engedgy kedves de Tiszteletes Atya
Hogy ujjam levelem játszodva forgattya⁵⁴

Az ujjakról való beszéd a Visky Pál által 1796-ban felvetett téma folytatása. Egyebütt az írótollat, a költői munka vehikulumát az öngyógyítás kedves eszközeként említi – nem önirónia nélkül – a költői pályája kezdetén álló asszony:

Tsak a kis ügyetlen Lud szárnya termése
Által lesz terhesült szivem könnyülése⁵⁵

⁵² Vö. „Koránt sem születésedet, gyümölcstét a történetnek; koránt sem hivatalodat, tsupa szerentse adományát ditsérem; nem hanem tisztelem benned a' természetnek mívét, elmédnek erejét, szivednek tulajdonságait 's személyyed érdemeit tisztelem te benned. Ditsérem lelkedet, mellyben a jó erkölts, mint egy petsét a' viaszban, ki törölhetetlenül nyomattatott; ditsérem a tudományokra mohós elmédet; ditsérem fenn-költt elmélkedésedet; férjfiui , 's idejénél elébb meg értt okosságodat ditsérem: de ditsérem mindenek felett éles elmédet, melly magát hirtelen fel tanálván mindenekben, mintegy Próteus, ezer formákban tud változni, és láttatol mind azokra, mellyekhez kezdesz, külön reá születtetve lenni: vagy mit mondok! Ditsérem! Tsudállom azokat te benned.” *Ajánlás = Erköltsi levelek*, Dusch nyomán BÁRÓCZI Sándor, Béts, 1775-ben.

⁵³ Lásd Labádi Gergelynek a levelezést illető szövegkiadását a RMKT 18. századi sorozatában. LABÁDI, *i. m.*

⁵⁴ Ujfalvi Krisztina Visky Pálnak.

⁵⁵ *A holdhoz* Estve Bosba 1796. octob 15ik.

– írja. Az írás önkifejező funkciójának emlegetése némileg el is takarja a szerző írói tájékozottságát, stiláris tudatosságát. Érzékenység, szellemessége, évődő hajlama olyan olvasmányokra is épült, mint a könyvtárában fellelhető *Gessner Idilljei* (Kazinczy fordításában), továbbá E. Young *Éjtakáji* (Győr, 1787.), J. Hervey *Sírhalmai és elmékedései* (Pozsony, 1790.), az anekdoták és satírák szerzőjének, Rabernernek valamelyik munkája, az érzelmes romá-
nok közül Gellert *Svétziai grófnéja*, Kónyi János *Várta mulatsága*.⁵⁶

Ujfalvi Krisztina–Haller Jánosné Nemes Zsuzsa

Útjainak és érdemleges kapcsolatai építésének emléket is állít verseiben a költő. Nemes Zsuzsához, Hallernéhez tett utazása verses mementó, amely könnyedségével, csengő rímjátékával a tárgyat hangulatilag és hangzásban is megjeleníti.

Közvetett megszólítás érvényesül a bizonyára lovasszán-élményt megörökítő költeményben. Máshol sem az életrajzokban, sem a levelekben nem fordul elő Haller Jánosné neve. Őt Ujfalvi Krisztina téli emlékverssel ajándékozza meg.⁵⁷ Itt jegyezzük meg, hogy Haller János Szőkefalván, Ujfalvi Krisztina szülőfalujában is birtokolt; a kapjoni Haller-kastély szép fekvése, kellemes arányai jól elhelyezett díszei okán méltán volt híres a kor Erdélyében. A Rettegi György által emlékiratában kipletykált Nemes Zsuzsa, a második Haller Jánosné neve az erdélyi színjátszás történetéből ismerős: tiszteletére a magyar nemzeti színjátszók 1804-ben Kolozsvárt ünnepi előadást adtak (részleteit nem ismerjük). Hallerné Kolozsvárt is tartott fenn házat, nevét őrizte a Haller-kert.

Nevezhetjük a szánkázásról írott költeményt akár Csokonai *Dorottyája* ellenversének is: itt az idős hölgy (ráncos képével egyetemben) a szépség műemléke, tiszteletre és szeretetre méltó, nem neveltség tárgya!

⁵⁶ Vö. Kispál Mihály, ill. Somkuti Gabriella már idézett közleményeit.

⁵⁷ Vö. EGYED Emese, *Az élményközösség felé. Verses magyar (úti) levelek a 18. században = Homo viator. Tanulmányok az irodalom-, nyelv- és kultúratudományok köréből*, szerk. MIHÁLY Vilma-Irén, PAP Levente, PIEDNER Judit, TAPODI Zsuzsa, Kolozsvár–Bukarest–Sepsiszentgyörgy, Erdélyi Múzeum-Egyesület, RHT Kiadó, 2015, 63–71.

Tsizi István–Ujfalvi Krisztina

Ebből a kapcsolatból Tsizi István két levelét⁵⁸ és Ujfalvi Krisztina ezekre adott válaszait ismerjük – összesen négy levelet, az egyik más, korabeli kéziratos változatban is fennmaradt.

A költőnőnek Tszivel való levelezése csupa tréfa, szójáték, zenélés nyelvi elemekkel, a bemutatkozó a címzett költő nevével is eljátszik, de a személyes találkozás lehetőségét is sugallja, felkínálja.

A jelen leveleskönyv bizonyítja, hogy 1796-ban Ujfalvi Krisztinának már tudatosan ápolts – verselő módon fenntartott – kapcsolatai és önálló költeményei is voltak, saját stílusa ekkorra már kialakult. A helyi verselő társak erőt adó környezetében ezért nem sújtja le Tsizi alapjában véve nyájas, de végeredményben kioktató hangnemű válasza, ama második levél (Ujfalvi Krisztina szavával élve: a „kitevő vers”). Az életét saját elképzelései szerint alakító „ifjú asszony” számol azzal, hogy a neves költő nem óhajt új ismeretségeket kötni, és a személyes találkozás lehetőségét folyamatosan hátrítva, sőt azt kizárva válaszol a levelekre.

Az erdélyi asszony levelei akkor jutottak az ifjúkorában Erdélyben „exactorális kancellistaként” időző tokaji obsitos⁵⁹ kezébe, amikor Tsizi a *Reggeli gondolatokat* írta, a keresztény jó halálra való készülődés éveit élte, ilyen felismerésekre juthatott a valamikori mulató kedvű ember:

A feslett akarat nem tsendes, koborol,
Lelke hogy meg-pihenést venne
Szokássá válik a bűn, melyet gyakorol.⁶⁰

⁵⁸ Az egyiket két változatban is, vö. Nagy Zsófia Borbála közleményét. Nagy Zsófia, *i. m.*

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ [Tsizi István] XXX. *Reggeli gondolatok Mellyeket Szűz Havában 1798-ban Csízi István fő strázsza-mesternek agg Mu'sája annyi reggeleken hangitsált.* Debreczenben Nyomt. Szigethy Mihály által 1801, (XXIV reggel), 39.

Az erdélyi költőasszony verseiben többször utal arra, hogy érzékeli társadalmi megbélyegzettségét. Tsizi két terjedelmes levele sem szegi kedvét, részletes sorselemzésbe kezd, és a friss ismeretség áthangolását is sietve végzi. „Tisztelő Barátnéd szolgálód maradok” – formulával búcsúzik tokaji írotársától 1797. április 10-én keltezett levelében.

A levelező kör legismertebb tagja, „óbester Tsizi” révén Ujfalvi Krisztina nem lett sem más, sem ismertebb költő. Reflexiói a nyugállományú katona leveleire érettségre, önálló gondolkodásra vallanak, a humor értő alkalmazására, az erotikus tartalmak tudatos nyelvi megjelenítésére vagy éppen rejtésére. Ezek a levelek a korábban ismert (vagy a művek közreadói által forgalmazott), elégikus Ujfalvi-stílustól lényegesen különböznek.

Kászoni Terézia–Ujfalvi Krisztina

Ezt a kapcsolatot jeleníti meg a legtöbb levél a gyűjteményben. Ujfalvi Krisztinát *Kedves Esmeretlenként* szólítja meg a barátkozás kezdeményezője. Voltaképpen megismétli a Molnár Borbálának korábban levélben bemutatkozott Ujfalvi Krisztina gesztusát. Nem sokat tudunk Kászoni Teréziáról. Tartózkodási helyei – Mikeszása, Déva – alapján hivatalnok lehetett a férje, Kiss András.

A levelekből felsejlik, hogy keresték a találkozás alkalmait, és hogy a mindkettejükre jellemző érzékenység, sebezhetőség révén magának a levelező nyelvnek kockázatosságára ébredtek rá. Ez a levelezőtárs temperamentumos, tehetséges szerzőnek tűnik, humorral, szarkazmussal, verselő könnyedséggel – Ujfalvi Krisztinának méltó társa.

A női foglalatosságok tárgyakkal való szimbolizálása sorában (guzsaly, tű) az írást az előbbieknél testibb jelentésvonatkozású *asszonyköröm* szóval jelzi Ujfalvi Krisztina abban a levélben, amelyet Kászoni Teréziának címez:

Kissném! Máténédnek élet ado öröm
Láthatása annak, hogy az Asszony köröm

Elég iro tolla ollj szorittására
Hogj abbol méz foljon le papirossára⁶¹

Ujfalvi Krisztina az írást egyéb női munkák mellett kívánná elfogadtatni, ezzel a női életvitelnek karakterisztikumát megőrizve, de némileg módosítva is. Kászoni Teréz szenvedélyes hangvétele, az íráshoz való (női) jog megfogalmazása, egyszersmind az írói elitizmus elítélése markánsná teszi jelenlétét e levelezők között. A két nő viszonya konfliktussal is járt, Ujfalvi Krisztina láthatólag küzdött (saját magával is), hogy ez ne vezessen szakításhoz.

Újvári József–Ujfalvi Krisztina

Két vers tanúsítja ezt a levelező kapcsolatot. Az írói ambíciókat tápláló Újvári József a költőasszony anyja első férjének rokonságából származott, talán ez adta a bátorságot, hogy versben megszólítsa Ujfalvi Krisztinát. A levélre jóindulatú, de (a többi episztolához viszonyítva) kissé távolságtartó hangnemű felelet születik.

Sipos Pál–Ujfalvi Krisztina

Sipos Pál levele arra utal, hogy (a gyergyói fürdőben 1797 augusztusában keltezett levele) a közelben tartózkodó személyhez szól, így a misszilis eredeti műfaji elvárásait megszegi. A matematikusként és filozófusként egyaránt figyelemre méltó levélíró főrangú családoknál volt nevelő, majd az Odera menti Frankfurtban, Göttingában és végül Bécsben gyarapította szakirányú műveltségét. E levél keltezése után kevéssel foglalta el szászvárosi tanári katedráját (később öt évig Sárospatakon volt rektor, élete utolsó éveiben Tordoson végezte a református lelkészi teendőket).

A válaszlevél hiányzik.

⁶¹ Kissnének Ujfalvi Krisztina Szökefalván, 15 Apr 797.

Az a kép, amelyet a 18. századi Erdély magyar íróiról kialakított a hagyomány, főleg a levélíró rodostói remete (Mikes), a szigorúan buzgó kálvinista asszony (Bethlen Kata) és szorgos tudós támogatója (Bod Péter), illetőleg a magyar nyelv intézményes művelésére szerződött titoknok, Aranka György alakját mutatja – a háttérben tudósan gyönyörű temetési prédikációkat író papokkal és verseket (többnyire dallamra) variáló deákokkal... A levelezés és levelezőcsoportok vizsgálata a felvilágosodás kutatásának is része, ebben nemzetközi viszonylatban többek között a Voltaire-levelezés közreadása, a magyar irodalomban az erdélyi szerzőkre is kitekintve a főbb kutatási irányokat sajátos tematikák jelezhetik; Bessenyei és írobarátai köre (Bíró Ferenc kutatásai), Orczy Lőrinc, Ányos köre (Szajbély Mihály, Labádi Gergely és mások szövegközlései), Labádi Gergely, Onder Csaba, Hász-Fehér Katalin⁶² műfajelméleti értekezései és egy sorozat is, a *Magyarországi Tudósok Levelezése*. Utalnunk kell Debreczeni Attila kítűnő könyvére a magyar érzékenység mibenlétéről, amely Szauder József szentimentalizmus-, Pál József neoklasszicizmus-kutatásait is felhasználva alakítja ki modelljét. Másrészt az utóbbi évtizedekben a nőtörténet iránti fokozottabb figyelem tudományos eredménye egyebek mellett a *Magyar költőnők antológiája*⁶³ című kötet, a *Göcseji Helikon költőnői* című szövegkiadás,⁶⁴ ez utóbbi a Horváth Ádám által versírásra bátorított hölgyek verslevélmunkáit teszi a nagyközönség számára is hozzáférhetővé. Lendületet vett a nők életmódjának, olvasási szokásainak vizsgálata is (például Fábri Anna, Papp Klára, Deé Nagy Anikó, Papp Kinga kutatásai által).

A szálak tehát Erdélybe is elvezetnek. Oda, ahol egy nemesúr mellől – főleg gyermekszülésben – általában két-három asszony is sírba hanyatlik, ahol félelmetesen kevés orvos jut egy vármegyére, a könyvtárak számosak, és a nemesi udvarok élete nem eseménytelen. Hogyan éltek az asszonyok? Mennyire voltak helyhez

⁶² HÁSZ-FEHÉR Katalin, *i. m.*

⁶³ *Magyar költőnők antológiája*, összeáll. S. SÁRDI Margit, TÓTH László, szerk. F. ALMÁSI Éva, Bp., Enciklopédia, 1997.

⁶⁴ *A Göcseji Helikon költőnői*, s.a.r., jegyzetek S. SÁRDI Margit, Bp., Universitas Kiadó, 2002.

kötve? Levelek és emberek útja hogyan jelzi az életmód és az életfelfogás változásait?

Onder Csaba Szajbély Mihályt idézi, amikor a 18. század utolsó harmadának episztolázó csoportjaival foglalkozva a verskötetszerkesztést mint több szerző együttműködését és nyilvánosságváltást értelmezi.⁶⁵ Ezek alapján mintha a férfiak levelezése láthatóbb volna... Hol voltak az asszonyok, a gyakran ugyancsak művelt kisasszonyok?

Az erdélyi fő- és középnemességre jellemző volt a sok utód (gyakran több leánygyermek, nem ritkán házasságon kívül született gyermekek), de jellemzőek voltak a szükségéből gyakran megtámadott végrendeletek, birtokpörök és a különböző vármeigyékben található (kisebb) birtokrészek is. E területek gazdasági felügyeletével időnként éppen a család nőtagjai foglalkoztak (Bethlen Kata, Csáky Kata, Kálnokyné, Barcsayné Bethlen Zsuzsanna, hogy csak néhány nevet említsünk). A női csoportalakításra csak karikatúrával rendelkezünk Csokonai *Dorothyája* révén. A göcseji Helikon költőnői köre későbbi.

Az általunk vizsgált és a középpontban Ujfalvi Krisztina alakját mutató leveleskönyv nem a nemesi gazdálkodás tényeit közli, hanem az idő társas multságokra és kapcsolatokra, lélekápolásra szánt (írással és személyes találkozásokkal való) „felszabadításának” kísérleteit.

E sajátos kolligátum levelei verses üzenetek: a távolságot és a találkozást avatják poétikai eseménnyé. A levélírók különböző helyszínekről kelteznek az „utazó szövegeket”, amelyek az ismerős kör eseményeiről (többek között tényleges utazásokról) is hírt adnak. A kéziratok misszilis levelek, versbeszédbe foglalt címmel, keltezással, feladóval ellátott beszámolók, üzenetek, olykor a lírai vershez hasonló lélekvizsgálatok. Nők és kisebb részben férfiak verses munkáiról van szó. A szalonélet virtualitását hordozzák a

⁶⁵ ONDER Csaba, *Piknik: A Bessenyei György Társasága mint elbeszélés (az episztolográfia-temények)* = *Uő, A klasszika virágai*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2003, 167–177, 167. (Csokonai Könyvtár. Bibliotheca Studiorum Litterarium 28); lásd még SZAJBÉLY Mihály „*Idzanak a magyar tollak*”. *Irodalomszemlélet a magyar felvilágosodás korában, a 18. század közepétől Csokonai haláláig*, Bp., Akadémiai/Universitas, 2001.

levelek. A kommunikálásnak a korábbi szokásokhoz képest nagyobb fokú szabadsága, a kapcsolattartás változatos módjainak értékelése, az érzelmekhez és a véleményhez való jog kijelentése, értelmezése, a megszólításmódok változtatása, a levélforma korlátainak valóságos élvezete jellemzi e szövegeket. Szerzőik a (kérészettséget vállaló) szalonnyelv és az ízes köznyelv szintjeit tudatosan változtatják, mintegy az irodalmi stílus gazdagságának útjaira lelve a magyar nyelvben.

Fábián Juliánna, Molnár Borbála, sőt követője, Vályi Klára is e korszak megnevezhető magyar költőasszonyai. Az időnek a szokástól eltérő megszervezése keretet ad a versírásnak. Az úttervezésnek és a visszautazásnak élményteremtő és rögzítő szerepe is van! Mítoszi tartalmakat kap a megismerkedés vagy az első levélválaszlevél páros.

(Levélkeltező) helyszínek

Ezek a következők: Bajom (Küküllő vm., ma Szeben megye, Torma Krisztina lakhelye); Déva (Kiss Andrásné Kászoni Terézia nyári lakhelye, ill. Petricsevics Horváth Ferencné Daniel Zsófia otthona); Kolozsbós; Kackó (itt gazdálkodott Ujfalvi Krisztina Samu nevű testvére); Kapjon (a Haller család kastélya); Szőkefalva (a költőnő születési helye, a költőnő édesanyja itt lakott haláláig, 1808-ig)⁶⁶; Mezőcsávás (itt élt Máté János), Mikeszása (Kiss Andrásné Kászoni Terézia téli lakhelye); „a gyergyói borvív” (Borszékfürdő); Kolozsvár (a Horváth családnak, a Mikes családnak egyaránt volt itt palotája).

Levelek jelentésvilága

A levelek többsége Ujfalvi Krisztinával kapcsolatos: vagy feladó, címzett, esetleg valamelyik szövegben említett személy. (Ő 1761-ben született. Második házasságában élő anyja ekkor 42 éves volt, apja 63.)

⁶⁶ VERSÉNYI, *i. m.*, 1897, 564.

Molnár Borbála – Tsizi István korábbi levelezőtársa – révén került Tsizivel Ujfalvi Krisztina kapcsolatba: levelezésük egyik terjedelmesebb alegysége a levélgyűjteménynek. Tsizi helyhez kötött levelezőtárs ekkoriban, tapintatosan, de határozottan elutasítja a személyes találkozás lehetőségét.

A másik saját koherenciájú alegység a Kiss Andrásné Kászoni Teréziával váltott levelek csoportja. Itt mindkét levélíró „mozgásban van” – és személyes találkozásokra is sor kerülhetett a levelezés által jelzett 1797-es esztendőben.

A levelek és az emberek utazásának sajátos esetét jelenti e szövegcsoporthban Sipos Pál 1797. augusztus 24-én a gyergyói borvízen:

... ha meg kellis szegnem

A törvényt, mely szerént tsak távulról élnek

Jussával a meszsze szolgáló Levélnek.

Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság 1797. szeptember 4-én (5. napirendi pont) és 5-én (2. napirendi pont) számolt be Aranka György titoknok utazása „rendjéről”. A szállások szerint tagolta az utat: Szováta aug. 1., Parajd aug. 3., Csomafalva aug. 4., Csíkmadaras aug. 5., Csíksomlyó – hat nap – aug. 6–12., Kézdivásárhely aug. 13., Zabola – két nap – aug. 14., 15., Gidófalva aug. 16., Brassó augusztus 17., Hidvég augusztus 18., Nagyajta augusztus 19., Köpec augusztus 20., [21.], Bibarcfalva augusztus 23., Ürmös aug. 24., Kóhalom augusztus 26., Alsórákos – három nap – aug. 26–28., Fehéregyháza aug. 29., Marosvásárhely.⁶⁷

Ujfalvi Krisztina 1797. októberi, Kiss Andrásnénak szóló (kései válasza miatt mentegetőző) beszámolójában utal arra, hogy részt vett egy hasonló útvonalú, július 29-én kezdődött erdélyi utazáson. Nem zárjuk ki annak lehetőségét, hogy az expedícióban – ha csak annak egy részén is – részt vett.

⁶⁷ XXVIII [gyűlés] JANCsó Elemér, *Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság iratai*, Bukarest, Akadémiai kiadó, 1955, 247–251.

Költőasszony társasága

„A tréfás sors játékára élt” – írja magáról Ujfalvi Krisztina. A játékmetaforát érezhetően kedveli, többször használja a levelezésben.

A Daniel család anyagában maradtak fenn e levelek egymás után másolva, két Ujfalvi-költeménnyel (*A Holdhoz. Bósba*, ill. *Viszszá hozhatatlan napok*) kiegészítve. A keltezetlen levél a költőnő szerkesztői képességeire és szerepértelmezésére utal. Ha a klaszszikus és humanista szerénységformulát ismétli is, nem többnek, elfoglaltságnak tekinti, „olykori időtöltése jeleinek” nevezi verseit. A magyar irodalomban eddig ismeretlen Kissnének ír 1797. április 15-én – versei értékét mérlegelve –, saját szerepét a költőséghez mérve.⁶⁸

Hogj levelem sorát mértékezni tudom
Ezért poétának magam nem hazudom.

A 18. század vége társas érintkezésének sajátosságai e kevésbé ismert szerzők mondatai révén is ismerősebbek lesznek, az egyes szövegek emfázis és humor finom, az archaizáló formát is eleve-
nen tartó esetei; a rejtések és utalások csoportnyelvét hozzák létre. A naiv nyelv keresése a nyelvújítás és a prozódiai viták idején (Gyöngyösi János, Aranka György poétikájához hasonlóan) a csoportnyelvi élményt nyújthatta, és a 19. századi népiesség előzményeként is felfogható, bár alapvető funkciója az érzelmi telítettség kifejezése, a kapcsolattartás.

Ez a versbeszéd a magyar nyelvvel való lelkes próbálkozás: a mondat és a verssor ritmusainak a hasonló vagy azonos hangzású, különböző jelentésű nyelvi formák felmutatását, a jelentésadás, sőt játékos félremagyarázás eseteit, a folyamatos kísérletezést jelenti a leghagyományosabb verssorok, sorpárok használatán belül. Az egyes levelezők stílusa nem sokban különbözik egymástól, az itt

⁶⁸ Ujfalvi Krisztina Szókefalván 15 Apr 797.

kevesebb szöveggel jelen levő szerzők mintha éppen a többszerzősség céljából kerültek volna be Ujfalvi Krisztina válogatásába.

A költőasszony férfitársa sorában református pap és művelt plébános egyaránt volt (némelyikükkel levelezett is), sőt magas rangú hivatalnok (az 1804-es kötet támogatóin, Aranka Györgyön, Döbrentei Gáboron kívül például a dési főbíró, Alsó László)⁶⁹; bárónői között többen is (Hallerné Nemes Zsuzsa, Daniel Istvánné Mikes Anna, maga Molnár Borbála) a korban Erdélyben ilyen vagy olyan okból közbeszéd tárgyai voltak. Mindezeket azonban nem arra használta, hogy mindenáron neves szerzővé váljék. Döbrentei Gábort szokás emlegetni, mint akinek kezén eltűntek versei. Most ezt a hagyományt kiegészíthetjük azzal, hogy Teleki Ferenc kezén is eltűntek – vagy valamelyik Daniel báróné...

A kérdések e levelek közlésével nem érnek véget. Harsányi Sámuel D'Arnauld-ból való fordításaival (Érzékeny mesék d'Arnauld által) és Csernátoni Sámuel verseivel egy napon az Erdélyi Nyelvművelő Társaság Ujfalvi Krisztina verseivel ismerkedett!

„Bémutattatnak és felolvastatnak Máté Jánosné újfalvi iffjú asszony vereszetjei” – foglalta össze a 45. ülés jegyzőkönyve 5. pontját az Erdélyi Nyelvművelő Társaság tollvivője 1799. július 1-jén. „Adassanak által a felyebb nevezett comissionak megvizsgálás végett.”⁷⁰

Ez a bizottság – Aranka György felügyelete alatt – a következő személyeket jelentette: Lakatos professzor, Csernátoni Vajda Sámuel professzor (Dés, 1750 körül–1803. november 12. Marosvásárhely), Zabolai (Sámuel) prokurátor és Szóts László szenátor. Nem tudjuk, a gyűlésben felolvasott, megtárgyalt és „bővebb megolvasására, megvizsgálásra” a bizottságnak átadott művek között volt-e olyan, amely e leveleskönyvben olvasható. Az is lehet, hogy a Nyelvművelő Társaság találta csak a Molnár Borbála-

⁶⁹ Őt mint egyszeri táncospárját nevezi meg Ujfalvy Sándor.

⁷⁰ XLV [gyűlés], JANCsó *i. m.* 294. ill. FEKETE Magdolna Beáta, *Egy útleírás filológiai tanulmányai. Aranka György jelentése erdélyi tudományos utazásáról, Az emberarcú intézmény, Tanulmányok Aranka György köréről*, szerk. ÉGYED Emese, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2004, (Aranka György gyűjteménye I., Erdélyi Tudományos Füzetek 249), 27–54.

val váltottakat (és aztán 1804-ben Kolozsvárt megjelenteket) publikálhatóknak.

Húsz évvel *A Besenyei György Társasága* című bécsi kötet megjelenése után keletkezett e koncepciójában, stílusában hasonló könyv kézírata. Hogy a kéziratból könyv is legyen, 220 évnek kellett eltelnie.

Itt vannak a (levélíró)szándékok: a címzett immár az olvasó.

A szövegeközlésről

A leveleket szöveghűen adjuk közre, az időrend, a levélkezelés vagy valószínűsített szövegkezelési sorrend megállapításával. A gyűjtemény tizenkét szövegét (három lírai vers, kilenc episztola) jegyző Ujfalvi Krisztina szövegeit kurziváltuk. A jegyzetelés megkönnyítése érdekében a szövegeket sorszámoztuk.

A szövegeközlést jegyzetek egészítik ki; továbbá hely- és személynevek mutatóival kívántuk megkönnyíteni a kiadvány használatát.

Egyed Emese

I.
Ujfalvi Krisztina Torma Krisztinának

1795 Krisztina napján
Szőkefalván

Kedvesem Barátném!

*Nevem s Nemem mássa,⁷¹
nem lehet szerentsés szemem, hogy meg lássa,
tsak rendeim kérdik hogy virradott mára
szolgált é az éjjel ojan nyugalmára
5 hogy frissen s vidámon fogadja Levelem
s ha igen, ezt viszont meg tudassa velem?
hiszem hogy ujság lesz írásom ujj modja
az de mulattságát most ezzel is todja
játzzik író tollam mert festek jó kedvel
10 annak íróján, a kit tiszta Lelkem kedvel.
Ígaz, távol tölle de, nálla az a Szív
a melj megszűnne is engem magához szív;
Az teljes szeretet egy szívnek öblébe
Nem fér a halando kitsinded keblébe
15 Forr, nő, ki hat, omlik mindenre ki terjed
A körül a kihez szeretetünk gerjed,
Én sem heverhetek ilj emlékezetes
Napon mely mind kettőnk nevéen nevezetes
[3v] s ha kéntelen lettem halgatni hát szoljon
20 helyettem írásom, más dolgom oszoljon.
Leszsz ez szivességem egy ujjab adója
melyet Levelemnek mutat bé adója?*

*Ha a mult Estvéli kéresem fel hatot
Az egekre! Kozkám tudom vetett hatot*

⁷¹ Csak a szakaszkezdések nagy kezdőbetűsek! Ceruzával a hátsó lapra pirossal 795 később folytatólag grafittal jul 21.

- 25 *S kívánságom szerént má t örömmel érte
Barátném mert Lelkem így esdekle t érte
hogy! Viradjon Neve napja reggelére
örömmel és vigan jusson el delére
meg elégedéssel érje el az Estvét*
- 30 *édesen nyugodjon ha homályt az Est vét,
ezt a Napot igen sok Esztendő hozza
Elő, s mind anyiszor örömét okozza,
ditsóittse éltét férje kedvessége
ah – mert e világon első kedvesség 'e,
gyönyörködjön egy a' más társaságába*
- 35 *S együtt mind a kettő pár társas ágába*
- [4] *Van közös nevünknek még egy igaz nemes
Mássa – s Leányára igen is érdemes,
S tudom, hogy születtye bár ha nem láthatja
de egy sohajtással még ma meg láttatja*
- 40 *ne menjen egyedül, kísérje a szíves
kívánság! mely töllem küldetik, s nem színes
utazzanak egygyütt ki a Mezőségre
mondják? egygyért? Ketten sohajtnak az égre.*
- 45 *Tudván, a Negyven Nap hogy gyengitt szemeket
Azért bé végezem én is a reudeket
Majd mikor tágulást vehetek bajomba
S mehetek ölelni Barátném Bajomba
Melyikünk tölthette frissebben má t én é*
- 50 *Vagy pedig Kozmáném? Meg kérdi
Máténé*

Szókefalván, Krisztina napján 795-be

II. Visky Pál Ujfalvi Krisztinának

Egeresen, 17 julii 1796.

- [5] Szerelmes Verselő Kedves Aszszonyágom
(:Ha meg nem veténed tiszta Barátságom
S ha szenvedhetsz bár tsak egy férfiu nevet:)
Fogadgy el egy Válasz helyet két Levelet
5 Tiszteleténn lévő én egy fő Dámának
Kinek homlokán van neve Jézussának
S látogatására Molnár Borbálának
A' Virtus és az én nevem Baráttjának
Látám, szép musádat, a mellyet intéztél
10 Hozzá, engemetis mellyel megigéztél
Ditsérem tsinoson rajzoló kezedet
S szép vonásaidban mosolygo képedet
Betsüllöm vers onto gerjedezésidet
És nem közönséges tsinos izléseidet
15 Tsak igaz mondás ez, hogy: Az ember terem
Ugye esméretlen, de kedves Emberem
Elmétekkal látom még könnyebb(en) szültők
Mintsem mikor édes Anyák(na)k készültők

— — —

- 20 Vagynaké sziveden kedves Lélek Sebek
'S kebeled örömét háborgató ebek
Mert, ugy tettzik Musád az illyekre mutat
S nyitt éppen ily gyászos kérdésekre utat.
[5v] Ha szived a virtus fel szentelt óltára
Nem lehet hogy ne légy néha néha Mára
25 Aki füstel, ámbár kegyes füstel bajol
Annak néha tsipő füst szeméhez hajol
Szeretné szivemis jó sziveddel sirni
De az idő többet most nem enged irni
Nyeregbe a lovam, szollit Házam Népe

30 Ajánlom szivemet Musák edgyik szépe
Szivem mely tőled el itt-is nehezen vál
Lévén hiv Barátod 's tisztelőd

Visky Pál

K.sz. Királyi Predikátor

15 dik⁷²

⁷² Ceruzával utolsó lap margón: júl 17 796.

III. Ujfalvi Krisztina Visky Pálnak

Szentkirályra⁷³

- [119] *Tiszteletes Férfi*
jött hozzám egy levél
Ollj kedves ujjsággal, hogy kedvellöm levél
Im menjen válaszom, fogadgyad jó kedvel
Mert irománja is immár téged kedvel
5 *Hanem ez edgjet még előre ki kérem*
Gyengyeségem mivel jól magam esmérem
Bánnyal vélem tsak olly kedvező kezekkel
Hogy a ditséretbe kémélly meg ezekkel
10 *Anyának sem többszer: tsak kétszer készültem*
És így elmémmelis tsak keveset szültem.
Kedves Borbálánknak irt levelem tettzett
Néked a mint látom, s reád fel úgy tettzett
Engem fel kereső, jó kedved sugára
15 *Drágais lett nálam Barátságod ára*
Szivemben egj meleg forrás van fakadva
Iro tollam vége ebbe fel akadva
Innen ezen foj le rendem levelemre
S ahoz a ki méltó tiszta kebelemre
20 *S Ha ebben találtál olljan kedvel lenni*
Valo, érzem érte magam kedvel lenni
[112v] *Ha szenvedhetem e a férfiu nevet*
Ezen kérdésedre szemem szájam nevet
Tudsz-é uram Asszonyt a ki a férfiat
25 *Ne szeretné mint a Héja a nyulfiat*
Hiszem ti mongyátok hogy ámbátor Asszszon
Oly vén is hogy helyre kell tenni hadd asszon
De mig egy zsák komlot a jégen el huzhat

⁷³ A levél versoján: válasz Visky Pál. Szent Királyi Paphoz. A levél végén alul: 16-ik.

Még tiz husz börötlen férfit is meg nyuzhat
 30 És a kerék vágást ha által lépheti
 Kupido kertit is ő még meg tépheti
 Meg engedgy kedves de Tiszteletes Atya
 Hogy ujjam levelem játzodva forgattya
 Te okoztad kedvem kedves leveleddel
 35 Szives adozásom hát érette vedd el,
 Azt kérded vadnake jó szivemen sebek
 S kebelem örömét háborgato ebek?
 Ah atyám egy igaz és egyenes szivnek
 Mely Isten s emberhez marad fogytig hívnek
 40 Képes é ezen a világon ugy élni
 Hogj a' Fátum tudgja ötet meg kimelni
 [113] Nem; söt a halando napjai jutalma
 Igaz rázza a fát, hamisnak jut alma,
 S kérdés ez is valljon, nyert-é avagy vesztett
 45 Akit itt a roszt sors gyötör és veszteget,
 Hanem hogy mi mért van, tudja a rendelő,
 Mert hiszem bölts végre hogy mindent rendel ő,
 Ő mivelte ezt is hogy ezt a világot
 Esmérjem és végyen szemem is világot
 50 S lássa hogy az élet tsak szappan buborék
 A vidám ortza is gyakran tsak bú borék
 S Ezt fontolo fővel nézven széjjel körül
 Ma felettébb semmin nem busul vagy örül
 Válljon ujj Barátom nem lészen é boszszu?
 55 Hogy kis Leveledre a válasz ollj hoszszu
 De köszönd meg aztis hogj már tsak ki térek
 Belölle s magamnak még tsak annyit kérek
 Hogjha hírem nélkült kedvelted Barátnéd
 Szeress; érdemlelni igyekszik
 Máténéd

IV.
Ujfalvi Krisztina: *A Holdhoz*

Estve Bosba. 1796. octob 15ik.

- [6] *Kedves Hold! Életem állandó baráttya*
Tiszta világodat szemem ujra láttya
Itt, hol körülöttem az igaz valóság
Hogy untig kinez az egyedülvalóság
- 5 *Most midőn a tsendes méltóságos estve*
Altal sok halandó teste lett lefestve –
Oh de többnek szívek jajosban most érez
Mellyeket a Fatum atzél keze vérez
Midőn a' munkás Nap lármája le szűnik
- 10 *Fájdalmaknak néma képe elé tűnik*
A mi a' boldognak nyugodalmát hozza
A boldogtalannak kénynyait halmozza
Idvezlek ditső Hold ides beszélgető
Társam, halgasd szívem veled beszélget ő
- 15 *Itt az hol most mint egy rabul tart lak helyyem*
Nem birhattya benn már fel dagadot mejjem
Érzeményeinek általad gyűlt sokát
Tisztel vele téged, mint ezeknek okát.
De nintsenek szovam halgatható fülek
- 20 *Mert a' magánosság vas ölébe ülök.*
Távol van mindenem, nintsen senkim, nintsen
A' ki vigasztalva szemembe tekintsen
- [6v] *Egy jól tévő igaz Barát is nem könnyit*
Nem törli le keze szemem véres könnyit
- 25 *Tsak a kis ügyetlen Lud szárnya termése*
Által lesz terhesült szívem könnyülése.
- Te fényes lakossa a felséges égnek*
Ki körül a gyémánt tsillagotskák égnek
Te a' ki ismervén a világ szokását

30 Hogy éhezi minden dolog változását
Azért véle te is szünetlenül játszol
Hol nőve apadva, hol éppen nem látzol.
 Ah most leg közelebb mikor fel tettzettel
 Teli szívembe be más formán tettzettel

35 Ott az hol a Szamos sebes kékes víze
Mellett foly az élet minden némü ize
 S melynek tere kedvesb véreim sok helyye
 S nekem is olykori jó kedvem műhelyye
Mostis az örömtől harmatos szemekkel

40 És kedves karokat kapsz kezekkel
 Midőn mint egy ezüst sorlo meg jelentél
 S az időknék egy új Hold fogast jelentél
Köszöntelek egy oly drága csoport között
Ki engem magához válhatlan kötözött

45 A kik közül mikor szállásomra tértem
 Meg más ujj és kedves társaságba értem
Igy folya mind addig a míg te is nőttél
Helyét tartá kedvem a' mellyen fel jöttél

[7] Az utánn edgyenként kapám a kárvallást

50 Midőn kedvesimtől vevél rendre válást
Már ma éppen semmim nem maradott helybe
Egyéb mint a bus sziv az el púszult melybe
 Illyen a szerentse adta kedvessége
 Villámlás magzattya kezdetével vége

55 Tsak te én barátom maradsz mindig velem
Jóltévőségedet örökre fel lelem
 A földi barátság s úgy egyéb ollyas jók
 Leg továbbis tsak az hideg porig tartók
De a te jószágodez életen is túl

60 Kisér s barátságod el ez után sem múl
 Majd mikor az halál mosolyogva mondja
 Te, a ki életed volt mindenek gondja
Bár leszis ollyan ki utánnad sir – hallom
Meny bujj el nyugodjál rád vár egy sir-halom

65 *Az hová az irigy fők szeme be nem fér*
 Sem a dühös nyelvek fulánkja bé nem ér
Itt kedves Barátom minden el fog hagyni
S a most meleg szívek rendre mind el fagyni

70 *Egy barátságos könyv ha tseppen siromra*
 S mint bérem adoja hat nyugvo poromra
De te az utánnis nem hagysz el engemet
Bár nevestől edgyűtt a világ el temet

[7v] *Halmomra teritted sugárodnak fényét*
 75 *Mint élő szívemnek mindenkori kénynyét*
 Sirom zöld paplanyán nő erősebb fűszál
 Melyre a kis kedves fülemile le száll
Te halgatod és ő énekeli eztet
Itt nyugszik az aki míg élt nyert és vesztet

80 *Nevetve hadta el életét mikor hólt*
 A nagy Földből jutott nékie is egy fólt
Őrized porait te kitsin hideg bólt
Haladó s bűnös, de ember barátné vólt.

*Bosba*⁷⁴

⁷⁴ A lap alján: 20ik.

V.
Tsizi István Ujfalvi Krisztinának

Tokajban Nyilas havának 6kan 1796ban

- [8] Erdős Kanahámból hogj ki=vándorlottam
Sok nemes Szivektől magam megfosztottam
Kiknek társaságok nékem olly kedves volt
Tsak akkor felejttem el, mikor lészek holt
- 5 Maros-Vásárhellyen mikor verbuáltam
Hol sok jo napokat kedvemre számláltam,
Nemes Marus széknek all-király-Birája
Ujfalvi volt akkor jártam is hozzája
Nem a' volt é Nemzöd Asszonyom! kérdelek
- 10 Mert ugj kis korodba talám esmertelek
Kedves Barátnémnak, Molnár Borbálámnak
Betüji egj ollj szép levelet hozának,
Érzékenységimet mellj ugj ebresztette,
Hogj annak iroját vélem öleltette
- 15 Ennek irojának Tégedet képzellek
Képzelve Asszonjom tehát meg öllelek
A' mellj virágokat Pimplán szedegettél
S' Barátném ölébe nem régen hintettél
Azokat Ő Nékem tsomoba kötötte
- 20 És ide Tokajba Postán el küldötte
A' mellyeket látva bámultam, örültem,
Örömembe tsak nem ágjamrol le döltem
- [8v] Mind azért, mert Magjar szépeink közt ritka
Kinél nyitva volna az Apollo titka
- 25 Mind azért, hogj régi Barátom Léánya
A' kit a' Musáknak diszel tudományya.
Kérlek hátAsszonyom! meg ne szűnny verselni
Még a maradékis fog ezért tisztelni
Kivánnám, arrais⁷⁵ érdemesittenél

⁷⁵ arrais beszúrva.

30 Hogj tudtomra adnád, férjez kihez menél
 S Tekinteszszé réá mindég szived szerint
 Ha az ő szerelme néked kedvesen int
 Mert ha elégedés nints a képzelt hivben
 Maro féreg nyűsóg ott mind a két szivben
 35 Vallyon nem kaptálé szivedre bilintset
 Midön fel áldozád a' leg drágább kintset?
 Mint Borbála talám uszkálsz ollj hajoban
 Posványokkal telljes feneketlen toban
 Néki irt leveled mert azt képzelheti
 40 Szived fájdalmának hogj nintsen szűneti
 Tsak képzellek ámbár másként nem esmérlek
 E' két kérdésemre felellj! mégis kérlek
 - - -
 A melly vágyodással Látni óhajtottad
 Borbálát, magadban hogj tsak megfojtottad
 45 Sajnálтам; de ha élsz, s az Ur akarandja
 A te szemed még öt Erdélljben látandja
 [9] Mert a mint értettem ott tölti a Telet
 És Honnyába tám tsak hozza a' kikelet
 Ugy láttzik, egy részről szerentsétlen voltál,
 50 Kolosváron lévén hogj vélle nem szoltál
 De olly Méltoságot nem vevél ott szemre,
 Aki Junovalis perelhet érdemre
 S A' kiben láthattál olly tulajdonságot
 Melly felyül mul minden testi gazdagságot
 55 Ennek kegyessége te hozzád el sem fagy
 Es így ez egy részben te igen nyertes vagy
 Magamis tisztelvén ezt a' Méltoságot,
 Kivánnám, hogy soká lagná e' világot
 A kinos köszvényből én tsak most épülek
 60 Nemis járkálhatok, tsak fekszem vagy ülek
 Ha irni jövökis, segédem egy manko.
 Izetlen a leg jobb moddal készült pánko.
 Mint a vén Hegedüs a' dallot felejtven

Örül olykor olykor az hangot jól ejtvén
65 Ugy fogok örülni, ha meg nem sértelek
Ez egy néhány renddel hogy meg kísértelek
Tanátslom azomban úgy fussad pályádod,
Hogy zugolódásra meg ne nyissad szádod
De panaszolhatod meg hitt Barátodnak
70 Balra hanyatlását jobb állapotodnak
[9v] Azt kívánom végre, elly jo egészségben,
S az én agg Musamot tartsd joszivűségben.

VI.

Ujfalvi Krisztina gróf Haller Jánosnének

*Szánkázás groff Haller Jánosnéhoz 11dik Xbris
1796 Kapjonba*

- [10v] *Szerentsés vasárnap! Amit vártam régen
Ma érhettem utol, s az a nap az égen
Ma tettzet fel melljen oly szerentsés lettem
Hogj egy régen tárgyalt drága nézést tettem*
- 5 *Ott, s annál, a ki a Magyar Haza Népe
Hirlelése szerént, nemének olly szépe
Volt hogj akit egjszer valaki szemre vett
Szépségének ottan bámuló rabja lett.
S kit szeme égető vilámja meg löve*
- 10 *Egjuütt durrant is rá szédittő ménköve*
- - -
*Nemem ékét látni már régen hogj vára
Izlésem de sorsom ettől mind el zára
Tsak ma leve kedves intézettel biro
Szivem s szemem az hirt el itélő Biro*
- 15 *Mikor már az idő szokott irigysége
(: s kár hogj minden szépet érő irigység e:)
Azt a soknak kinos - szépséget megbontá
S Azokat az harmat vonásokat rontá
Mellyek az éhező szemek hagymázzai*
- 20 *S némellykor tsak törött tserepek mázzai*
- [10] *Hanem az igazult Szépség maradvánnja
Melljel boritva az Ábrázat Márvánnja
A kedvesség az a drága nemes vagjon
(:Mellyhez számos apro horog kőtve vagjon*
- 25 *S Minden őt Nezőkre vet egjgjet belölle
S már a látó alig jöhet el előtte:)
Olljan mérték nélkült ül tekintetébe
A kinek ma vettünk részt tiszteletébe*

30

*Hogj aztot meg látni szeretni és birni
Kiváncsi s az hirnek mindgyárt elé irni
Ez a sok mind tsak egygy. Nem hittem hogy Kapjon
Szivemből magának ilyen nagy részt kapjon*

VII.
Ujfalvi Krisztina Tsizi Istvánnak

Katzkon 10dik Januar 1797.

Méltóságos Uram!

a Tokai nektár

- Annyira kedves hogj arra sok torok vár
De kedvesebb s drágább a Tokai levél
Mert zímere annak hogj ismeröm levél
5 S Hogj szerentsém nemis álmodtam eleve
Igj örömem oka még nagyobb e' leve
Hogj az Ujfalvai Név nyersibe él nállad
S edgyikével szolni mais nem sajnállod
Barátnéd érdemi ezenkülis Nagjok
10 De ötet betsülnöm elég ujjabb s nagj ok
Hogj egj szabad orám kis játékját veled
Ugj közlé, hogj abban kedvedetis leled
Melljek Uram nem a' Pimplán szedettettek
Mert a gjenge lábak oda nem mehettek
15 A'kevéllj Apollo titkait nékem nem
Engedte hogj tudgjam; vagj tanulljam, hanem
Tsak a' Kis Küküllő partyán nőtt Mézei
Füvekből tsomoztak Szolgálók kezei
S Még pedig tsak a sok unszolás unalma
20 Miveltette velem, de már most jutalma,
Hogj helybe hágjásod lett megszépítettett
Elöttem is mivel rajta építettett
Kedved hozzám, s e'ként lett meg szollittásod
S Jo szived fényével tündöklő irásod
25 Melljnek rendein az hány kérdést fel lelek
Igenis azokra örömmel felelek.
Az a' Személljeddal szerentsésítettett
Ujfalvi, a'ki el tavaj temettetett
Nem volt Nemzöm, hanem az annak Testvére

30 *Volt, a' kinek lettem egjgjk rész test vére*
 [18v] *ki mint Küküllő Vármegyében bé biró*
 Lakott ottan s holt meg mint edgyik Fő Biró
 Marosszéki híres ügjész Máté Isák
 Fia János által nyert a' boritto zsák
 35 *Hajadon Fejemen hanem a töltelék*
 Sorja a játékos szerentsétől telék
 S Ennek egészsze é vagy tsak fele lettem
 Ezekre most ados marad feleletem.
 Ha nyert joságodat egjgyügyü levelem
 40 *Mostan el nem veszti és még bajolsz velem*
 Tettzésed mivoltom ismémentire tör
 Udvarol szemednek ez az elő tükör
 Melljbe ne nézz Uram egj petyergő Aszszont
 A ki bálványozná a világi haszont
 45 *S e kurta életért bár lenne nyomoru*
 Még azt széjjenlené ha volna szomoru
 Játék darabjaim ha e' Théátrumon
 Okozzák bámulni olljkor a fátumon
 De mint hogj vas keze ollj sziveket vérez
 50 *Melljeknek környéke Nemesebben érez*
 Ha is a rendelés választni engedne
 Mégis szivem inkább ezekkel szenvedne
 Mert a' ki egjszer ez szerentsét isméri
 S Böv tapasztalással Mesterségét méri
 55 *Láthattya hogy a kit ez ölébe hordoz*
 Puffasztott mejjébe rongyos lelket hord az.
 Hogj Levelem késén lesz tiszteletedre
 Sajnálom, de okát adom értésedre
 Mert kedves leveled réám mind eddig várt
 60 *Míg most személljesen vehetném Kolosvárt*
 Hol Borbáránkalis immár egjszer kezét
 Fogtam, bár későre nyert az igjekezet
 Hanem tsak hogj láttam de még nem ismérem
 Azért kinek kaptam irni nemis mérem

- [12] 65 *Az elő ítélet sok vagj pedig káros*
Mellyért ítéletem soha nem határos
Senkiről a' meddig nem tudom, hogj belől
Hogj áll szive tája, s hogj néz ki a' mellől
 Szo tekintet és a nyájos mod hamar tsal
 70 *Nem tsak a' szem, de még a sziv száj is kantsal*
Egj kis kárpit⁷⁶ allat némelljkor egj kézre
Dolgoznak, de néznek különböző részre
Tzéljokkal történik némelljkor ez okbol
Hogj ökis világot kapjanak azokbol
 75 *Tsak ugjan meg lehet azt adni nékie*
És érdeme felett nem is leszsz nekie
Ditséret. Hogj mikor lett Molnár Borbála
Neminek díszére született, és bár a
Kegjes Ég allitson többeketis elé
 80 *Illjeket e'gjenge Nem Tsoportya mellé*
Kik által kapna a' Letettség világot
S Tudná bár tsak azt is hogj éli a világot⁷⁷
Látom hogj szereted teis Uram asztot
Kit az én szememis ollj tárgynak választott
 85 *Kihez tiszteletét vég nélkült mutassa*
Ugjan is Uram bár jövel, és mutass a
Többi között, a'ki ugj meg érdemelné
Tiszteletünket mint Báro Dánielné
A' kit szeretiünk, ha másis azt kedvelli
 90 *A' Kedvellöt e' már nagjobbra emeli*
Elöttünk s meg vallom hogj velem edgjezel
Kedvem száma mellé ujra jött egj ezzel
 [12v] *Hogj szeresselekis azon ügjekezsem*
Miként szived mellé jobbanis férkezsem
 95 *Óh! De mind ezekből származ a mellj Öröm*
Bennem, keseritti az ott termett Üröm
Hol nyavalyád láttzik rendeidbe festve
Nem vidám igj Uram a' reggel s az estve.

⁷⁶ Javítva ebből ráírással: kárpét.

⁷⁷ Mellette apróbb betűkkel: Nb. Itt több van (értsd szótag).

- Sajnállak szivemből s o ha segíthetne
100 Szíves kívánságom rajtad enyhíthetne
Bizonyos hogj a leg frissebb egészségbe
Tisztelné válaszom Személljed épségbe
Mert nem tsak mostani leveleddel tetted
Melljre tsekéllységem érdemesítetted
105 Hogj emlékezeted előttem kedves lett
Ismérettséget már szemem régebben tett
Betses munkáiddal, ki néztem a' melljből
Hogj jo szívo fényel ki a' beteges Mejből
Ez a' vagjon pedig előttem olljan kints
110 S Ugy nézem hogj a mellj halandonál meg nints
Az az Ember nevet lopva bitangollja
Kárát, nem érzéssel, tsalfán firhangollya
Drága Ur! Ag Muzsád ajánlod szívesen
De hát! ezen rendek a' melljek szívesen
115 Utaznak, ki felé, ki nyerik e tölled?
Hogj nyugalmok, helyyek légjen meleg öled
Irojok aztot hogj szíved mellé jusson
Remélheti inkább tsak ezen a' jusson
Hogjha tudtán kívül hajlandó hozz'a
120 Lettél, s ismeretlen kedve arra hozza
Hogj öt felkeresse leveled neveddel
Már akaratodot e' mellől ne vedd el
Hogj a' meddig te ez életet szolgálod
Lehessen Máténéd tisztelő szolgálód⁷⁸

⁷⁸ 7dik vállasz Főstrázsa Mester Tsizihez Tokajba.

VIII.
Tsizi István Ujfalvi Krisztinának

Tokaj, 1797. február 2.

- [14] Vízöntő havának Harmintz Egyediké
Vala hogy a kilentz Musáknak edgyike
Szobámba bé lépe magát kedveltetve
Újfalvi Krisztina ennek igaz Neve.
- 5 Meg jelenésével nekem kedvet teve
Mint a mely koszorut a Pinduson fűzött
Azzal ő magának engem el gyűrűzött
Kedves Musa vajha kebelem visgálnád
Saját érdemidet abba meg találád
- 10 Mert noha nem a légy kinek képzeltelek
S Személyesen eddig sem esmerhettelek
De mint hogy Pindusról oly ékesen jöttél
Egy szerelem nyilat a szivembe lőttél
Engedd meg hát kérlek hogy szerethesselek
- 15 S ha tsak képzelveis meg őlelhesselek
Hogy illy távulyrolis veled barátkozzam
S gyenge tsokjaidrol olykor harmatozzam
Mert legkedvesb ize a Musák tsokjának
Ki ezt nem kedvelli mondhatni durvának
- — —
- 20 A' gyönyörűségnek talál az erére
S Külömbenis, ki néz Kristina képére
Mert őt a Természet hallom ugj alkotta
Hogj szépségit rea ugjan tékozlotta.
Elméje szépségét ha ehhez ragasztom
- 25 És képzeletemmel edgyüvé olvasztom
Ugy találom hogy ő méltó szeretetre
S a szeretet mellett nyájás tiszteletre
Vonszo kedvességgel lévén születtetve
S a' mellett Virtussal fel ékesitetve

[14v] 30Szem sziv és az elme méltán szeretheti
 Durva természet hát az, a mely meg veti
 De mit irok! Talám durvának azt mondom
 Akire nem volna nékem semmi gondom.
 Ugyantsak szivére ha tolodott oly zaj
 35 Egy ártatlan szivnek melyet szenvedni baj.
 És ezt voltaképpen vészem fontolóra
 Agg Musánál talál illy tanáts adora;
 Szenvedd türöm fűvel orvosold Sorsodot,
 Viraszthatja Isten még kedves napodot
 40 (:Ugy irok mint a'ki sorsodot gyanitom
 Bár válaszodat tsak kevésbé sajditom:)
 Esső után szép nap szokott tündőklenni
 Meg búsult szivedis még fog őrvendeni
 A szélis a' nagyobb fákot ostromollya
 45 A szemis a szépet inkább vásárollya
 Meg lehet sok szívbe találtak szállásra
 Mely valakit onszolt a' gyanakodásra
 Gyanakodásával magát meg tsalhatta
 Ártatlan mejjedet osztán szorongatta
 50 Homlokodra irott ajánlo Leveled
 Okozta e szerént ha eped Kebeled,
 De kik azt örömet olvassák mind szánnak
 Azt hiszem, és rajtad segíteni kívánnak
 S bud enyhítésére oly eszközök lésznek
 55 Hogy még a ditsőség halmára fel tésznek
 Többet bizz Istenben mégis mint ezekben
 Ezért buzgó is légy a könyörgésekben.
 Mivel mennyen földön kormányoz szent Karja
 Meg vigasztal mihelyt tettzése akarja.⁷⁹
 60 Még most is köszönöm azt a barátságot
 Mely elsőbb remeked hozta mint Ujságot
 Mert szerelmet hozzád bennem e' gerjesztett
 'S malmomra friss vizet kedvemre eresztett.

⁷⁹ Az utolsó négy sor beszúrva a jobb oldali margóra.

65 A' mellyet jo Szived hogy ha meg nem rekeszt
 Szivednek Szivemben tsinálsz egy kis rekeszt.
 S valamint kívánod ugj el temetheted.
 A személyes látás nem oszt tsak képzeltet
 De az elme dolga hozni itéletet
 Hogy te a' jo Szivet kívánod ismérni
 70 Elébb és az után magadnak meg kérni
 Jól teszed hibázhat a külső viselet
 Áll ortzát visel ma sok nyájas tisztelet
 Miért tisztelem én azt a' Méltóságot
 Kiről irsz, azért hogy alázatosságot
 75 Esmérek ő benne, ezt a nemes Virtust
 S tulajdonságiban oly hathatos Myrthust
 Mely a tiszteletet hozzá önként húzza
 (: Ki illyet nem tisztel, nints lelke tsak zuzza:)
 Kedves Leveledet ezzel válaszolom
 80 Válaszom meg nem sért talám ugj gondolom.
 - - -
 De már sorsomot is tenéked meg mondom
 Mint töltöm időmet s mire van főbb gondom.
 Az O. Törvény szerint ötven Ziklust értem
 De tsak tizen ötöt rendelne most értem
 85 Mert el éltem nagyobb részit életemnek
 Érzem bádgyadását elevenségemnek.
 El érvén éltemnek zuzmarazos telit
 Jele az utolsó vég hogy elközelit
 Még a' nyavalyákis mellyek által mennek
 90 Rajtam tsalhatatlan bizonyási ennek
 A meg gyengült erő s lassan verő erem
 Míndaszt súgják hozzám közel a sírverem
 Azért a világba többé nemis élek
 Sőt mint eddig éltetm már úgy élni félek
 95 Arra semmiségre magam készítgetem
 Amely semmiségből vettem eredetem
 Test szerént, de lelkem oly fő valósághoz

Készül, a'ki maga fogott a váltságához.
 Ez atta Lelkemet, a' megis váltotta
 100 Véré a keresztfán érte hogy ontotta.⁸⁰
 Az élet könyvébe fel írta nevemet
 Ugy hiszem, s meg adja örök életemet
 A midőn a' porból testem ki kerülend
 S meg váltott Lelkimmel ismét edgyesülend
 105 De a'mig itt élek, hogy mely veszedelem
 Követhet a' felől nints bizonyos jelem
 Szél kolika köszvény és a hurutolás
 Mostis ha kinoznak terhes e' hartzolás
 A testnek, de nagy a Lélek jövedelme
 110 Hogy ha épségébe meg marad az elme.
 Én mind a' háromtól gyakran kinoztatom
 De ugy tettzik ekkor tisztább gondolatom
 Mert akkor a' test 's vér azt meg nem zavarja
 A lelki esméret olykor noha marja
 115 Marja mert ha el tőlt napjaim vizsgálom
 Számtalan lépésim vétkesnek találok
 Erre való nézve méltán készülgetek
 A' ki mért határra mikoron érhetek
 Nem tudom a' mikor velem ha szembe száll
 120 A' halál és engem ugj készülve talál
 Hogy elmém akkoris tudhattya Letzkéjét
 A bóldog életnek kóstolom 'sengéjét
 A világot, mintha reám se tartozna
 Tsak ugy nézem már én, 's mely torlaszt okozna
 125 Az oly követ töllem meszsze hengeritem
 Uralkodo bűnbe magam nem meritem
 A világi jókat ha meg utálgatom
 A végső hartzotis bátron ki álhatom.
 A mennyeiekre ha függesztek szemet
 130 Minden világi kints előttem tsak szemet
 A szemetért tehát gyöngyöt nem veszitek

⁸⁰ Az utolsó sorok, onnan, hogy Elérém éltemnek... beszúrás a jobb oldali margón.

Egy o embert érte inkább meg feszitek
 De kegyelem nélkül töllem e' nem lehet
 E nélkül a bűnös mert mire is mehet.⁸¹
 [13] 135 Annak esedezem hát a kegyelemért
 Azki a keresztfán érettem ontott vért
 Ennek kegyelmével ha ditsekedhetem
 Még a haláltis tsak azért melegeitem
 140 Hogy ő az a' kapu mellyen ha átkelek
 Soha meg nem bomló örömekre lelek
 Hogy a halál előtt nem esem kétségbe
 Azt is a' kegyelem viszi bennem végbe
 E kegyelem pedig Isten ajándéka
 Nemis érdemli azt a bűn fokadéka
 145 A Keresztfán nyerte ezt a' Jézusi Vér
 A mely szent Attyánál nékem kegyelmet kér
 Keresztfája alatt tehát le borulok
 S az én Jezúsomtól kegyelmet koldulok
 Ki nélkül a Főb Jót hijába keresem
 150 Meg nem találom, sőt kárhozatba esem
 Mivel tsak egyedül ő a közbe járo
 A menynek kapujit fel nyito 's bé záro
 Ő általa nyilik a mennyei kilints
 Rajta kívül más ut a Meny országba nints
 155 Még az halállalis mikor társalkodom
 Benne vetett hittel hozza ragaszkodom
 S tsak az ő kezébe jánlom Lelkemet
 Mikor az elhagyni készül agg testemet

 Ha tsendes Lélekkal így elmélkedhetem
 160 Ugy tettzik még élve Mennybe emeltetem.
 Az honnét ámbátor ismét hátra esem
 A fejer követis eztis hittel lesem
 Ezt az hitet felis vészem Kalauznak
 Mert érzékenységim tsak a földre huznak

⁸¹ Az utolsó hat sor beszúrás a lap jobb oldali margóján.

- 165 Ennek világánál leszen utazásom
Míg nem elérendem örökös szálásom
Erőszakot tészem az Hír az Mennyenis
Fegyver ellen való az halál ellenis
Ha annak a' Jézus fundamentum kőve
170 Ki a bűnösökért a világra jőve
Jézus adja nékem a fejer követkét
És boldoggá tészem bennem egj férgetskét
Amelyre Ament mond Lelkem s hogy úgy leszen
Ó maga a' Lélek bizonyáságot tészem.
— — —
- 175 Légyen az úr veled szivemből ohajtom
S ohajtásom utánn magam meg sohajtom
S Amíg több víz nem jó malmomnak gáttýára
Képzéldésemnek itt leszen határa.⁸²

⁸² alatta más kéz: 6dik (értsd: levél).

IX.

Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának⁸³

Deva, 1797. 12dik Marc.

Kedves Esméretlen!

- Nézzed e rendeket egész szívességgel
Jo szivemet benne végyed nagy készséggel
Kérlek ne képződjél semmi tudományról
Vagy is néked Égből küldött adományról
- 5 Mert e' mázálásra gerjeszte leveled
Igaz ez előtt is szerelembe veled
Voltam, (: s hogy szerentsés nemvalék tisztelni
Személyyed őlelvén így örömmel telni
- E helyett Barátim előttem le irtak
- 10 'S Leveledet nyujtván engem arra birtak
Hogy énis tenéked verseket majmazzak
Gondolván azokkal örömet okozok
És ha tzelom abba egyébként nem érem
Jo szivedet még is annyira esmérem
- 15 Hogy kedvesen vészed szives készségemet
Nemis nevedet ki ügyetlenségemet.
Ám a' nagy reménység szárnyaira veve
S tám tsalárdságával elődbe le teve
Mert nemünk diszéről szépen írt leveled
- 20 A félelemre huz engem is le veled.
- [26v] Bezzeg ilyet nem huz Parnasszus hegyéről
Hanem az egygyügyü bátorság tetőről
Ha nézem Leveled mely mentőleg irod
Holott a' tudományt éppen mint ő birod
- 25 Egészen el vesztem íráshoz kedvemet
Gondolván előtted tsunyitni Nevemet
Mert te azt vélheted hogy nintsenis eszem

⁸³ Utolsó lapján utólag 797 márc. 12 és 8dik.

'S magam esmeretlen és az írást teszem
 Sőt verset nem írnék ha magam esmerném
 30 Hanem karom hosszát font szálammal mérném.
 Irhatom ügyetlen sem fonhat mindenkor
 Nékie is vagynak vágyási némelykor
 Kivált mikor őtet Barátyi tisztelik
 Hogy még több oly jót kap azt véle hitetik
 35 Ha fából volnais meg kénék indulni
 Jaj ha nyertes lennék hogy meg tudnám dulni
 Azon kegyes szivet kire rég ohajtok
 És hogy nem láthatom titkoson sohajtok
 Oh de a' Szerentse! mely külömben fősvény
 40 Lesnyekre ki vive s monda itt az ősvény
 'S kalauznak tévé Szeredainédat
 Igazán szerető kedves Barátnédat
 Kiis mely levelet irtál Borbárának
 Ide adá mondván lám nyertél (: Devának
 [17] 45 Hogy hátat fordítál :) és ide utaztál
 Azzal te magadnak szerentsét okoztál
 Mert a kinek vágyol rég barátságára
 Éppen hozzá juthatsz az ő példájára
 Ennek örvendezve magamba nevettem
 50 Mert Horváth Trésitől tőb nogatást vettem
 Kevéssel az előtt hogy irjak kért sokat
 De ügyetlen fejem nem kapot rá okat,
 Azért azt meg nyervén örvendeztem nagyon
 Gondolta képzésem hogy már nállad vagyon
 55 Mégis én vágyásom nem tehetém máig
 Mostis vagyok 's lészek életem fogytáig
 Joakaro Kisnéd Kászoni Tréziád
 Kiis azt reméli hogy kezéd választ ad,
 Addig is mig erre hajlana jo szived
 60 Fenn meg irt Barátnéd marad örök hived.
 [Szignó]
 Ps. Hogy az levelemben meg nem betsúltelek

Remélem ez által nemis sértettek
S ha van ollyas aki téged arra intsen
Attol én ki kérem hogy elébb tekintsen
[17v] 65 Irásomban melyből láthat szeretetet
És ez hogy egyenes nem lehet tettetett.⁸⁴

⁸⁴ Tolla a lap alján: 8dik.

X.
Ujfalvi Krisztina Tsizi Istvánnak⁸⁵

Szökefalva, 10dik Apr 1797.

Minek utanna ott az hol a nagy Szamos
Mind két oldalárol termékeny partot mos,
Kedvesim ölekbe el töltém a telet
S nyugtato elegem ideje el tellet
5 Midön már a házbol önként is ki kellett
Buni, szabad Égre híván a' Kikelet.
A napot köszöntő ablakon a' legyek
Rebdeső serege intvén hogy már legyek
A fetskéekkel énis nyári helyre szálló
10 Nem lévén az utis már akadályt állo,
Mivel száraz ült bé a vizes honyomba
Igy meg jövőék én is remetés honnyomba
Uti bajadságom terhét vetkézteti
Egy udvari Inas hamar érkezeti
15 Ki is hoz Levelet, látom rajta Tokajt
Kedvembe tsak nem meg tsokolám a Lokajt
De nem Levél még is papiros Kalitzka
Belé van rekesztve ki tétélem titka
Tsiz énekel benne, tavaszt szépít szava
20 Minden hang darabba jádzik ize sava
Drága madár! be kár, hogj tsak szép éneked
Hallom, hát szemedbe nem nézeké neked
Nem – vad ekho! Pedig ha te aztot tudnád
Mennyire vágyom rá inkább el hazudnád
25 Kővé vált inyének se búzi se izi
Sem aztot nem tudod hogy kitsoda Tsizi
Nem is néked valo – tudom én s ez elég
Szivem tiszta lángja számára ezzel ég
Melynek egy sugára most Levéllé válva

⁸⁵ Kv Ekv 737. és Állami levéltár Csíkszeredai fiók.

- 30 *S tőlem szerentsés ut kívánással váloa*⁸⁶
Utazik, homlokán vivén ezt a' Nevet
Melyre szemem rég hogy öröm kedvel nevet.
Szép leveled, Ur[am] vettem tisztelettel
Melyre válaszomat fogjad szeretettel
- 35 *Mert téged betsüllő szívem méltó arra*
Hogy költsőne legyen szereteted ára.
Látom el hitetni hagyod magam azzal
Mint mejjem izesen tápláló igazzal
Hogy hajlandóságod meg nyerte M--néd
- 40 *Melyet drága betsbe tart is Hiv Barátnéd.*
Kinek mind személyjét, mind pedig Levelét
Feletőbb ditséred jo Ur! még tsak felét
Sem érdemlem; hanem hogy engemet ismérsz
És tsak a' bé mondok fontolására mérsz
- 45 *Elég ha jo szived okosnak és szépnek*
Enged álnom nállad, 's kívánsz tudni épnék
Ditséretedet hát mint gratziát veszem
'S mentegetésemet éppen nem is teszem
egyébként, hanem hogy a' ki tudositott
- 50 *Formámról, uram az tsalfán utasított,*
Avagy akkor látott mikor az Ifju
vékony bőrt imádja a szemes éh Fiu
s el felejtette hogy a sok reggel s este
Által, s aprodónként, s egyenként le esve
- 55 *lész a forma darab, és ezeknek hejja*
Az apro rántzokba a vénséget hijja
oly étellel, meljhez sok rosztat kötözött
Sorsa, a' ki van a 3. s négy 10. között
És a kinek minden állapottya merő
- 60 *titok, s gyenge szivén keménkedő erő*
Iffju jövéseit a szerentse féрге
*Rágja, s ki száraztya irigy epe mérge,*⁸⁷
Itt az idők egymást kergetve kísérik

⁸⁶ Az utolsó sor beszorítva a jobb oldali margóra.

⁸⁷ Az utolsó hat sor a jobb oldali margóra beszúrva.

65 'S nyomaik kéttzeres bélyegeekkel mérik,
A Tavaszt el őzi a Nyár, 's eztet az Ősz
helyéből ki nyomja, s ilyenképpen az ősz
Tél fejéres haját idő előtt hozza
S így sietségét is a' végnek okozza.

70 Nem mondom – valami meg lehető forma
Jutott volt nekem is, jaj! De itt a Torma
Mej szívem ételét oly tsipössé tette,
Hogy keserősége méregel étette
Alkalmas képeket tudtam én is, s noha
Szerettem, tsak ugyan nem imádtam soha,
75 De mikor immár a' Piatzon állattam,
S láttam, haszon helyett hogj kárát vallottam,
Oh! Millyen meg vetve néztem a tükörbe,
Azt, a' mit más kíván s engem vetett törbe
Be kívántam volna rajta boszszut álni,
80 S egy boldog rut képért tölle meg is válni
Mert ez, a' helyett hogj gyönyörűségemet
Termené okozta inkább inségemet
A mellyet sokáig hordoztam terhesen
Mert vak voltam látni hogj még haszna essen
85 De a tereh alol hogj bé ne fulladjak
Fatumim árjába s benne ne maradjak
Fejem fel-tartani a mint ügykeztem
Sok nem ismért dolgot el látni érkeztem
S vizsgálódásomat a' mint tovább tettem
90 Tapasztalásimnak ezt a' hasznát vettem
Hogy az embert, 's vele magamot ismértem
S életem nehezét könnyeb fontal mérém⁸⁸
Az emberi Nevet érdemlöt szeretem
'S vélle e' Világnak bolondjit nevetem
95 'S olykor magamotis köztők fel találom
Minden elegendem a' reménység s az álom.

⁸⁸ Az utolsó négy sor a jobb oldali margóra besúrva.

- Szép rendeid Uram felségesen néznek
 Ki, elébb a' mellyek szívemig igéznek
 De hátrább sajnóson festik nyavallyádót
 100 Amelyek nyomattják kétlen nyoszolyádót.
 Szél, kolika, köszvény, és a hurutolás
 Irod hogy ezekkel terhes a hartzolás
 El hiszem mert tsak az edgyik is magára
 Elég, hogy az embert úntassa magára.
 105 Éretted magam meg nem egyszer sohajtom
 Gyogyittson az Isten Lelkemből ohajtom.
 Túróm fűvet küldesz nekem orvosságra
 Mellyért adom magam én is Doctorságra
 Azon fűből (mint hogy én két felé osztom
 110 Barátom egészen tölle meg nem fosztom:)
 Feliből olajat fatsarok s a mellé
 a Szenvedd spirituszt elegyitem belé
 rendeld ki hogy ezzel kennyen az okosság
 Fogadom hogy használ mert próbált orvosság.
 — — —
 115 Hanem azt nézem ki szíves Leveledből
 Hogy bűnöd érzése tör ki kebeledből
 Anyira, hogy mindent meg láttatol vetni,
 Nem kell jo Ur azzal annyira sietni.
 Hallottam 's hiszem is hogy egy emberséges
 120 Ember voltál; 's így már mingyárt egészség
 Szived Lelked maradt, nem tettél olyan bünt
 A mellyért a kolcsos sz[ent] Péter hadna kúnt
 Eszibe jutván, hogj ő is csak ember volt
 Született, nevetett, sírt, ett ivutt – meg holt
 125 Mint nőtelen legény, vitéz és katona
 Ha reád ragadt is valahol Latona
 Hiszem Apátok volt az hires derék Márs,
 S fiai is tudják, mikor hamlik az hárs.
 Még a papoknak is jö e szó szájától
 130 Hogy alma nem esik meszsze a' fájától

- Hijába mert a kik birtok Ember nével
 Szerettek nevetni a' Szép Embernével
 'S e' pedig tudod, tsak házások hibája
 Nékiek letzkézett a jó' s gonosz fája
- 135 Hanem a Katona ha meg botlik és így
 Adjon számot rolla a szoros és irigy
 Zabola, melj néki nem igen engedi
 Házasságát, melyért bajait szenvedí –
- — —
- Tsak ugyan, ha éltünk gondolora vészszük
 140 'S itéletünk rolla ki nyílt szemmel tézszük
 A böltsőtől kezdve s koporson végezve
 El vagjon a' rollunk már régen végezve
 Hogy életünk aprebb 's nagyobb bajbol állyon
 A rozsz jóvá, s többnyég a' jó rozszszá vallyon
- 145 Az Ifiuságnak következései
 Testel vérrel valo szövetezései
 A Vénség napjain mutattyák magokat
 Hogy nem kellett volna izlelni szagokat.
 Ha okosan jönénk elé a Világra
- 150 Rá ismérnénk itt így minden rozsz virágra
 'S nem kényszeritetnének kárunkon tanolni
 'S nem kénék a vigra szomorut danolni
 De a' Bölts Teremtő tudta mit és miért
 Rendelt, s azt is minket hogj ma s tegnap mi ért
- 155 'S mint egész kegyelem, bár kiván tóllünk bért
 De mint hogy előtte nézi a váltság vért
 Nem büntet érdemek szerint vétkeinknek⁸⁹
 S a testünk fizeti sok rozsz étkeinknek
 Adoját, szenvedjen, mert azt ő mivelte
- 160 Hogj szívünk munkáit nekie szivelte
 Azért ha ő fizet, esik bár terhesen
 Szervedjük a végén mert járunk nyerteszen
 Aki ha itt egyszer se fizeti Soldját

⁸⁹ A sor emendálva (a kéziratban a bekötéskor leragasztották).

- 'S itt hadjuk a világ változando Holdját.
- 165 Ha is itt tisztában nem láttyuk mit érünk
 De még is ebbe tsak reménleni mérünk
 Hogj a ki alkota nyavalyás testűnket
 Semiségre térti nem hadja lelkűnket
 Igaz hogj bűneink rettentenek tölle
- 170 De hiszem mégis hogj nem üz el előlle
 Erőtlenégeink takarja szent karja
 Meváltonknak, a'ki vesztünk nem akarja
 S futásunknak végén nyujt kegyelmes kezet
 S ingyen kegyelemből nyugalomra vezet.
- — —
- 175 Ölely érdemes Ur többször is, és a mint
 Kivánod, Barátnéd egész örömel hint
 Tsokokat ortzádra, tsak úvegen által
 Mert viszi Levelem sok mért földön által
 Szíves szeretetem szembe is meg tenné
- 180 'S Ha lehetne 's tudom költsönét is venné
 A tiszta ölelő karok haszna drága
 Még talám mulna is vele a podágra
 De mint hogj két ország tart magába minket
 'S tsak irás fényleli tiszta sziveinket
- 185 Közél aztot tudom és igazán érzem,
 'S Hogj valamég gyenge bus szivemet vérzem
 Tisztelő B[a]r[at]néd szolgálód maradok
 'S evel Levelemre uti tsokot adok.⁹⁰

⁹⁰ Az utolsó öt sor a jobb oldali margóra írva.

XI.
Ujfalvi Krisztina Kászoni Teréziának

Szőkefalván, 15dik Apr 797.

[21]

Kissném!

*Máténédek élet ado öröm
Láthatása annak, hogy az Asszony köröm
Elég iro tolla ollj szorittására
Hogj abbol méz foljon le papirossára*
5 *Édeselt rendeid lántz szemekké lettek
S velem olthatatlan kötölözést tettek
Kedves isméretlen! Most fáj, hogj nem tudtam
Ki légj és szívemnek mindenkor hazudtam
Mikor látásodra majd erővel vonszolt*
10 *S hát ő érzett téged, s tudta mire unszolt
Mint hogj Utazásom tzeljait futottam
Édes leveledhez tsak tegnap jutottam
Sajnálloom hogj reám olj sokáig vára
S fogollynak tartott a Medgyes rongjos Vára⁹¹*
15 *De inkább busulom, hogj talám kétséget
Okolt mutatása, minthais készséget
Nem kaphattál nállam hamar vállaszolni.
Meg nyerem már ugy é? Nem fogsz panaszozni.
Mert még szárnyat füznék ha képes lehetne*
20 *Szives válaszomra hogj igj repülhetne
Hozzád, és képembe buna kebeledbe
A melljet fel nyitni látok leveledbe*
[21v] *Borbáránk már sokkal betseb szemem előtt
Mint oka, hogj kedved rám egj nyilat el lött*
25 *Mellj pontba találta azt a meleg mejjet
Hol Kissné foglala magnak olj helljet*

⁹¹ Javitva a szavak fölé írott számokkal ebből: rongjos Medgyes Vára.

A melljben kedvére fog addig heverni
 Mig halálom fogja poromba keverni
 Kedvesem! A Guzsaly s tö helljét nem veszi
 30 *Aval ha ujjaink irniis ereszi*
 Még sokak a lángos Gazdaszszonság mellett
 Rebdesnek az hivek szárnyalási felett
 S Felebaráttyaink rangját betsülletét
 S nálloknál jobbaknak szennyezik életét
 35 *Ha mi, ez ártatlan moddal idönk töltyük*
 S jo sziveink teli poharit ki töltyük
 Barátinknak reánk ohajto ölekbe
 Bátron sughattyuk ezt az irigy fülekre
 „Az okos okoson tészí itéletét
 40 *A bolond bolondul fussa itt életét*
 Szeredainém ez előttem kedves Név
 Azt hiszi hogy Nékem ő sem hideg sem hév
 De írásod rolla más formát bizonyitt
 S Tettzik hogj hitemnek ez egj más ajtot nyitt
 45 *Ha ötet már jobban szeretnem lehetne*
 Mostan magáénak ezzelis tehetne
 Hogj ismért szivemhez ut mutatod leve
 S Talán szerentséssé veled tsak ő teve.
 [22] *az ő szép szájából hallottam előszer*
 50 *Nevedet, s ugy pedig, hogj ez az elő szer*
 Titkos vonszódásra költötte szivemet
 Hogj kívánná benned meg nyerni hivemet
 S né a midőn nem is tartottam rád számot
 Akkor lopod teli nevetéssel számot
 55 *Magával vágjásom tárgyja ajándékoz*
 S véletlen örömet ez új ajándék hoz.
 Édes nyereségem! Had el a tudományt
 Ne nevezd vettem én tsupán az adományt
 Az Égtöl; hogj lelkem tiszta ollj motsoktol
 60 *Mellyel károsodik a jo sziv ma soktol*
 Az Ember szeretet, Barátság s egjenes

- Szív, a' melljel éltem ösvénye egjenes
 Ezekbe állítottom az igaz Emberi
 S nevet, mellybe ritkák e' földnek Emberi
 65 S ha szívem számodra találod elégnék
 Mántul (?) temjéneim szeretettel égnek
 Szép barátságodnak virágos oltárán
 S itt adom el magam, rajtad betses árán⁹²
 Irod hogy már régen meg nyertem képzésed
 70 S még látásomrais indított érzésed
 Édes ujj Barátném! Én régen szeretlek
 S Hidd még ha tehetem ollj erőst veretlek
 Tiszta szeretetem költsöne lántzára
 Hogj tsak Kissné lehet ez Édes lántz ára.
 75 A Pindus Parnassus akár hová légjen
 S mulato sergével a' mit tettzik légjen
 Ne hidjed hogj közztök énis jártam volna
 S Jelnyi) dalom az ő hangokon szolna
 Hogj levelem sorát mértékezni tudom
 80 Ezért poétának magam nem hazudom
 Igj, akinek tettzik irok ha tartozom
 S Vélle inye izét ha jobban okozom
 De az hogj porontsolsz Barátném én velem
 Tettzésedre készül mindenkor levelem
 85 Tsak kezdett joságod ne szakaszszad félbe
 Nem vagjunk immár a didergető télbe
 A Posta serényebb lész kedvemet hozni;
 Ha jó lész kedvemet többszöris okozni
 S Amig szived várán nyersebben is vina
 90 Tiéd lett tiéd él Ujjfalvi Krisztina

Tettszik Levelednek rendes Poscriptája
 Hanem immár légjen kétséged kriptája
 Kászoni Tréziám Injemen nevezett
 Kedves a kedvestől az illjen nevezet⁹³

⁹² Az utolsó két sor beszúrva a baloldali margóra.

⁹³ Nevezet javítva áthúzással, melléírással ebből: izenet.

95 *Horváth Trézinekis meg adosítottál
Egj ujj joságáról hogj tudositottál
Melljet személljesen meg fogok köszönni
Barátnéd, a jót mert szivesen köszöni.*⁹⁴

⁹⁴ Alája írva: 9-dik.

XII.
Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának

[25]

Déva , 21dik Máj 1797.

Máténém Édesem

Ugy e hogy rossz lettem
Meg bortsáss mert máig bizony nem lehettem
Hogy irjak kedvesem porontsolatodra
Holott én vágyodtam inkább jovoltodra
5 Tudhattya jo szived az idök járását
A melyis okozza néha tsonkulását
Igaz hiv Baráti kedves tartozásnak
Meg-rakván bajokkal kötelez ő másnak
Ha akaratomot tehetség követné
10 Magam jelennék meg nálad mint követnél
Követséget pedig olljantol válalnék
Hogy kedves nevével bátron bé álhatnék
Egjügjü hangomon tánn ki tudnám sütni
Azt a mért most fejem gyakran meg kell (ütni?)
15 S hejjába foggatom mert üressen hangol
Nem bir tudománnyal sem verselő hangal
Nagy pénteken irott kedves leveledbe
Ditsekedve játszol jo izü versedbe
Tréfás édességgel jelented mellj öröm
20 Fogta el szivedet hogy az Aszszony köröm
Alig iro tolla ollj szorittására
Míngyárt mézett folljat le papirossára
Olvasván ugy járék mind olá a rákkal
A ki hogy fel ebredt maradt üress zsákkal
[25v] 25s Midön mondták néki, hogy rák irva vagyon
Félelme el oszlott sőt örvendett nagyon
Kiáltván! bejó hogy ott rá akadtak

Én pedig törődtem gondoltam szaladtak
 Mind széjjel a fübe a hová feküdtem
 30 Mégis jó dolog már ha káros nem lettem
 Énis rendeidet látván ékesittve
 Igazán és mézes szokkal ki készittve
 Kiket nagy joságod hozzám utasított
 Mellyek által sokkal, lettel nagyobbított
 35 Gondolvám magamban lám mennyire mentél
 Illy édes válaszra érdemessé lettél
 S ezt nem vettem észre , első örömembe
 Hogy a kedves levél béhatván szívembe
 Le ereszkedéssel választá lak helyét
 40 Ámbár nem ott nyerte létinek miheljét
 Mégis kegyességgel ugy alkalmaztatott
 Hogj a bátorsággal meg barátkozhatott
 És tudatlanságom mint egy eltakarta
 Mert kedves Máténém jó szive akarta
 45 Én ugyan esmértem gyenge tehetségem
 Mégsem eresztém el illj nagj nyereségem
 Ámbár ez negjedik illj forma irásom
 Tsudálatosonis lön belé botlásom
 Én aki az előtt mást irni is féltém
 50 Hogj ez modon késtem nem tudom mit véltem
 Avagj ha tudnámis, okát elhalgatom
 Nagjra vágyás nem vitt azt bizony mondhatom
 [26] S Ezt hiszi kedvesem noha még nem esmért
 Tsak ugyan a maga josága szerént mért
 55 Szeredai bátyám eddig, hiszem, le irt
 De félek, irántam, hogy kedvességgel birt
 És mit a' természet töllem meg tagadott
 El hitetésseddel mind reám ragadott
 S majd midőn szerentsém lészen találkozni
 60 Elég módod lészen azon tsudálkozni
 Hanemha joságod azt is helyyre hozza
 S látásommal -- elégedésed okozza.

Kedvesem! S nem tudod az én lak helyyemet
 Azért is szidhatod ügyetlen fejemet
 65 Mikeszászán vagyon többnyire lakásom
 Mégis nem tehetem hogy Máténét lássom
 De téli szállásom Dévai Vár alja
 Igaz a kakukk szot fülem rég itt hallja
 Holott nyári dolog régetskén be állott
 70 És vándorlo fejem még haza nem szállott
 Már sietek, innen Kolosvárra menni
 Horváth Trésit kedves Groffnéjától venni
 Ez nyáron nem mégyen ő Szőkefalvára
 Most mint számtartóné ide jön Dévára
 75 Léva László veszi örökös hívének
 Benne tanálta fel nyugalmát szivének
 Ne duzajj Barátném hanem mond hogj Élljen
 S légjen ollj szerentsés hogj soha ne féljen
 [26v] Ez mulando világ sok féle bajától
 80 A melj ez életben follj önnön magától
 Sajnálva értettem hogj reádis hozott
 Halál és betegség bánatot okozott
 Szeredainédis eképpen evezett
 Kedves testvérenek halál nem kedvezett
 85 Az edgyiket pedig ágjában fektette
 Alig mult el azis hogj elnem tétette
 Anikojais volt sulyos betegségbe
 Néném ezek által jött keserőségbe
 Igj egy üdö tájban volt bánat fejünken
 90 Peregtek könyveink érzékeny mejjünken
 Magamotis irom mert kedves Néném volt
 Valamint ezekis, kiknek testvérjek holt
 Számokban költözvén – minket ide hagjott
 Szivemen tsonkulást ejtett pedig nagjot
 95 De eztet az üdö tölle orvosollja
 Addig Néném s Kisnéd szájadot tsokollja
 És ha halgatással engemet nem büntetz

100 Még vagj három hétig itt Déván fel lelhetsz
Te kedves Barátném! A'ki vagjok hived
S Kászoni Tréziád
Mig kívánja szived⁹⁵

⁹⁵ Utána írva: 10dik.

XIII.

Ujfalvi Krisztina Kászoni Teréziának

Március (?) 18

Egyetlen egy Kissném,

Meg jőve Leveled

A mely ma másodszor lántzol s köt le veled,

Köszönöm kedvesem hogy szívem jól tartád

Lelkes várásomat ámbár fogva tartád

5 *Mostanig midőn már szinte hittem eztet*

Egy válaszm nállad tám mindent el vesztet

S örökre el halgatsz; de jobb vagy a jónál

Oh be jó, hogy tárgyam ma egy ilyen jön áll

Én nem bánom hidjed, ne hidjed, te lássad

10 *De én ide irom, hogy szemeddel lássad*

Hogy kevés levélbe kapok annyi izet

Mint Kissném levele a' mennyiövel fizet

Én tsak rendeidet ismérem, s én félek

Mert tsak öszve jövök veled, ha még élek

15 *Hogy így szeretetem annyira fog gyűlni,*

Hogy nem lehet osztán nállad nélkül ülni

Bezzeg akkor fogod meg bánni hogy irtál

Nekem, s hired nélkül szerelmedre birtál

Egy nagy kívánságom rovodott le vele

20 *Kedvedre néz ki Máténéd levele*

Nem hizelkedtem én neked benne semmit

Nem ravasz, nem kantsal rendem sem ott sem itt

Mert (?) egy látó szemet a vakság nem illet

Amit rád ruháztam éppen reád illet

25 *Azért az Iff' Aszszony tsak kérem hogy szűnnyék*

S Rákos Mokánnnyával előmbe ne tűnnyék

Máásszor mert mondok én tsak többszöris sértsen

Ollyant hogy tudom én, s még sem kérdem értsen

Haragomba ; hanem immár meg békéllek
 [23v] 30 Tsak a tréfa mellett mégis egyre kérlek
 Míg személyesen is látni utól érlek
 Hogy képzeld bennem tsak egy olly buta Aszszont
 Aki nem isméri azt a buta haszont,
 35 Mely jön abból, hogy a feketét fejrnek
 Mondják s ezen moddal magasra felérnek
 Olyan egy pár barát nálunk a száj s a szív
 Hogy e kettő tsak egy levegő Áért szív
 A mint egyik gondol a másik ugy szollya
 Bár világ s a szokás más modra onszollya.
 40 Mi okozta ezt hogy így irni kezdettél
 S az én számomra is ez a jó kezdet él
 Nem vizsgálom ha nem méltó betsületre
 Az ok a mi hozott ilyen épületre
 Irj irj Kedves! Mert nem pirulhat ma tólla
 45 Jól festő tolladnak, azért a matólla
 Sem fog haragunni férhetünk edgyütt
 Egyik hasznos, a más izes időket gyűtt.
 Nem kis kár lett volna Kisnének halgatni
 S elme ajándékát titokba faggatni.
 50 Ne dugd véka alá a gyertyát hadd lászson
 Világánál a jó szem: s a rosz had vásson
 Gondolatidot a mennyibe ismérém
 Tapasztalásomat ki irni is mérem
 Hogy jo izléssel s érzékeny szívvvel birsz
 55 Ki láttya azt másis, aki nézi hogy irsz.
 De kivallom aztis hogy szeretném tudni
 (: mert tapasztalásom nem szokott hazudni:)
 Hogy e két birtokkal élted szerentsés é?
 S engetteé az ég lenni szerentséssé
 60 Mert ezeket edgyütt még senkinél soha
 Nem láttam, és fel nem találtam s oh ha⁹⁶

⁹⁶ A fenti hat sor beszúrás a jobb oldali margón.

[24] *Te lennél az első kedves Kisném s ezen
Örömemet birnám el talán nehezen.*

Szeredai Bátyád igaz szépen le irt
65 *S alkalmas s kedvező festegetéssel birt
Számodra, monta hogy sokkal kövéreb vagy
A feleségénél s hűlt szájadba elfagy
A szó, s egy pizsmogó durtzás mord Aszszony vagy
A ki fel talállis egyszerre oda hagy*
70 *Boér Karolinát nevezte hogy ennél
Sokkal felettéb vagy s olyan stokfis lennél
A kiről éppen nem gondolni hogy esze
Mehetne továbbá az orránál meszsze.*

Itt van képed édes Kisném a mijennek
75 *Le irt jó pictorod, de hogy én illyennek
Vagy másnak láttalak egy maszkorás Bálba
E most a fazékba marad, nem megy tálba.*

Szerovusz Szőkefalva már Trésire nézve
Had legyen mert ugj is sokszor megigérte
80 *Volt házamhoz valo olykori jövése
Sok melynek lett ezzel epés fel nővése
Mégis mégis aztot hogy tőlle meg válom
Nem tagadom meg hogy nem kisség sajnálom
De ha szerentsés lesz e' távozásába*
85 *Örömem késéri eltávozásába
Forro melyből kelő kívánságom lészen
Az a mi érette is sohajtást tészem
Hogj egész élete folyjon jól boldogúl
A más életreis, mert ezzel boldogul⁹⁷*

[24v] 90 *Nénédet sajnállom ha jó Testvérétől
Fosztotta az halál szerető véréből
Az holt hadd nyugodjon nem kell őt sajnálni*

⁹⁷ Az utolsó négy sor betoldás a lap jobb oldali margóján.

Jaj, mert mennyi rosztol szerentsés így válni
Tőlle el maradni fáj fáj az élőnek
95 De meg jön orvossa hátráb az időnek

Tudtam én hogy helyyed olykor Mike Szásza
S azt is hogy tehetél volna úgy mint Szászsza
Itten errefelé járván el mulatni
Nem akartam kedet meg nem látogatni
100 Mikor Szőkefalván járkáltál keresztül
S amely már ezentúl állana keresztül
Ez után immár meg látom mire viszen
A betsület s szívem hogy már kinek hiszen
Nénéid nénéid össze tsokolták ezt szépen
Köszönöm de ados nem maradok éppen
105 Minthogy én mostanság nem vehetem eztet
Hogy ne légyetek el nyereségtek vesztett
A kit tū leg inkább szerettek, az értem
Tsokolyon bennetek, míg én tzelhoz értem.

— — —

Ugy é kedves Kisném jotskán főtt a lentse
110 Nállam de a jo kedv ugyé hogy szerentse
Te adtad örömem édes leveleddel
Vidám adozásom hát éretted vedd el.
S a vak kaszás legény míg végemre hina
Barátod szolgálod Ujjfalvi Krisztina⁹⁸

Válassz Kis Andrásnéhoz 18dik martz (?) 1797

⁹⁸ Rás Az utolsó két sor, a keltezés és aláírás betoldás a jobboldali margón.

XIV.
Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának

Mikeszászáról költ 16dik Julii 797

Krisztinám

- [27] Ne képzeld hogj talám henyélek, mert
 ámbar nem írok, de munkával élek, még pedig
 ollyannal, melly durvittya a kezet, s tsak sunnyag
 mellette az író igyekezet, mert legjobb tselédje
5 magamnak én vagyok, azért az írásba lépésim
 nem nagyok.
 Most is szépen kérem foglalatoságom
 Engedné letenni régi adósságom
S egyszersmind hadd lássam a jövő napokat,
10 Hátha kedveseknek tanálom azokat.
Ugy tettzik magához egyik munka hína,
 Oh de nem is tsuda mert ahhoz Krisztina
Napja van s érezni kell esztet úgy látom,
 Mert ez kedves nevet viseli Barátom.
15 Készitem hát én is gyenge tehetségem,
 Hogy feltanálhassam édes nyereségem,
Akaratom karját nyujtván benne lelek
 Segitőt, tekintvén miként czibekelek
Feléd sokak között Tégedet tisztelni,
20 Együgyüségemmel számakat növelni.
[27v] Ugy van véllek egjütt kívánom éllj sokat
 És örvendezővé tégy mindig másokat
Neved napját érjed kívánt áldásokkal
 Kik Éltedben Néked hasznosok azzokkal
25 És midön ezeket szivemből kívánom
 Örvendezve írok; de azt mégis bánom
Hogj énis Meggjesen a' Sokadalomba
 Járván talám léptem te veled egj nyomba

Mégis látásodot! Már ez sok! Nem nyertem,
 30 Szegedi Ignáztot szinte meg is vertem
 Hogj lehetett olly ros z otléted halgatta
 Szivemet illy nem várt bánattal szaggatta
 Azt mond gja a Magjar lesz még szölö s kenjér,
 Tudom akkor szivem megele égedést nyér
 35 Azon sziv amelyet kedvesen ditsértél
 És a szerentsének karjára kisértél
 Képzésseddel, tsupán azért, hogy ő érez
 Tsalattál Barátném, oh de sokat ér ez
 [28] kedves; tsalattatás oh, bár énis esztet
 40 Olvashatnám rollad nem pedig hogj vesztett
 A szerentse midön néked osztogatott
 Másoknak kedvezett s téged fosztogatott.
 De a világ jova tudod hogj tsak sár s por
 Fel jön még hajnalod s el mulik a zápor
 45 A mellj eddig Fejed egét tisztította
 És a Tudományok Poltzára juttatta.
 Nemis ér fel oda tsak az igjekezet
 Holott te eléggé vonszod igy e kezet,
 Porontsolsz hogj irjak és ditsérsz ha irok
 50 Pedig én jol tudom tsak mennyivel birok
 Fillentél is midön irtad enyi izet
 Más levélbe nem kapsz, de azért megfizet
 Asszonyóságod, ha fog velem szembe jutni,
 Megmutatom hogj kell annyira felfutni
 55 A ditséretével, melyre látom szorult
 Írásom magába lévén tsak nyomorult.
 [28v] Kivántad segítni szép ditséreteddel
 Pedig oktatással törbe vinnéd hiddel
 S Ez Barátság jelét Töledis ki kérem
 60 Igaz hiv szivemet érette igérem
 Mind addig mig Ég Föld Ura éltem hijja
 Marad hiv Tisztelöd

Kászoni Trézia.⁹⁹

⁹⁹ A lap aljára írva 12dik (javítva ráírással egy más számból).

XV.
Sipos Pál Ujfalvi Krisztinának

[29]

A gyergyoi borvizen 24 aug 97.

Kedves Iffiu Aszszonyom

Levellem ha meg nem
Bántya jelenléted; ha meg kellis szegnem
A törvényt, mely szerént tsak távulról élnek
Jussával a' meszsze szolgáló Levélnek
5 Mégis irok, 's a' mit mondanék egyébként
Állandó betűkkel itt le kötöm önként
Vedd jó neven mert ez egyenes szivemen
Szivemmel edgyező szabad értelmemen
Keresztül ment, a' mit írni van szándékom
10 Vedd el mondom ismét tsekély ajándékom
E kevés borostyánt, vagy a pálmát nem é?
Kérded talán – Te, Te épen Te Máténé.
Mert te érdemled meg szerentsés versedért
És versedbe jádzó könyü szép eszedért
15 Mely mikor tégedet lélekbe el ragad
Mint a sollyom Madár fel lövelled magad
Ha alattabb ésik a' fetskékel jártad
Magad ittis tiszta follyamatba mártad
Fátumod árajai közt pedig éneklesz
20 Mint egy hattyú suhult meg semis feneklesz
De nem lehet Versed Versemmel ditsérni
Sem az eget sánta araszokkal mérni
Mitis nyersz egy tsekély poéta versibe
Vedd el a borostyánt, hát most még nyersibe
25 Mert az én kezem közt, látom máris fonnyad
Vedd el, hogy érdemes homlokodra fonnyad.
'S úgy ítéletembe nagyot kéne vétнем
Ha meg nem edgyeznék ebbe mind a két nem.

Sipos mpr¹⁰⁰

¹⁰⁰ Utólag tintával a levél végére: Sipos versei 19k.

XVI.
Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának

Mikeszásza, 1797 aug. 30

[30] Édes drága Lélek

Mi okozta esztet
Hogj njomorult Kisnéd tégedet el veszített
Ki nagy busongással utánnad indulna
Ha tudatlansága Gödrébe nem hulna
5 A melljet mostanig, világodnál került
Midön tudományod előttem fel derült
Oh de tám előttem örökké tünteted
S késő választásom e szerént bünteted
Mit képzelsz? Oh lágj sziv s ollj kemény lehetne
10 Máténém Jo szive ennjire büntet ne
Ámbár mit is várnék sok késedelméért
Kihez folyamodgjam az engedelemért
Igaz hogj nem régen egj néhány rendeket
küldtettem; s jo szivem vezérlé ezeket
15 Mert a' Tudomány azt nállam nem tehette
Pedig akaratom, Nevét Űdvezlette.
[30v] Kitsin tehetségem mind gyenge s idétlen
Tette asztot hogy lett levelem izetlen
Mert irásom helyett ha szivem ment volna
20 Kedves válaszod már én hozzám is szolna
Nem lennék meg vettve én a többi között
Melyért bus szivembe támadott ütközet
Egygyik érzés kiált hogj meg vagyok vetve
A másik bisztatgat s azt mondja nevetve
25 Hátha Máténémhoz nem jutott levelem
Kétség miért bánsz hát illy rutul én velem.
Meg ölelem néha a tsalo reménységet
Ismét el taszítom mint titkos inséget

Aki nem biztatott soha valósággal
 30 Honnét lenne hát ő most állandósággal
 Ugy de hátha lehet ez az új reménység
 A mellyet vezérül hagyott az istenség
 Aki lelki képpen hozzá fel emeljen
 S kint és földi terhet ne hagyjon e melyen
 35 Kiben lelki módon szállott barátnéja
 Hiszem tehát hogy nem mondja néha né a
 [31] kire vesztegettem a papirossamot
 A mi több: időmet s verses irásomat
 Oh tsufolo álom tőled meszsze futok
 40 Nem zárattattak el tőlem még az utak
 Jo képzésem siet oda azhol gondok
 Máténém, meg látván ha ott oljat mondok
 Kedves Barátnémról a melljet meg érem
 Kiből érdem nélkül szedegetem bérem
 45 Oh mert mind méhetske a' mellj mézzel tele
 Kezdett Kassához megj' ugj az ő Levele
 Siet kedves izet hozni s Böltességet
 Honnan érdemlem én e sok nyereséget
 Oh lelkem ki vágjo vagj és halhatatlan
 50 Kettöztesd köteled s ne légj alhatatlan
 Tégjetek edgjütt jót azzal kit szerettél
 Hogj örömmel mondhasd igj a ki szeret él
 Éljük szeretetben ittis a pusztában
 És azzal siessünk más és szebb Hazában
 [31v] 55Az holis az Isten még'ha nekünk részt ad
 Százszor ölel tsokol

Kászoni Tréziád¹⁰¹

Ui. Ezen leveletem vivő kedves emberen keresztül tessék inkább, mint a levélbe irt Rákos Mokányon.

¹⁰¹ A levél alján: 13.

XVII.
Újvári József Ujfalvi Krisztinának

M. Madaras 29a 7br 797

- Kedves Néném! Jó szívemet hogy hozzád ki mutassam
S hogy nem tsak színből tisztellek most is bizo-
nyithassam
Versben írott Levelemet küldöm tiszteletedre
S ha méltóvá leszel előtted betses feleletedre
5 Személyemnek ritkán lévén látni tégedet modja
Kötelessége Hijjait verseivel ki fódja
Mellyek noha hibásokis hozzád bátron repúlnak
Tudván hogy nállad magoknál szebbekkel egy-
gyesúlnak
10 De ha kötelességeid sokságáról gondolni
Kezd Agyam, s azok terheit jól kívánom fontolni
'S ha igaz Birája lészek magam méreszségemnek
Tsak jószágod vészem elő oszlopul mentségemnek
S meg vallom, hogy méltó Jussal Válaszom nem kérhetem
De ha megis érdemetlen hogy felely el érhetem
15 Leg kedvesebb Leveleim dicsekedve fogadják
'S magok közt az első helyet örömmel neki adják.

U.J. mpr¹⁰²

¹⁰² A levél versoján: Ujjvári Josef levele 17 dik.

XVIII.

Ujfalvi Krisztina Kászoni Teréziának

[33]

Szőkefalván, october 5dikén 797be

Kedoesem!

- Ugyé bár ideje már venni
Válaszomat, a' mely tanuja fog lenni
Annak hogy M - - néd édesb hozzád sokkal
Mintsem keserűlne minden kitsin okkal
5 Azért – Kissné Aszszony kérem igen szépen
Ha szemközt nem láthat képződjék másképpen
S a rut gyanakodás fekete tziimerit
Dugja a 'Sebibe, mert különben merit
Engem is abba a kétségeskedésbe
10 Hogy Kemed jártas a kétszineskedésbe
S maga szokott fontyán akar mástis mérni
De tessék engem jobb oldalrol ismérni
Julius napja tölt 9 s kéttzer 10-re
Hogy indultam bé a gyergyai borvizre
15 Egy jo társasággal hová tám már bé látz
Ha hazugság nélkült szólt Szegedi Ignátz.
Elég az hogy töllök négy hétre kiválva
Gyergyon s a két Tsikon végig ülve s álva
Mentünk Három Székre hol sok szép s jó között
20 Gond baj Uram bezzeg sem süttött sem főzött
Innen a szép Brassót igyekszénk meg nézni
S vagy egy szép szász fitzkót halálra igézni
Az holis egy pap ur oljan gazdánk leve,
Hogy minket örökre kötelessé teve
[33v] 25 Már pedig az a pap igaz hogj pápista,
Aszszonjságom pedig, derék kálvinista,
De mégis mondom, hogj se búzi se izi
Nints, aki nem vall, hogj tetszik Pater Vizi.
Ennek szárnya alatt nyugvám három napot

- 30 *S istennek ajánlván ezt az igaz papot*
Sok más szép helyeken által haza felé
Sétálgatva került 20 s 5 napja elé
Szeptembernek, amely fel úgy tetzék immár
Hogy el rontsolt testem nyugvoást Honnyomba vár.
- 35 *Hát! Kedves továbbis haragszol érette*
Hogy kezem választát eddig nem tehetted.
Ne simbolödj édes békélyél, adj kezet
Ládd hogj még számolva tudására vezet
Okának Barátnéd, tehát már most bánnyad
- 40 *Bűnödöt ellene. S többször ne kívánnnyad*
Szomorotni ollyan kételkedő moddal
Míntha Ninus lenne a bujkáló Haddal
Mely a világ szerint nő telik el apad
Mert tudd meg Gratziad többet meg nem kapod.
- 45 *Mind két leveledet vettem ollyan kedvel*
A mint érdemli az a kit lelke kedvell
Elsőbbis köszönöm hogj eszedbe jutott
Nevem napja de hogj mind tsak a jó jutott
Az elmébe a hol a Szívnek vezére
- 50 *Jó izlés, jó érzés azéris kezére*
Másszor is esküszöm oly forró hívséget
Mely egy tiszta szivbe örökre hév s éget
Számodra melegít, és kedves Thérézem
Te számba sem vészed én egyedül érzem
- 55 *Veled gyúlt elegendem hogj hibáz mely nagyon*
Miért hogj mégis mint láttam kivül vagy¹⁰³
Személyled, mivoltod, irsz, irok, de ki ez
Akit szeretek és köttettetem kihez
Nagy boszszu ez nékem, de láddé Rosz Aszszony
- 60 *Neked kéne funni, tedd szegre, hadd aszszon,*
Körüllöttem járkálsz, nem sirnak utánnad,
Nem kénék egy fertály napot töllem szánnad
De hagyj tsak hogj éllyek ki kapok én rajtad

¹⁰³ Az utolsó három sor beszúrva a jobb oldali margóra.

- Tudom hogy az után semmibe nem hajtad
 65 Látásomat, várj csak kapok én Boszorkánt
 Ki tudja hordozni a felhőt s a sárkánt.
 Nem lesz te ezeknél erősebb ha tudom
 S tudom is hogy igaz ha el nem hazudom
 Lesz tserép számodra s mikor azt a jó tűz
 70 Hevítni kezdi de tudom, hogy hozzám úz
 Valami de úgy jársz te az után mint a
 Német után futó meg kurúsolt Szita.
 Hanem, míg a lenne, aztot jelenthetem
 Mivel osztán magam jobban ki menthetem
 75 Hogy érdemes férjed hozzám csak úgy küldözd
 Hogy az után fejem ártatlan ne üldözd
 Mért azért hogy a sok el maradt nap héjja
 Az apro rántzokba a vénséget hívja
 Élnek a patikák s úgy neki készülök
 80 Hogy a tükkörbe még magam is el hülök
 Mert te sem szereted úgy a meleg lepént
 Mint én a szép lelkü magos barna legént
 Látom hogy képzésed irántam tsalódott
 Mivel a szerentse jobb keze adódott
 85 Érző szived mellé a mint szép leveled
 Alittyá és így hát nem edgyezem veled.
 Kedves különbözés, édes tsalatkozás,
 Az elégnél drágább ez a fogyatkozás
 De engedd meg mégis szép esmeretlenem
 90 Ha nem lehet elég jól ki ismért lennem,
 Mig tapasztalásom meg nem bizonyította
 Hitelim ajtaját mivel csak ez nyitnya.¹⁰⁴
 [34v] Erre vagy ammara addig pedig óh melly
 Benn költ sohajtással nő feléd ez a melly
 95 Barátnédnál midőn olvassa azt a részt
 Leveledbe ahol nékem is egy jobb részt
 Kivánnál – szivednek ez egy újabb jele

¹⁰⁴ Az utolsó négy sor betoldás a jobb oldali margón.

Elöttem pedig a leg szebb s drágább Jel e.
 Mikor kitsin testünk első házát hadja
 100 Ezen első uttyát meztelen adja
 A rendelés, mégis ingetlen kebelünk
 Otton hozza sorsát, amely osztán velünk
 Kedvére porontsol. S tsak oda kell jutni,
 A' melly tzelt előmbe fel ásott ki fútni
 105 Ha meg kell vallani tálám jobban esett
 Lenne ha kedvezett volna egy keveset
 A Szerentse, de mint hogy az Ég Szolgája
 S ez hatalmas Urát ő hiven szolgállya,
 Attól függ ő a ki ki nézte hogy nekem
 110 Mi lesz az életbe hasznosb menedékem
 Azért a miólta elmém kezdett érni
 S gondolataimba lehet feljebb érni
 Szent tetszésén tsendes pihenéssel nyugszom
 Előmbe tett árját lábbalom vagy úszom
 115 Társaimmal a kik jaj be sokan vagynak
 S magamon egyedül bámulni nem hagynak
 Le zárt képzeletim szinte fel élednek
 Ime Levelem egy új képe az életnek
 Mely most nevet, most sir majd komor, majd játzvik,
 120 Édes Kissném félek, hogy képe ki láttzik
 Máténédnek, avagy módjairól úgy vélsz
 Mint kiső válaszom formájából itélsz
 Lássad, de azholott te hazugnak tettél,
 Leveledbe tudd meg, hogy te fillentettél
 125 Gondolatom rajta papirossamra száll
 Ne várj onnan módi méllértés színeket
 Hadd magokra a sok palástos sziveket
 Az enyim nyelvemen lakik mejjem hadta
 Szállásul azoknak kiknek szívét adta
 130 Szeretni örökre s a kik között te vagy
 Edgyik aki iránt jöjjön meleg vagy fagy
 De míg ez hideg föld gyomrába bé szína
 Hiven él számodra Ujjfalvi Krisztina.¹⁰⁵

¹⁰⁵ A levél jobbik felső sarkába, utólag felírva: 14. Levél.

XIX.

[35] Ujfalvi Krisztina Újvári Józsefnek

Szőkefalván 15 october 797

- Kedves Ötsém! Leveledet Vettem olyan jókedvedel
A millyent méltán vársz attól aki téged úgy kedvel
Mint aki mivoltodot kinéztem s hogy jól választ
Szemem – igaz s azért hamar vegyed tőlem a választ
5 Jól irod hogy kötelesség s egyéb sok szín baj terhel
De már rá keményült vállam ballaghat úgy a terhel
Hogy olyannak a kit szeret irta baját felejt
(: író tollam lankás dallyát bár nem igen fel ejti.)
De a jó szív tsak egynes lelkeimtől ha meg szollit
10 Veszen szívos feleletet mert az igazság szoll itt.
Sem tudm, sem akarom, hogy mia a Palást s szinesség
Bizonyságom a tündöklő szépségekkel szines ég
Személyyed leveled helyett hogy fogadnám jobb szível
Az igaz, mert nénéd tiszta indulatokkal szível
15 Mindenkor egy olyan Ifjat ki magárol láttatya
Hogy a nevelés mivének vagyon rajta látattya
S hogy az Atyja s a Társaság nem veszt, hanem nyer velle
Róllad pedig intézetem még gyermeként így velle
Meg felettél annak a mit a rollad tudó Világ
20 Igért és hogy hova tovább süssön mind több több világ
Szemedbe, kívánom azt is, élted folyjon boldogúl
Nyerd meg amivel az élted édesül és boldogúl
[35v] Levelembe szép helyt igérsz, köszönöm, s ha fel leli
Rendeidet, szíves választ töllem mindég feleli
25 Maradván szerető Nénéd, míg más élet el hina
A' tréfás sors játékára élt Ujfalvi Krisztina¹⁰⁶*

¹⁰⁶ Alján: Válasz Ujfalvi Ferentz (!) nek 18dik.

XX.
(Visszá hozhatatlan napok...)

1.

*Visszá hozhatatlan napok
Édes kínos gondolatok
Tü enyelegtek szívoemmel
S én fájdalnokot kapok*

2.

5 *Nem azért hogy elmúltatok
Vagy hogy rövidék voltatok
Mert egy sötét bús árnyékba
Még épen maradtatok*

3.

10 *De ha immár eltűntetek
S tovább lenni megszűntetek
Emlékező tehetséggel
Tehát miért büntettek?*

4.

15 *Elmúlt üdők vad árnyéki
Jelenvalók ajándéki
Következendőkkel együtt
Csak sorsunknak ajándéki*

5.

–

Máté Jánosné Ujffalvy Krisztina

XXI.

[78] Ujfalvi Krisztina gróf Teleki Ferencnek

Méltóságos Groff Uram!

*Tapasztalásaim, melljeknek hasznok tsupán magam ismétlésiben
határozodnak, tanítottak erreis, hogj valamit, inkább az ujjság,
mint az érdem kedveltet; e' bátoritt a nagjságod parantsolattyá-
nak teljesítésére midőn, olljkori idő töltéseim jeleivel udvarlok,
5 meljeket itten fel kapván tzelomra ki kértem, és a meljek már be-
tsesek előttem azért, hogj bizonyittani fogják millyen nagj hatal-
ma légjen rajtam a nemes szivet képező tekintetnek, hogj annak
porontsolattyára eleibe állok, olljan munkáimmal a' melljnek
10 tsekélljségét éppen ugj ismérem mint azt hogj
Nagjságodnak*

*alázatos Szolgálója
Ujfalvi Krisztina*

Jegyzetek a levelekhez

Rövidítések

Gör.: görög

KazLev: Kazinczy Ferenc, *Levelezése*, kiad. (I–XXI:) Váczy János, (XXII:) Harsányi István, (XXIII:) Berlász Jenő és mások, (XXIV:) Orbán László, (XXV:) Soós István, 25 köt. Budapest–Debrecen, 1890–2013.

Lat.: latin

Mít.: mitológiai

Ném.: német

Nyj.: nyelvjárási

Rég.: régies

UK: Ujfalvi Krisztina

A jegyzetekben római számok az egymást időrendben követő levelek (versek) – szerkesztői szempontból bevezetett – sorszá-
mát, az arab számok pedig a versleveleken belül az egyes versso-
rok számát jelölik.

I. levél

Krisztina névnapot köszöntő levél: a költőné névrokonát, Tor-
ma Krisztinát köszönti. Ez a sorozat legkorábbi keltezésű darabja.

Kézirat: autográfia.

Megszólítás: Kedvesem Barátném! Nevem s Nemem mássa;
tegezés.

Keltezés: 1795. Krisztina napja, Szőkefalván.

Címzés: A madame Kozma née de Torma a A[lsó]Bajomba.

Aláírás: Máténé.

Variáns: MTA Kézirattár Ms 4296/112 Vö. NAGY Zsófia Bor-
bála, *Női szerzők, női irodalom a 18–19. század fordulójának magyar
irodalmában*, doktori dolgozat, (Kolozsvár, 2006) Függeléke 129.

Verselés: felező tizenkettesek; rímhasználat: párrím, esetenként tiszta rímek: 10–11: kedvel–kedvel; 11–12: szív–szív; 21–22: adója–adója; 26–27: érte–érte; 30–31: estvét–Est vét; 36–37: társaságába–társaságába; 48–49 bajomba–Bajomba; mát én-é? – Máténé.

Tartalmi jegyzetek:

1. Nevem s Nemem: a névbeli (Krisztina név), és a nőiségben való hasonlóság kijelentése.

3. rendeim: verssoraim.

7. írásom ujj modja: a verses levélforma.

9. mert festek: utalás Horatius « ut pictura poesis » kijelentésére.

Úgy van a verssel, akár csak a képpel: van mi közről megragadóbb, másnak távolról szebb a hatása. Ennek előny a homály, az teljes fényt szeret, és nem fél, hogy a műértő éles szeme rajta hibát lel.

2.361–4 sorok; Muraközi György fordítása, a Világirodalmi lexikonból idézem (Budapest: Akadémiai, 16:265).

22. melyet Levelemnek mutat bé adója: nem tudjuk, ki adta át a levelet.

24. kotzkám tudom vetett hatott: szólás, értsd: szerencsém volt.

37–38. Van közös nevünknek még egy igaz nemes / Mássá: Torma Krisztina anyja neve: Gáborfi Krisztina.

44. egyért? Ketten sohajtnak az égre: nem tudjuk ki a sóhajok tárgya.

45. a Negyven Nap gyengitt szemeket: a két barátnő valamelyike gyermekágyban fekszik.

50. Kozmáném: Torma Krisztina Kozma Ferencné.

II. levél

Kapcsolatkezdeményező levél. Szentkirály református lelkésze egyszerre köszönti a vonzó nőt és a tehetséges versszerzőt.

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: 1796. júl. 17., Egeres.

Címzés: –

Megszólítás: Szerelmes Verselő Kedves Aszszonyságom, kedves Lélek, esméretlen, de kedves Emberem; tegezés.

Aláírás: Visky Pál.

Terjedelem: 5r–5v.

Verselés: Felező tizenkettesek, párrímek (vál–Pál: a rímhelyzetbe állított aláírás a 18. századi szerzők – például Ányos Pál – egyik kedvelt eljárása volt).

Tartalmi jegyzetek:

Egeres: Az egeresi kastélyban ekkor Danielné Mikes Anna lakott.

1. Szerelmes Verselő Kedves Aszszonyságom: a megszólítás Ujfalvi Krisztina verseinek szélesebbkörű ismertségére utal.

3. S ha szenvedhetsz bár tsak egy férfiú nevet: úgy tűnik, női barátságairól (esetleg férfigyűlöletéről) volt ekkoriban nevezetes a költőasszony.

4. egy Válasz helyet két levelet: a Mikes Annánál lakó (Krisztina által versben megszólított) Molnár Borbála és az ott látogatóban levő lelkész, Visky Pál levelét.

6. Kinek homlokán van neve Jézussának: Daniel Anna katolikusból második férje, Daniel István mellett buzgó reformátussá lett.

9. Látám, szép musádat, a melyet intéztél / Hozzá: ezt az 1796 nyarán keltezett levelet UK nem válogatta be a jelen gyűjteménybe, de olvasható (?) a *Barátságai vetélkedés* c. kötetben.

11. Ditsérem tsinoson rajzoló kezedet: nem ismerjük Ujfalvi Krisztina rajzait.

17. Elmétekkel... könnyebben szültk: a versíró hölgyek az utalás szerint nem jeleskedtek a gyermekvállalásban.

19. Vagynak-é sziveden kedves Lélek: hasonlót kérdez Tsizi István is.

24. Nem lehet hogy ne négy néha néha Mára: Mára itt a szerelem démonát jelenti (értsd: lehetetlen, hogy ne érjen keserűség).

31. itt is nehezen vál: értsd: válik (a rím kedvéért rövidített szóalak).

III. levél

A (Visky Pál által felajánlott) barátság elfogadása.

Kézirat: autográf.

Keltezés: nincs.

Megszólítás: Tiszteletes Férfi, tegező forma.

Címzés: Válasz Viski Pálnak. Sz. Királyi paphoz.

Aláírás: Máténé

Megjegyzés: ugyanazzal a kézzel a címzés alatt: 16dik.

Terjedelem: 112–113, három lap.

Verselés: négyütemű tizenkettes, rímhasználat: párrím. Tiszta rímek: 41–42: napjai jutalma – hamisnak jut alma; 45–46: rendelő – Rendel ő; 47–48: világot–világot; 49–50: bú borék: szóösszevonás (bú boríték) – bú borék.

A levelet nem a megfelelő helyre kötötték be.

Tartalmi jegyzetek:

A költőasszony a kérdésekre válaszol: nem tekinti magát nagyon termékenynek sem szülőanyaként, sem versszerzőként. A versleveles ismerkedés az esetleges személyes találkozást megelőzte.

10. Anyának sem többször tsak kétszer készültem: Ujfalvi Krisztinának egy leánygyermeké maradt életben, neve Klára, Izsák nevű gyermeke csecsemőkorban elhunyt.

12. kedves Borbálánk: Molnár Borbála.

25. ne szeretné mint a Héja a nyulfiat: szóláshasonlat.

28. de mig egy zsák komlót: a komló könnyű, a metafora arra vonatkozik, hogy a szerelemérzés nem függ az életkortól.

31. Cupido kertit is ő még meg tépheti : képes a szerelemre.

41. Fatum (lat.): a szerencse istensége, a latinban többnyire többes számban használták (fata).

43. igaz rázza a fát, hamisnak jut alma: szállóige jellegű mondat.

46. tudja a rendelő: az Isten.

58. hírem nélkült: személyes ismeretség nélkül.

IV. levél

A holdhymusz a levelek között található – úgy is felfogható, mint levél a Holdhoz. (Vö: 13 Idvezlek dicső hold ides beszélgető / Társam.)

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: estve Bosba 1796 október 15.

Címzés: A Holdhoz.

Megszólítás: Kedves Hold!

Hasonló tárgyú verse ismert Ujfalvi Krisztinának, címe *A hold*, szövege más. Közölve: *Magyar költők 18. század*, vál. jegyz., MEZEI Márta, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1983, 479–480.

Megjegyzés: a cím fölé beszúrva: Ujfalvi Krisztina.

Keltezés: Estve Bósba 1796 octób 15.

Verselés: tizenkettesek (négy ütemű sorok), rímelés: párrím (tisza rímek: 23–24: könnyit– könnyit; 27–28: égnék–égnék; 33–34: tettzettél–tettzettél; 41–42: jelentél–jelentél. 19–20. asszonánc: fülék–ülök. Bokorírmre vált: 80–83 hólt–fólt–bólt–vólt. A záróstrófa bokorírma a korábbi párrímek után az elmúlás véglegességét közvetíti.

Tartalmi jegyzetek:

Kivételes eset, hogy a szerző a megírás napszakát is jelöli („estve”).

8. Fatum (lat.): a szerencse istennője.

15. most mint egy rabul tart lak helyem: Bós, Kolozsós is gyakori állomása a sokat utazó költőnek.

25. Tsak a kis ügyetlen Lud szárnya termése / Által...: az írás révén.

72. De te az utánnis nem hagysz el engemet / 73. Bár nevestől edgyütt a világ el temet: számol a hírnév mulandóságával (de már már saját költői névvel rendelkezik).

84. ember barátné: a filantróp női megfelelője.

V. levél

Kapcsolatkezdeményező levél. A strázsamester a nálánál jóval fiatalabb Ujfalvi Krisztina eredetéről, családi állapotáról, elégedettségének fokáról érdeklődik; arra kéri, lelki fájalmát ne vigye a nyilvánosság elé; nem költői tanácsait, hanem bizalmas barátságát ígéri.

Kézirat: korabeli másolat.

Keltezés: Tokajban, 1796. Nyilas hava 6.

Címzés: Fő strása Mester Tsizi T[ekin]t[e]tes Ujfalvi Krisztina Aszszonyhoz.

Verselés: Négyütemű tizenkettes sorok, 3/3/3/3, párrímek.

Megjegyzés: a levél hátlapján piros ceruzás feljegyzés 796, előtte fekete ceruzával: nov. 30.

Tartalmi jegyzetek:

Tsizi István Ujfalvi Krisztinához szóló levele más változatban is fennmaradt (lásd Nagy Zsófia Borbála, *i. m.*, 2005. Függelék. 129.).

1. Erdős Kanahámból: értsd: Erdélyből, ahol az 1750-es években kancellista volt.

7. Nemes Marus-széknek all király-Birája: a bíraskodást vezető személy.

17. Pimplán (mit.): a költészet hegyén.

18. Barátném: Molnár Borbála, akivel Tsizi már korábban levelezett. Levelezésük a következő évben jelent meg: *Főstrázsamesternek Csízi Istvánnak nemes Molnár Borbálával az erkölcs pallérozását és a szív megjobbítását tárgyazó verses levelezései, melyek leginkább beteges állapottyában munkáltattak.* Weber Simon, Pozsony, 1797.

36. a legdrágább kincset: bizonyára a leányságra utal.

37. mint Borbála: a válóper szenvedéseiben elgyötrődött Molnár Borbálára utal.

41. Tsak képzellek: a levélíró fontosnak tartja kijelenteni, hogy személyesen nem találkoztak.

52. Junovalis perelhet érdemre: Juno, Jupiter felesége a családi erényességnek is istene volt. Itt az elvált asszony erényességének hangoztatása figyelemre méltó – katolikus személytől.

63. a dallot felejtvén: a dalt felejtvén.

VI. levél

Élményrögzítő, köszönetnyilvánító vers (Hallerné Nemes Zsuzsának).

Kézirat: autográf.

A levél alján a keltezés (Szánkázás groff Haller Jánosnéhoz 11dik Xbris / 1796 Kapjonba) emlékeztető és témamegjelölő funkciójú is.

Címzés: nincs. A verskezdés – Szerencsés vasárnap! – megszólításként is hat.

Verselés: Párrímes tizenkettesek. Tiszta rím 31–32: Kapjonkapjon.

Tartalmi jegyzetek:

Hangulatlíra, egyszersmind a kapjoni Haller kastélyban zajlott a ház asszonyának (valószínűleg születésnap) köszöntése. Haller János második felesége, a szépségéről híres Nemes Zsuzsa ekkor már nem volt fiatal, bátor gesztus az egykori szépség szép öregedésének kijelentésével köszönetet mondani a vendéglátónak. A tekintet hatalmának, a szépség varázsának leírása. Nő ír nőről!

Egyéni szóhasználat: nélkült.

Prozódiai észrevétel: verssorokba tördelt mondatok, a soráthajlás jelentésváltoztató jelleggel bír: „nemének oly szépe / volt”. 9, 10. a pillantás igéző ereje.

21. az igazult szépség maradvánnya: a mende-mondák tárggyáról, a valaha ragyogó szépségű, immár idős Nemes Zsuzsáról UK-nak csak dicsérő szavai vannak.

VII. levél

A felajánlott barátság elfogadása. A mezőségi Kackóról keltezett levél családi körben íródott, Ujfalvi Krisztina már humorral tekint korábbi reménységére, öniróniával kezeli kapcsolatépítését is. Tsizinek származására, családi- és lelkiállapotára vonatkozó kérdéseire felel. Ez a levél adja hírül, hogy személyesen is megismerte Molnár Borbálát.

A költő személyes látogatását is kilátásba helyezi.

Kézirat: Ujfalvi Krisztina kézírása.

Keltezés: Katzko 1797 január 10.

Címzés/megszólítás: Méltóságos uram!, tegező forma használata.

Verselés: tizenkettesek, páros rímelés; asszonánc: 55–56: hordoz–hord az; 94–95: Öröm–Úröm; 86–87: mutassa–mutass a. Tiszta rímek: 107–108: mutassa–mutass a; 113–114: szívesen–szívesen, 117–118: jusson– jusson; 119–120: hozz’a–hozza; 121–122: neveddel–neveddel; 123–124: szolgálod–szolgálód. Felvette Tsizi verselésmódját, a három szótagú ütemeket.

Tartalmi jegyzetek:

a Tokai nektár: a tokaji bor.

6. e’ leve (rég.): ez lett.

9. Barátnéd érdemi: értsd: Molnár Borbála érdemei.

11. szabad órák kis játékját: alkalmi verslevelét érti.

13. nem a Pimplán: nem a költészet hegyén.

15. A’ kevéllj Apollo titkait nekem nem...: rendszeres tanításban UK nem részesült.

17. a’ Kis Küköllő partján: Szőkefalva, UK szülőfaluja a Kis-Küköllő alsó folyása mentén fekszik.

18. csomóztak szolgálók kezei: a romantika naivitás-kultusza érezhető a szerénykedő megfogalmazásban.

34. boritto zsák: itt házasság pejoratív metaforája.

36. játékos szerencsétől: itt a játékos jelentése: változékony, forgandó.

- 36–37. ennek egésze vagy csak fele: játék a feleség szóval.
55–56. úgy véli, a szerencse kegyeltjei érzelmileg szegények.
61. hol Borbáránkalis ...kezet fogtam: személyes, bár rövid találkozásukra is sor került.
80. gyenge nem tsoportya: a nők.
81. kapna a Letettség világot: felhívja a figyelmet a nők helyzetére.
88. Báró Danielné: Özvegy Daniel Istvánné Mikes Anna.
124. tisztelő szolgálód: a servus humillimus itteni fordítása a rímhelyzet miatt is szójáték, a női levélírói szerepet és az ókori szerénységi formulát egyaránt tartalmazza.

VIII. levél

Búcsúzó-kapcsolatlezáró verslevél Tsizi Istvántól.

Kézirat: korabeli másolat.

Címzés: hiányzik.

Aláírás nincsen.

Variáns: Kolozsvári Egyetemi könyvtár Különgyűjtemények Ms 737.

Versforma: négyütemű tizenkettes 3/3/3/3. Ebben a versben gyakori a sorátlépés.

Asszonánc: 7–8: nállad–sajnálod.

Tartalmi jegyzetek:

1. Vízöntő hava: jan 21–febr. 19.
6. Pinduson (gör.): Pindus, Pindos: hegység a Balkánon, itt a költészet hegyének metaforája.
10. nem a légy: nem az vagy.
38. szenvedd tőröm fű: játékos szóképek.
42. eső után szép nap: a borúra derű szólás változata.
46. meg lehet sok sirok találtak szállásra: számos személyt vigasztalt.
67. A személyes látás nem oszt tsak képzelte: elhárítja a személyes találkozás gondolatát.

74–80. Daniel Istvánnéra utal, akit UK emlegetett korábbi levelében.

83. az O. Törvény szerint: életkorára utal.

93–94. azért a világba többé nemis élek...: lemondott a világi szórakozásoktól.

126. uralkodó bűnbe magam nem merítem: a főbűnökre, itt talán éppen a paráználkodásra utal.

167. Erőszakot tészem az Hír az Mennyenis: jóhírére vigyáz a strázsamester, nem akar okot adni a szóbeszédre személyes találkozásuk miatt.

175. Légyen az úr veled: búcsút mond levelezőtársának.

IX. levél

Kapcsolatkezdeményező női verslevél Kászoni Teréziától.

Kézirat: sajátkezű kézirat (Kászoni Terézé).

Keltezés: Deva 1797. marc. 12.

Megszólítás: Kedves esméretlen, tegező forma.

Verselés: párrímek, tiszta rím 18–19: leveled–le veled.

Tartalmi jegyzetek:

31. irhatom ügyetlen sem fonhat mindenkor: a művészet gyakorlásához (itt az íráshoz) való jog, a képzetlen ember és a szabadidő kérdését veti fel.

41. Szeredainédát: nem sikerült azonosítani a személyt.

43. mely levelet írtál: UK Molnár Borbálához írott levelét tehát ezek a hölgyek is kézről kézre adták.

50. A hivatkozott személy, (Petricsevics) Horváth Trézsi közös ismerősük.

61. meg nem betsültelek: a tegező forma használatára utal.

66. és ez hogy egyenes: a természetesség poétikáját vallja a szigorú normahasználattal szemben.

X. levél

A kapcsolatlezárás elfogadása Ujfalvi Krisztinától Tsizi Istvánnak.

Kézirat: saját kezű kézirat.

Keltezés: Szökefalván 10dik apr 1797.

Címzés: Mltsgs fő Strazsa mester Tsizi Istvan Urhoz.

Verselés: négyütemű tizenkettes sorok, párrím-használat. Tiszta rímek 29–30: válva–válva; 31–32: Nevet–nevet; 131–132: Ember nével–Embernével; 153–154: miért–mi ért; 177–178: által–által.

Tartalmi jegyzetek:

1. hol a nagy Szamos: nem kívánja pontosabban megjelölni a települést.

16. Lokajt: tréfás rímkényszerből a lakáj helyett (a szó a francia laquais-ből számazik)

18. belé van rekesztve ki tételem titka: ez az elbocsátó levél.

19. tsiz énekel benne: célzás Tsizi nevére.

39. M—néd: Máténéd.

53. a sok reggel s este: vö Tsizi készülő művével: *XXX. reggeli gondolatok. melyeket szűz havában 1798-ban Csizi István főstrázsames-ternek agg múzsája annyi reggeleken hangítsált* (megjelent debrecenben 1801-ben).

58. három s négy tíz között: életkora közlése (harminc és negyven éves kora között).

61. Iffju jövéseit: sarjait.

70. itt a Torma: Torma Krisztina vö. UK első levelét.

126. Latona: Létó (mit.): Hésziodosznál (Theognis 406: 921) Zeus felesége Héra előtt; itt a házasság (vagy a gyermekáldással kísért szerelmi kapcsolat) istennője.

128. mikor hámlik az hárs: *mikor hámlik a hárs*, akkor kell ötet hántani (Heltai Gáspár, *Száz fabula*): az ifjúkor a szerelmi kapcsolatok ideje.

130. alma nem esik messze a fájától: szállóige.

137–138. melj néki nem igen engedi / Házasságát: a Habsburg hadseregben a tiszt is csak különleges kaució mellett, a sorkatona egyáltalán nem házasodhatott.

183. két ország: Magyarország és Erdély.

XI. levél

A barátságot elfogadó levél Ujfalvi Krisztinától Kiss Andrásné Kászoni Teréziának.

Keltezés: Szökefalván 15 Apr 797.

Címzés Kissném.

Kézirat: sajátkezű.

Megszólítás: Kissném!, Kedves isméretlen!, tegező forma.

Verselés: felező tizenkettesek, párrímhasználat. Tiszta rímek: 65–66: elégnék–tel égnék, 97–98: köszönni–köszöni.

Tartalmi jegyzetek:

23. Borbálánk: Molnár Borbála.

75. Pindus, Parnasszus: a kiválasztottak mitológiai hegye.

95. Horváth Trézi: a közös ismerősök sorába tartozik.

XII. levél

Kapcsolattartó verslevél, Kászoni Teréziától.

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: Déva máj. 25

Megszólítás: Máténém Édesem.

Tartalmi jegyzetek:

23–30. káros nem lettem: rák-kár: szójáték.: gyanítható, hogy az alsórákosi birtokos Bethlen család valamelyik tagjára céloznak.

70. vándorló fejem: ő is máshol tölti a teleket, mint a nyarakat, akárcsak Ujfalvi Krisztina.

74. ide jön Dévára: Déván feltehetőleg a Bethlen család körébe került.

XIII. levél

Ujfalvi Krisztina Kiss Andrásnéhoz.

Békkeltető levél, még személyesen nem találkoztak.

Keltezés: (1797) 18.

Megszólítás: Egyetlenegy Kissném! Tegező forma.

Verselés: tizenkettesek, párrímhasználat. 66–69: bokorrím: vagy–fagy–vagy–hagy. Tiszta rímek: 7–8: jónál–jón áll; 21–22: semmi–sem itt; 23–24: illet–illet; 40–41: kezdettél–kezdet él; 44–45: ma tólla–matólla; 52–53: ismérem–is mérem; 58–59: szerentsés–é–szerentséssé; 100–101: keresztül–keresztül.

Tartalmi jegyzetek:

40. mi okozta ezt hogy így irni kezdettél: a Molnár Borbálával váltott levelekből ismerős témafelvetés.

50. ne dugd véka alá a gyertyát: szólás.

71. stokfis (ném.): ironikus német kölcsönszó-használat: egyszerű ember.

XIV. levél

Kászoni Terézia Krisztina napot köszöntő levele Mikeszászáról. A levél prózai résszel kezdődik.

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: Mikeszása 1797 július 16.

Címzés: Mikeszása.

Tartalmi jegyzetek:

18. cibekelek (nyj.): törekszem.

33. Azt mondja a Magyar lesz még szőlő s kenjér: a szólások használata jellemző a levelező körre.

XV. levél

Sipos Pál verses udvarló, értékelő levele a gyergyói borvízről az ugyanott tartózkodó Ujfalvi Krisztinának.

Kézirat: korabeli másolat.

Keltezés: 1797 aug. 24 a gyergyói borvizen (feltehetőleg Borszéken).

Megszólítás: Kedves Iffiu Aszszonyom! Tegező forma.

Aláírás: Sipos mpr.

Verselés: felező tizenkettesek (6/2//6/2), párrímesek.

Tartalmi jegyzetek:

Mérlegelés után jutott arra a következtetésre, hogy igazi költőt avasson.

15–20. És versedbe jádzó: az elmésséget a sólyom, a nyájasságot a fecske röptével, az elégikusságot a hattyú tisztaságával mozgásával érzékelteti Sipos: elegáns hasonlat-sorozattal.

XVI. levél

Kiss Andrásné Kászoni Terézia Ujfalvi Krisztinának.

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: Mikeszása 1797 aug. 30.

Megszólítás: Édes drága lélek.

Verselés: tizenkettes sorok, párrímek. Asszonánc: 21–22: többi között–ütközet. Tiszta rím: 28–29: emeljen–e melyen; 51–52: szerettél–szeret él.

Tartalmi jegyzetek:

13. Igaz hogy nem régen egj néhány rendeket küldtettem: korábbi, Ujfalvi Krisztinának küldött levelére még nem kapott választ.

58. Rákos Mokányon: vö. a XII. levél rák-kár szójátékát.

XVII. levél

Újvári József első verslevele Ujfalvi Krisztinának, látszik, hogy a verselés gyakorlására készül a levelezés reményében.

Kézirat: sajátkezű levél.

Keltezés: Mezőmadaras 1797 szeptember 29.

Megszólítás: Kedves Néném!

Verselés: tizenötös sorok, párrím-használat.

XVIII. levél

Ujfalvi Krisztina levele Kiss Andrásnéhoz.

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: Szőkefalva okt. 15.

Megszólítás: Kedvesem!

Aláírás: Máténé.

Verselés: tizenkettes sorok, párrímek. Tiszta rím: 34–35: melly-melley; 47–48: jutott-jutott; 97–98: jele-jel e; 111–112: érni-érni.

Tartalmi jegyzetek:

A levél magázva indul, aztán tegező formára változik, mintegy a békeltetés folyamatát irányítva.

13. Julius napja tölt 9 s kéttzer 10-re: tehát július 29-én indultak el a gyergyói borvízre.

15. Egy jó társasággal hová tám már bé látz: a társaság: a magyar Nyelvmívelő Társaság. Augusztusban került sor az expedícióra, amelyről szeptember 4–5-én már be is számolt Aranka a Nyelvművelő Társaság gyűlésében. A vers szerint azonban visszafelé nem tartott Arankáékkal UK.

28. Pater Vizi: Vizi Xavér Ferenc székelyudvarhelyi-brassói plébános, Aranka levelezett vele.

42. Ninus: a mitológiai király a tilosban járás metaforája itt.

44. Gratziád többet meg nem kapod: nem lesz megbocsátás.

47–48. eszedbe jutott / Nevem napja: július 24.

55–56 irsz, írok, de ki ez: értsd: a levélváltás (a nyelv) mégsem eszköze a megismerésnek.

62. nem kénék egy fertály napot: nem kellenék (zokon vette, hogy Kászoni Terézia nem látogatta meg).

65. várj tsak: tréfásan az igéző praktikákkal fenyegetőzik.

72. Német után futó meg kurúsolt szita: német népkönyvre hivatkozik.

75. érdemes férjed: Kiss András.

86. alitty (rég.): véli.

89. szép esmeretlenem: Kászoni Terézia bemutatkozó levelére utal vissza.

99. Mikor kitsin testünk: a születés pillanatára utal.

115. Társaimmal a kik jaj be sokan vagynak: ironikus megfogalmazása a magánynak.

126. méllértés: melírozott, márványmintás.

XIX. levél

Ujfalvi Krisztina Újvári Józsefnek.

A levél a verselő kapcsolat elfogadásának gesztusa – a hasonló vagy azonos alakú nyelvi egységek rímhelyzetbe hozásának sziporkázó bemutatásával.

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: Szőkefalva okt. 15 1797.

Megszólítás: Kedves Ötsém!

Címzés: nincsen.

Aláírás: Máténé.

Verselés: tizenkettekesek. Rímelés: páros rím. Tiszta rímek: 5–6: terhel–terhel; 7–8: felejtí–fel ejti; 9–10: szollit–szoll itt; 11–12: szinesség–színes ég; 13–14: szivel–szivell; 15–16: látattya–látattya, 17–18: velle–velle; 19–20: Világ–világ.

XX. levél

Visszá hozhatatlan napok.

A költemény a Teleki Ferencnek címzett levél szomszadságában található.

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: nincsen.

Megszólítás: Visszá hozhatatlan napok (időegységet „szólít meg”, mint a Szerentsés vasárnap kezdetű téli versben).

Aláírás: Máthé Jánosné Ujjfalvi Krisztina.

Megjegyzés: a szignált vers szándékosan töredék: az 5. versszak helyét egyetlen függőleges hullámvonal tölti ki.

Verselés: felező nyolcas sorok. Rímelés: aaba

XXI. levél

Szerzői-szerkesztői prózai levél Ujjfalvi Krisztinától Teleki Ferencnek.

A levél a bizonyítéka annak, hogy a költőné saját műveit (és esetleg a hozzá írottakat) összegyűjtötte és hozzájárult publikálásukhoz.

Kézirat: sajátkezű.

Keltezés: nincs.

Megszólítás: Méltóságos Groff Uram!

Címzés: gróf Teleki Ferencnek.

Aláírás: Ujjfalvi Krisztina.

Mutatók

Személynevek és mitológiai nevek mutatója

- Abafi Lajos 19
Alsó László 8, 40
Ányos Pál 28, 30, 35, 103
Apolló (mit.) 28, 52, 57, 108
Aranka György 9, 23–25, 35,
38–40, 115
- Barcsay Ábrahám 29, 30
Barcsayné Bethlen Zsuzsánna 36
Bárótzai/Báróczi Sándor 14, 30
Berzsenyi Dániel 8
Bessenyei György 24, 30, 35
Bethlen család 112
Bethlen Kata 35, 36
Bethlen László 15, 20
Bicsok Zoltán 17
Bíró Annamária 16
Bíró Ferenc 35
Bod Péter 35
Boér Karolina 86
Borbála *l.* Molnár Borbála
Bornemisza József 15, 20
Bornemisza Pál 18
Buczy Emil 25
- Cicero 24
Cupido (mit.) 48, 104
Czibula Katalin 16
Csáky Kata 36
Csernátoni Sámuel 40
Csokonai Vitéz Mihály 30–31, 36
- Daniel István *id.* vargyasi 18
Daniel Istvánné Mikes Anna
9, 15, 19–21, 40, 59, 103,
109–110
Daniel család 12, 16, 39–40
Danielné *l.* Daniel Istvánné
D'Arnauld *tkp.* François-Tho-
mas-Marie de Baculard
d'Arnauld 40
Debreczeni Attila 35
Decsi Sámuel 24
Deé Nagy Anikó 35
Döbrentei Gábor 8, 10–11, 16–17,
25, 27, 40
Dugonics András 24–25, 30
Dukai Takács Judit 8, 9
Dusch, Johann Jakob 30
- Édes Gergely 19
Egyed Emese 31, 40–41
- Fábián Juliánna 37
Fábri Anna 20, 35
F. Almási Éva 31
Fekete Magdolna Beáta 40
Femer Kilián 24
Fenouillot Falbaire *tkp.*
Charles-Georges Fenouillot
de Falbaire de Quingey 25
Füskuti Landerer Mihály 19

- Gáborfi Krisztina 102
 Gellert, Christian Fürchtegott 31
 Gvadányi József 12, 26
 Gyöngyösi János 9, 39
 Gyulai Lajos 8
- Haller család 11
 Haller János 31
 Haller Jánosné, gróf 14, 31, 40,
 52, 107
 Harsányi Sámuel 40
 Hász-Fehér Katalin 20, 24, 35
 Hera (mit.) 111
 Hervey, John 24, 30
 Hesziodosz 111
 Horatius, Quintus Flaccus 102
 Horváth Adám 12, 35
 Horváth Terézia 18, 37, 68, 79,
 82, 86, 110, 112
- Jancsó Elemér 38, 40
 Jézus 45, 66
 II. József Habsburg császár és
 magyar király 19
 Juno (mit.) 107
 Jupiter (mit.) 107
- Kálnokyné 36
 Kászoni Terézia 7, 14, 18, 26, 33,
 37, 38–39, 67–68, 76, 78–79,
 82, 83–89, 91–92, 94, 97, 110,
 112–116
 Kazinczy Ferenc 8–9, 16, 18, 23,
 25, 30–31
 Kispál Mihály 13, 25, 31
- Kiss András, Kászoni Terézia
 férje 116
 Kiss Andrásné *l.* Kászoni Terézia
 Kiss János 10
 Klára, Ujfalvi Krisztina leánya
 13
 Kónyi János 12, 24
 Kordics Noémi 16
 Kozma Ferencné *l.* Torma
 Krisztina
 Kőváry László 10–11, 18–19
 Kreskay István 30
 Kupido *l.* Cupido
- Labádi Gergely 25, 30, 35
 Lakatos marosvásárhelyi pro-
 fesszor 40
 Latona (mit.) 73, 111
 Léva László 18, 82
- Makkai László 25
 Mára (mit.) 45, 103
 Márs (mit.) 73
 Mártonfi József 15
 Máté Izsák 58
 Máté János, Ujfalvi Krisztina
 férje 13
 Máté Jánosné *l.* Ujfalvi Krisztina
 Máténé *l.* Ujfalvi Krisztina
 Mihály Vilma-Irén 31
 Mikes család 19
 Mikes Kelemen 35
 Molnár Borbála 8–9, 13–22,
 24–29, 33, 37–38, 40–41, 45,
 52, 58–59, 104, 108–109,
 112–113

Muraközi Gyula 102
 Nagy Zsófia Borbála 14, 27, 32
 Ninus (mit.) Asszíria királya 115
 Onder Csaba 35, 36
 Orczy Lőrinc 30, 35
 Ovidius *tkp.* Publius Ovidius
 Naso 24
 Palatkay László 8
 Pál József 35
 Pap Levente 31
 Papp Kinga 35
 Papp Klára 35
 Petrichevich Horváth család 12
 Pétzeli József 24
 Pieldner Judit 31
 Rabener, Gottlieb Wilhelm 31
 Rettegi György 12, 31
 Révai Miklós 24
 Sappho 8
 Sipos Pál 14, 17, 34, 37–38, 90,
 114
 Somkuti Gabriella 10, 24–25, 31
 S. Sárdi Margit 31
 Szabó Ágnes 16
 Szajbély Mihály 35–36
 Szász Zoltán 15
 Szauder József 35
 Szegedi Ignác 18, 89, 94
 Szent Péter 73
 Szentjóni Szabó László 24
 Szeredai Ignác 86
 Szeredainé 18, 76–77, 82, 110
 Szigethy Mihály 31
 Szinnyei József 19
 Szóts László 40
 Tapodi Zsuzsa 31
 Teleki Domokos tordai főispán
 12
 Teleki Ferenc 16–18, 27, 40, 100,
 117
 Torma Krisztina 14, 18, 26–28,
 37, 72, 101–102, 111
 Tóth László 31
 Tsizi István 12–14, 16–17, 19, 21,
 26–28, 32, 37–38, 43, 52, 57,
 60–61, 70, 106, 109, 111
 Újfalvi Krisztina 7–12, 14–15,
 19–34, 36–41, 43, 45, 47–49,
 52, 55, 57, 60–61, 66, 70–71,
 76, 78–82, 84, 87–88, 90–94,
 97–117
 Újfalvi Samu 37
 Újfalvy Sándor, Mezőkövesdi 8,
 10, 12, 19, 40
 Újvári József 14, 18, 34, 93, 98,
 115–116
 Vályi Klára 37
 Versényi György 11, 13, 19, 37
 Visky Pál 14, 18, 21, 26, 28–30,
 45–47, 103–104
 Vizi pater: Vizi Xavér Ferenc 94,
 115
 Voltaire (François-Marie Arouet)
 24

Wesselényi Miklós, id. 18

Weöres Sándor 10

Zabolai Sámuel 40

Zeusz (mit.) 111

Young, Edward 24, 31

Földrajzi nevek mutatója

(Zárójelben a földrajzi név mai hivatalos neve, és az ország neve, amelynek ma a területén található: A: Ausztria, Osztrák Köztársaság; Mo: Magyarország, Magyar Köztársaság; Ném: Németországi Szövetségi Köztársaság; Ro: Románia; SzK: Szlovákia, Szlovák Köztársaság)

- Abafája (Apalina, Ro) 19
Alsóbajom (Boian, Ro). 27–28,
37, 44, 102
Alsórákos (Racoșu de Jos, Ro)
- Bajom *l.* Alsóbajom (Boian, Ro)
Bécs (Wien, A) 34
Bibarcfalva (Biborțeni, Ro) 38
Bós (*tkp.* Kolozsbós) (Boju, Ro)
26, 37, 49, 51, 105
Borszékfürdő (Borsec, Ro) 37,
114
Brassó (Brașov, Ro) 38, 94
Budapest (Mo) 19, 27
- Csikmadaras (Mădăraș, Ro) 38
Csíksomlyó (Șumuleu Ciuc, Ro)
38
Csíkszék (tört.) 94
Csomafalva, Gyergyócsomafalva (Ciumani, Ro) 38
- Déva (Deva, Ro) 26, 33, 37,
67–68, 79, 82, 110, 112
- Egeres (Aghireș, Ro) 19, 21, 22,
45, 102, 103
- Erdély történelmi régió (r.
Transilvania, n. Siebenbürgen, Ro) 8, 10, 17, 19–20, 35,
53, 112
- Fehéregyháza (Albești Târnava,
Ro) 38
- Gidófalva (Ghidfalău, Ro) 38
Göttinga (Göttingen, Ném.) 34
- Hajdúbagos (Mo) 19
Hídvég (Hăghig, Ro) 38
Hunyad megye (Ro) 20
- Kánaán (mit) 106
Kanáán *l.* Kánaán
Kackó (Cățcău, Ro) 8, 26, 37, 57,
108
Kalotaszentkirály (Sâncrai, Ro)
29, 47
Kapjon (Coplean, Ro) 26, 37, 52,
56, 107
Katzkó *l.* Kackó
Kézdivásárhely (Târgu Secuiesc,
Ro) 38
Kis Küküllő (Târnava Mică, Ro)
57, 108
Kolosvár *l.* Kolozsvár

- Kolozsvár (Cluj-Napoca, Ro)
8–9, 19–20, 23, 26, 31, 37,
58, 82
- Kóhalom (Rupea, Ro) 38
- Köpec (Căpeni, Ro) 38
- Küküllő folyó (Târnava, Ro) 15
- Lesnyek (Leşnic, Ro) 26
- Magyarország 112
- Marosvásárhely (r. Tîrgu Mureş,
Ro) 9, 26, 38, 52
- Medgyes (Mediaş, Ro) 76, 88
- Mezőcsávás (Ceauaşu de Câmpie,
Ro) 13, 23, 26, 37
- Mezőmadaras (Mădăraş, Ro)
115
- Mezőség földrajzi tájegység
(Câmpia Transilvaniei, Ro)
15
- Mikeszásza (Micăsasa, Ro) 26,
37, 87, 91, 113–114
- Nagyajta (Aita Mare, Ro)
- Odera menti Frankfurt (Frankfurt
am Oder, Ném.) 34
- Parajd (Praid, Ro) 38
- Parnasszus (mit.) 67, 112
- Pest I. Budapest
- Pimpla (mit.) 52, 57, 106, 108
- Pindus (mit.) 61, 109, 112
- Pozsony (Bratislava SzK) 19
- Sárospatak (Mo) 34
- Szamos folyó (Someş, Ro) 23,
111
- Széphalom (Mo) 8
- Szilágyszentkirály (Sâncraiu
Silvaniei, Ro) 29
- Szolnok-Doboka (tört.) (Ro) 15
- Szováta (Sovata, Ro) 38
- Szókefalva (Seuca, Ro) 13, 21, 26,
31, 37, 43, 70, 76, 82, 87, 94,
98, 101, 108, 111, 112
- Tokaj (Mo) 12, 13, 52, 60, 61, 70,
106
- Tordos (Turdaş, Ro) 34
- Ürmös (Ormeniş, Ro) 38
- Zabola (Zăbala, Ro) 38

Képmelléletek

et Györgyi Dörözi 24te Aug. 31te
— 94.

Kedves Affin Ujfalvi Krisztinának levelem ha meg nem
 Bántja jelenléted, da meg kellj fejnem
 Et törvenyt, mely szerint tal. faulról elnek
 Jussavat a' melle' kölgáló Levélnek
 Mégj' vol, va' mit mondani' egyikéent
 Et haudó betűttel is le lótom' önkéent
 Véd jo noem mer' ey egenej' hroemen
 Hívemmel' edgese' szabad' értelemem
 Kerepshül' meut' ja' mit' van' van' händelom
 Véd' el' mondóm' imet' e' fél' ajándolom
 E' levej' borshyánt, vagy' e' Dalmát' en' é?
 Kéred' salám - Te, Te, ipen' de' Maténi.
 Mer' se' öndemlé' meg' feranszid' Verseidit
 E' a' Verseid' járdó' tömny' e' p'ep' e' fedidit
 Mely' midor' rigidit' lelebbe' el' ragad
 Mint' a' Sollyom' Madár' fet' lovellid' magad.
 Ha' alattabb' e'ft' a' fet' lellel' jártad
 Magad' itaj' k'fta' Sollyamabbe' mártad

Sipos Pál levele Ujfalvi Krisztinának

Feltűnő árja lőb pedig ugy éneklés.
 Mint egy határu jöhete meg semis fencllef
 De nem lehet Verke Versemel díszim
 Sem az eger Sánta arapókkal mérni
 Okirj nyersz egy szély Sánta Veribe
 Véd el a' borfityánt, hát most meg nyerszibe
 Mert az én kesem löb, látom máris nyomjad
 Véd el a' nagy erdemet Nem lódsra nyomjad.
 Sug iuletembe nagyot léne vitnem
 Ha meg nem edgerik ebbe mind a' kir No

Sipos Pál

Sipos Versei
19²

Sipos Pál levele Ujfalvi Krisztinának (folytatás)

1. Végső hozhatatlan napok Des kir os gondolatok Tü engelgeké számommal 3 ia fájdalmokot napok 2. Nem azist hogy el multatok; vagy hogy rövidet volkatok, mert így sölét has arnyekba meg szem maradtatok; 3. De ha immán elkímlekek s tovább lemi meg járulok en lékezó tihilljeggel cehát mién bünbittok?	4. Elmult üdök vad arageli; jelen valok ajardiki következendőkkel együtt csak sorsunkat jálitok. 5. } Mathi Jánosné ujfalvi Krisztina.

Ujfalvi Krisztina verse (autográf kézirat): Visszá hozhatatlan napok

Meltozágas Gróf Uram!

78

Ép a ptafalaíam, meljeduel kapuot yugán
magam ímérésibe határozom,
tanácsotál erreis, hogy valamin m,
Éebb az új ság min az érdem és
veler. É bávom a Nagyság
parancsolatjánál teljesebbéremi-
dön, olykor idő töltésim jelleme
udvarok, meljedet ittem fel Éapvám
Vélonka Éi Értsem es a meljed
már beszesel elötsém uret, hogy
bizonyítani fogjál midyen nagy ha-
talma legjen rajtam a Nemes fi-
ves képező teljesebbé, hogy annál
parancsolatjánál elibe állol olyan
munkáimmal a meljedet yelölti se,
get éppén nagy ímésom min az új ság.

Nagyságodnal

alászás Polgályos
Ujfalvi Krisztina

Ujfalvi Krisztina levele Teleki Ferencnek

